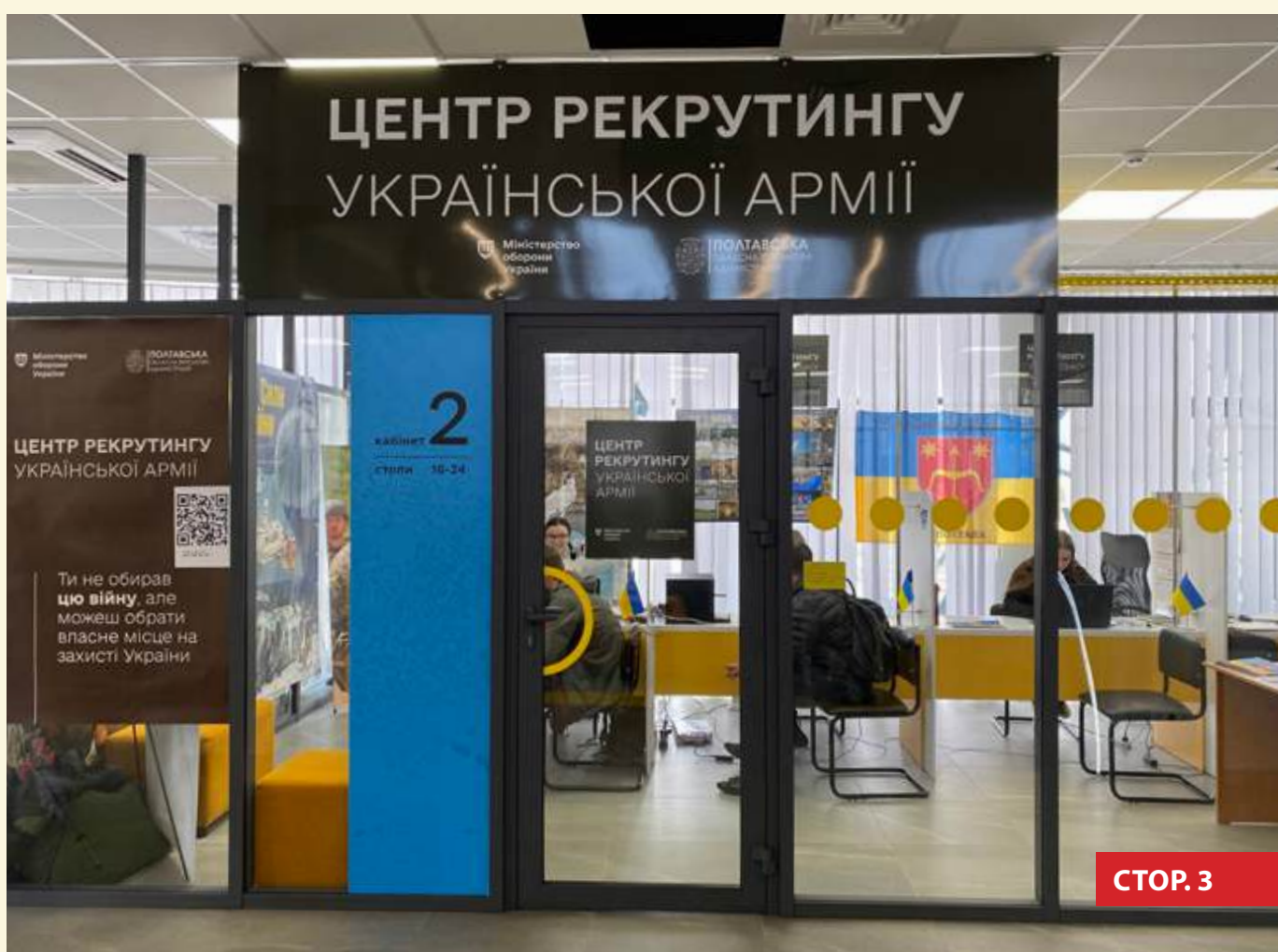

ВСЕ ПРО ЗАКОНИ - В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Юридичний Вісник України
Загальнонаціональна правова газета
www.yvu.com.ua

► № 11 (1544)

1-10 червня 2025 року

СТОР. 3

**Активна позиція кожного
в цій війні –
наша друга зброя...**

У ЦЬОМУ НОМЕРІ

Податковий вакуум у громадах

▶ стор. 4-5

Із зали суду – в ЗСУ.

Рада планує узаконити «схему Насірова»?

▶ стор. 10-11

Праксеологія цивілістики – це запит на ефективний закон

▶ стор. 14-15

Терези Феміди: ухил у бік обвинувачення

Статистика виправдувальних вироків в Україні – симптом чи вирок системі?

▶ стор. 17

«Ситник проти України»:

чи може справедливість бути упередженою?

▶ стор. 18-19

Яку суму можна переказувати на картку без комісії та податку:

нові правила

▶ стор. 34-35

Кримінальне провадження

Присутність учасників у судовому засіданні в режимі відеоконференцз'язку

▶ стор. 36-39

НАГАДУЄМО НАШИМ ЧИТАЧАМ!

Триває передплатна кампанія на 2025-й рік.

Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти та безпосередньо в редакції тижневика (в т. ч. онлайн).

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС: 21615**Активна позиція кожного в цій війні – наша друга зброя...***Не пам'ятаю ночей, щоб не було «побачень» із шахедами. В такі ночі не спить – читаємо, аналізуємо, працюємо... Та це дрібниці. Автору цих рядків, який**народився в російському Сибірі в родині військовослужбовця з України і прожив там певну, хоча й незначну, частину свого життя й добре знайомий із російською натурою та побутовою культурою, нерідко стає сумно від того, що чогось колись не додивився, щось пропустив у розумінні цієї «натури». Адже чого вони, росіяни, стали такими непримиренними до українців і звідки ця зневага, ненависть та агресивність?*

Людини з тюмені, красноярська чи іркутська, яка ніколи не була в Україні і вже не скоро, думаю, зможе це зробити, а то й зовсім не буде в нас гостювати, не має якихось видимих причин тримати злобу на українців, наших дітей, майна чи способу життя. Має бути щось таке, що об'єднує їх у цій ненависті до нас, хоча насправді вони досить роз'єднані поміж собою. І, як видається, я знайшов цю «вісь непримиренності» – вони ставляться до нас як до іншої цивілізації. Наші аналітики стверджують, що це плоди державної пропаганди. Думаю, все набагато складніше... У кожному російському місті, селі, громаді перше, що традиційно люди роблять, аби почати комунікувати, – спочатку нап'ються, поб'ються, а вже наступного дня починають якось спілкуватися. І ця позиція сили закладена в ідеї комунікування, в здоровий глузд простих росіян. У нас, українців, така риса відсутня, а сама ідея комунікації має інші корені – сприймати, взаємодіяти, співчувати. У цій війні з росією ми зуміли розвіяти міф про непереможність росіян, їх «позицію сили» і незламність натури. Сибіряку з тюмені, красноярська чи іркутська це не сподобається ніколи. Він доведитиме свою статність і силу через агресію. І чим далі, тим більше. А ще ці люди традиційно об'єднуються довкола помазанника, лідера, якому безмежно вірять. От тут ідеї прості – незмінність авторитету це незмінність влади, а ще сильніший – завжди правий.

Усе інше – зайве, непотрібне, не російське. Під це «оновлюються» старі ідеї, перекручується історія, технології комунікування пристосовуються на новий лад. Все виглядає досить фрагментарно, спрощено, хоча для когось і привабливо. Як казав класик нашої юності: охоплюють неохоплене, втискують невтискуване, порівнюють непорівнюване. Уроки історії росіяни традиційно прилаштовують на свій лад. Згадую, Володимира Висоцького, який у своїх піснях, своїй творчості розгледів цю природу, зокрема в «Куполах»: «залатаю золотими я запламами, а що б чаче Господь замечал». Так воно і є – золотом по багноці. Тому для нас зараз головне стояти, скільки зможемо, скільки б це нам не коштувало й скільки б шахедних ночей не було ще попереду.

Після недавніх других стамбульських переговорів української делегації з російською й ознайомлення із кремлівським «меморандумом», який очікувано відображає давні публічні вимоги агресора про фактичну капітуляцію України та значних територіальних і політичних поступок. Бачимо – росія жодних поступок зі свого боку не пропонує. Натомість, як зазначають аналітики, російський меморандум пронизаний давньою вимогою, аби будь-яке мирне врегулювання враховувало «першопричини» війни, а саме розширення НАТО на схід з початку 1990-х, та ще про, буцімто, дискримінацію в Україні російськомовного населення й російської культури. кремль вимагає «денацифікації» й «демлітаризації» України як і на початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022-го. Фактично йдеться про втрату суб'єктності нашої держави. Усе це ми повинні розуміти і пам'ятати. Як і те, що наша поразка в цій війні, втрата держави, призведе до ще більших втрат життів українців, ніж ми втрачаємо у самій цій війні. Бо росіяни будуть мстити нам за державу, за нашу незалежність, за європейську перспективу та ще Бог зна що. І більшість так званих ждунів також підпаде під цей каток помсти. Кого з них не згноять у тюрмах, того призвуть в російську армію як «гарматне м'ясо» для нових війн. Наостанок про наболіле. На сьогодні захищає Україну лише активна частина її населення, багато з них воюють ще з 2014 року. Це військові, добровольці, волонтери... Водночас значна кількість наших співвітчизників просто чекає, що з цього вийде? Якщо ми програємо в цій війні, то ворог зробить «боляче» нам усім. Тому долучаймося до лав ЗСУ, бо наша Перемога – це збереження держави, європейської перспективи, суверенності та територіальної єдності – повноцінного життя українців на своїй Богом даній землі.

Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

■ НАШІ ВІТАННЯ

Цими днями святкують
День народження

6 червня –
Олександр ДУДОРОВ,
доктор юридичних
наук, професор,
заслужений діяч нау-
ки і техніки України

8 червня –
Ольга КОВАЛЬСЬКА,
адвокатка,
позаштатна корес-
пондентка ЮВУ

11 червня –
Ганна ІГНАТЬЄВА,
начальниця
Територіального
управління ДСА
України в Дніпропет-
ровській області

Колективи видавництв «Юрінком Прес» та «Юрінком Інтер» і редакція газети «Юридичний вісник України» вітають іменинників. Нехай вас завжди супроводжує успіх, здійснюються плани та сподівання, постійно зігріває тепло людської вдячності, а будні і свята наповнюються радістю, світлом і любов'ю рідних та близьких.

■ КОНКУРС

Претендентів
меншає...

У конкурсі на посаду судді КСУ за квотою Ради суддів України залишилося чотири претенденти.

За станом на 19 травня кандидатами на посаду судді КСУ, які були допущені Дорадчою групою експертів до конкурсного відбору за квотою РСУ (з'їзду суддів України), оголошеного 09.12.2024 р., залишилися чотири претенденти. Це: Ігор Завальнюк – суддя Одеського окружного адмінсуду, Олеся Никон – суддя господарського суду Львівської області, Андрій Савчак – суддя Перемишлянського районного суду Львівської області та Петро Салюк – суддя Хмельницького окружного адміністративного суду. Ще три кандидати припинили участь у конкурсі за власним бажанням.

■ ПРОВАДЖЕННЯ

НАЗК перевіряє спосіб життя полковника СБУ

Національне агентство з питань запобігання корупції розпочало моніторинг способу життя полковника СБУ Івана Калабашкіна після розслідування про майно його родичів.

Про це повідомляє НАЗК у відповідь на журналістський запит hromadske. «З метою встановлення відповідності рівня життя заступника начальника департаменту кібербезпеки СБУ Івана Калабашкіна наявним у нього та членів його сім'ї майну й одержаним ними доходам, Національне агентство 9 травня ухвалило рішення щодо початку проведення моніторингу способу життя зазначеного суб'єкта декларування», – йдеться в повідомленні. Раніше hromadske з'ясувало, що родичі полковника володіють майном майже на 2 млн доларів. Загалом йдеться про: 3 квартири в історичному центрі Ки-

єва, ринковою вартістю близько 710 тисяч доларів; котедж за містом і 2 земельні ділянки, які сумарно «тягнуть» на 870 тисяч доларів; 5 автівок вартістю близько 215 тисяч доларів і паркомісця на 140 тисяч доларів.

Згідно з розслідуванням, більшість майна придбана значно дешевше ринкової вартості. Сам посадовець та його родичі – психолог без слідів практики, лікарка, бухгалтерка та колишній працівник «Мотор Січі» – спілкуватися з журналістами не захотіли. Журналісти з'ясували, що елітну нерухомість родина посадовця почала набувати саме після того, як І. Калабашкін отримав керівну посаду в СБУ.

■ ПОЗИЦІЯ ЕКСПЕРТА

Податковий

Якось зовсім непомітно для широкого загалу триває реформа Державної податкової служби України. А вона зачіпає інтереси всіх.

Костянтин ШВАБІЙ,
експерт Growford Institute,
професор

Про реформу. У межах реалізації Національної стратегії доходів у 2024 році наказом ДПС від 21.11.2024-го р. № 860 «Про внесення змін до наказу ДПС від 14.01.2022 р. № 22» внесено зміни до Організаційної структури Державної податкової служби України, які передбачають приведення чисельності апарату служби у відповідність до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 18.07.2024 № 832 «Деякі питання Державної податкової служби України». Відповідно до постанови збільшено граничну чисельність працівників апарату ДПС на 206 одиниць та зменшено граничну чисельність працівників територіальних органів ДПС на 3 291 особу. Іншими словами кількість працівників на місцях зменшується, а центрального апарату – збільшується. Безпосереднім наслідком цього ж процесу є скорочення чисельності державних податкових інспекцій на місцях. Якщо станом на початок 2024 року їх було 527, то на початок 2025-го – лише 117!

Так не будемо давати оцінку цим змінам хоча б тому, що пройшло надто мало часу, аби робити об'єктивні висновки. Зрештою, податківцям видніше, як їм працювати. До того ж, триває цифровізація діяльності Державної податкової служби та її структурних підрозділів, і прогрес тут є очевидним. За задумом, оптимізація структури має відбуватися паралельно з впровадженням новітніх цифрових технологій адміністрування податків, які підпорядковані філософії ризикоорієнтованого підходу, тобто управління податковими ризиками. Стратегічно – це сучасне й правильне рішення, з яким нема підстав сперечатися.

Але, як-то кажуть, як немає лиха без добра, так нема й добра без лиха. Є один проблемний момент, на який потрібно звернути увагу реформаторів та громадськості. Йдеться про місцеві бюджети та їх наповнення.

За рахунок місцевих податків – єдиний податок та податок на майно – бюджети

■ НОВАЦІЇ

Модернізація суддівської освіти

Національна школа суддів України запускає серію навчальних подкастів – простий, зручний і сучасний формат професійного діалогу.

Що буде в ефірі? Живі розмови із суддями, експертами, викладачами та представниками громадськості. Говоримо про виклики правосуддя, етику та комунікацію, судові реформи, право ЄС, повсякденну практику тощо.

Перший епізод – «Навіщо суддям подкаст?» – представлено 4 червня. Обговорюватимуться нові формати в освіті, довіру до судової системи та чому важливо говорити відкрито – саме зараз.

Отже, щосередини – новий випуск подкастів! Як уточнюється, всі матеріали будуть доступні для ознайомлення на голов-

ній сторінці сайту НШСУ у відповідному розділі. Розвивайтеся та зростаєте професійно з тими, хто творить майбутнє судової системи. Із НШСУ до європейських стандартів правосуддя!

■ ДЕКОМУНІЗАЦІЯ

Суди позбуваються радянщини

Зроблено ще один крок до очищення правосуддя від радянського минулого – перейменовано 103 суди.

Двадцять п'ятого квітня, набув чинності Закон «Про внесення змін до Закону «Про судоустрій і статус суддів» щодо зміни найменування місцевих загальних судів». Зміни найменувань місцевих загальних судів є частиною комплексного процесу декомунізації та утвердження української національної ідентичності в публічному просторі. До того ж, оновлені назви судів відтепер узгоджуються з назвами адміністративно-територіальних одиниць, в яких вони розташовані. Тож назви низки судів приведені у відповідності до чинного законодавства.

Вакуум у громадах

територіальних громад щорічно в середньому за останні десять років отримують фінансові ресурси в розмірі менше 2% ВВП. Сьогодні мало хто ризикне сперечатися, що фінансовий потенціал місцевих податків не використовується в повному обсязі. Так, сукупність недоліків повного циклу адміністрування податку на майно обумовлюють невідповідність між фізично наявним майном та податковими надходженнями до місцевих бюджетів. Ці проблеми й було розглянуто в нашому дослідженні.

Проблеми повного циклу адміністрування податку на майно. Одна з таких проблем, про що свідчить комплексна діагностика системи місцевого оподаткування, місцеві податки податкова адмініструє за залишковим принципом, оскільки ресурсів, ні людських, ні матеріальних, на більше не вистачає. А сьогодні, судячи з усього, ситуація стала ще складнішою. Скорочення ДПП на місцях, їх ще більше дистанціювання від громад, що знаходяться далеко від обласних і районних центрів, ускладнює процес співпраці для тих, кому електронні послуги фактично недоступні та/або незрозумілі.

Не беруть оцінювати, наскільки саме ця проблема релевантна для всіх громад, але на різного роду заходах представниками органів місцевого самоврядування неодноразово висловлювалися пропозиції створити

робочі місця для податківців у себе в громадах. Тому, очевидно, проблема є і її потрібно вирішувати.

Територіальні громади, що займають активну позицію в зазначеному питанні, нерідко беруть ініціативу в свої руки. Одним з яскравих прикладів для всієї країни є Підберезівська ТГ Львівської області, в якій місцевий орган самоврядування не лише співпрацює з підрозділами ДПС, а й займається де-факто контрольно-перевірочною, позовною роботою, не кажучи вже про постійний моніторинг та інвентаризацію об'єктів оподаткування. За відсутності законних повноважень на здійснення позовної роботи на допомогу, як завжди, приходять кмітливість. Кейси «комунальна власність», «безхазяйне майно» є прикладами того, як лідерство поборює несумлінність. Але це одиничні випадки.

Бачення реформи стратегіями Нацстратегії доходів. Пунктом 4.3.9 Національної стратегії доходів передбачається посилення функцій органів місцевого самоврядування в частині адміністрування місцевих податків і зборів. Але в звіті про стан виконання стратегії за минулий рік бачимо лише згадування про те, що Мінфіном «підготовлені законодавчі пропозиції щодо надання додаткових повноважень органам місцевого самоврядування в частині адміністрування міс-

цевих податків і зборів», яких дотепер ніхто не бачив. З одного боку, фахівці центральних органів виконавчої влади вбачають суттєві податкові ризики в разі делегування повноважень адміністрування місцевих податків органам місцевого самоврядування, оскільки багато громад, особливо сільські й селищні, не зовсім готові до такої відповідальності. Проте з іншого – очевидно, що дефіцит часу й ресурсів податкової може бути сповна компенсований мотивацією громад.

Зараз певний податковий вакуум у сфері адміністрування на місцях заповнює процес інтеграції податкових адміністративних послуг у ЦНАПах, але ініціативні громади потребують не стільки повноважень у сфері обслуговування платників, скільки в частині верифікації, комплаєнсу та позовної роботи.

Цілком очевидно, що розробка й прийняття законопроекту про спільне адміністрування місцевих податків і зборів контролюючими органами ДПС та працівниками органів місцевого самоврядування, який, нарешті, дозволить делегувати частину повноважень територіальним громадам, мають не лише ритуальне значення в ході подальшого поступу нашої євроінтеграції, а є об'єктивною вимогою часу та запорукою життєздатності місцевого самоврядування в Україні.

Доброчесність vs професійна етика, або Чи розірве лезо Оккама бредень законодавства?

Зазвичай інструмент леза Оккама використовують, щоб спонукати не примножувати сутності без потреби. У законах кожне слово стає по суті новою сутністю. В цьому матеріалі спробуємо розібратися, як середньовічний принцип логіки впливає на долі суддів та кандидатів у судді.

Віталій ГАЦЕЛЮК,

член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

«Правила схожі на релігійні обряди: вони здаються безглуздими, але вони формують людей».

А. де Сент-Екзюпері

Про доброчесність як філософсько-правову категорію

Отже, доброчесність як філософсько-правова категорія активно набуває конкретного змісту, викарбовуючись у долях суддів, кандидатів на посади суддів, публічних службовців. Утім численні приклади непоясненого майна, сумнівної поведінки чиновників при ухваленні рішень, неправдивої інформації в деклараціях, плагіату в наукових роботах та інших «зразків» недоброчесності мають отримати чітку правову основу для їх негативної оцінки. Інакше хвилі оскаржень можуть поступово змити той малюнок правової держави на піску, який активно вималюється після 2014 року. Гадаю, настав момент, коли варто поговорити про те, а як саме викладені у чинному законодавстві питання доброчесності співвідносяться з іншою, дуже близькою категорією, – професійною етикою.

Отже, ст. 127 Конституції України з 2016 року визначає, що на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, доброчесним та володіє державною мовою.

Відповідний пункт 161 Перехідних положень Конституції, у свою чергу, встановив, що відповідність займаній посаді судді, якого призначено на посаду строком на п'ять років або обрано суддею безстроково до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», має бути оцінена в порядку, визначеному законом. Виявлення за результатами такого оцінювання невідповідності судді займаній посаді за критеріями

компетентності, професійної етики або доброчесності чи відмова судді від такого оцінювання є підставою для звільнення судді з посади. Тут, як бачимо, професійна етика та доброчесність визначені однопорядковими поняттями й критеріями оцінювання, рівними за значенням.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» містить наступні релевантні положення, які часом ще більше заплутують:

1. Пункт 7 ст. 56: «Суддя зобов'язаний ... дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки в будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів»;

2. Пункт 9 ст. 69: «Кандидат на посаду судді відповідає критерію доброчесності, якщо відсутні обґрунтовані сумніви в його незалежності, чесності, неупередженості, непідкупності, сумлінності, в дотриманні ним етичних норм, у його бездоганній поведінці в професійній діяльності та особистому житті, а також щодо законності джерел похо-

дження його майна, відповідності рівня життя кандидата на посаду судді або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідності способу життя кандидата на посаду судді його попередньому статусу». Тут критерій доброчесності не просто підміняє собою дотримання етичних норм, але й охоплює це.

3. Пункт 2 ст. 83: «Критеріями кваліфікаційного оцінювання є: компетентність (професійна, особиста, соціальна тощо); професійна етика; доброчесність».

А відповідно до статті 85 відповідність витрат і майна судді та членів його сім'ї задекларованим доходам, у тому числі копії відповідних декларацій, поданих суддею відповідно до законодавства в сфері запобігання корупції, характеризують як дотримання суддею правил професійної етики, так і відповідність судді критерію доброчесності.

Як бачимо, дотримання правил суддівської етики та відповідність доброчесності вимірюються дослівно однаковими обставинами. Також варто згадати Кодекс суддівської етики (далі – Кодекс), «положення якого спрямовані на встановлення етичних стандартів, пов'язаних зі статусом судді» (тобто всі норми Кодексу встановлюють певні «етичні стандарти»), а також Бангалорські принципи поведінки суддів, зокрема третій показник «Чесність та непідкупність» (а зазвичай ми це розуміємо як складові доброчесності) та четвертий показник «Дотримання етичних норм», який включає і наступне: «Суддя та члени його родини не вправі вимагати чи приймати будь-які подарунки, позики, заповіти чи допомогу в іншій формі, якщо це викликано діями, які суддя скоїв, пла-

нує скоїти чи бездіяльністю у зв'язку з виконанням ним своїх посадових обов'язків».

Нещодавно ухвалений Кодекс суддів ВС США визначає наступне: «Суддя Верховного суду Сполучених Штатів повинен підтримувати та дотримуватися високих стандартів поведінки, щоб зберегти добросовісність і незалежність федеральної судової системи... Суддя повинен поважати та дотримуватися закону та діяти завжди таким чином, щоб сприяти довірі громадськості до добросовісності та неупередженості судової системи». Тут ідеться про добросовісність корпусу федеральних суддів (integrity of judiciary), а не окремого судді.

Позиція Верховного Суду

Насамкінець, звернемося до практики Верховного Суду, який виконує функцію арбітра між апологетами різних підходів до розуміння добросовісності:

1. «Оцінюючи дії ВККС щодо прийняття оскаржуваного рішення, Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновком суду першої інстанції про те, що визначення добросовісності для цілей кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду є вужчим, ніж поняття професійної (суддівської) етики, яке, виходячи з аналізу частини четвертої статті 85 Закону № 1402-VIII, включає в себе відповідність витрат і майна судді та членів його сім'ї, близьких осіб задекларованим доходам; інші дані щодо відповідності судді вимогам законодавства у сфері запобігання корупції; а також дані щодо відповідності поведінки судді правилам суддівської етики. При тому, що критерій добросовісності відповідно до вказаної норми включає в себе лише відповідність витрат і майна судді та членів його сім'ї задекларованим доходам. Вказане визначення добросовісності кореспондується з аналогічним визначенням добросовісності, зазначеним у частині четвертій статті 8 Закону № 2447-VIII (законність джерел походження майна, відповідність рівня життя кандидата або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідність способу життя кандидата його статусу) та не включає у себе дані щодо відповідності поведінки судді правилам професійної (суддівської) етики» (постанова ВП ВС від 30 вересня 2020 року у справі № 9901/102/19).

2. «п. 156 Велика Палата Верховного Суду в постанові від 29 вересня 2022 року у справі № 9901/230/19 вже роз'яснювала, що легітимна мета вимірювання добросовісності полягає в здобутті доказів саме умисного

порушення норм суддівської етики чи свідомого нехтування стандартами поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, а також допущення поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя». (постанова ВП ВС від 20 червня 2024 року № 990/2/24).

Як бачимо, і судова практика не дає чіткої відповіді на питання про співвідношення змісту понять професійна етика та добросовісність, очевидно з причин відсутності такої чіткості на рівні законодавства. Виконуючи норму Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Вища рада правосуддя минулого року ухвалила Єдині показники для оцінки добросовісності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) «з метою визначення критеріїв добросовісності та професійної етики, однакових принципів їх застосування всіма суб'єктами оцінювання», де застосувала підхід, відповідно до якого неможливо визначити, який із 7 показників характеризує критерій добросовісності, а який – критерій професійної етики:

«... Розділ III. Показники та критерії відповідності

14. Оцінка добросовісності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) полягає в оцінюванні відповідності судді (кандидата на посаду судді) таким показникам:

- незалежність;
- неупередженість;
- дотримання етичних норм і бездоганна поведінка у професійній діяльності та особистому житті;
- чесність;
- сумлінність;
- непідкупність;
- законність джерел походження майна, відповідність рівня життя судді (кандидата на посаду судді) або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідність спосо-

бу життя судді (кандидата на посаду судді) його статусу».

Із наведеного комплексу правових норм та положень рекомендаційного характеру, які варто сприймати як soft law, на мою думку, можна зробити наступні висновки:

Наразі в нормативній базі, починаючи з Конституції України, наявне несистемне, подекуди хаотичне використання феноменів етики та добросовісності як критеріїв оцінки фактів життя, а також поведінки суддів і кандидатів, що суттєво погіршує загальний стан дотримання верховенства права як мінімум у частині правової визначеності. Добросовісність судді та добросовісність суддівського корпусу загалом треба розрізняти як різнопорядкові поняття.

На мою особисту думку, добросовісність особи (судді) є складовою професійної етики, адже не може бути недобросовісного вчинку, який є етичним. Рухаючись від загального до конкретного, варто говорити про такі види девіацій: неетична поведінка, недобросовісна поведінка, корупційна поведінка.

Тому, повертаючись до принципу лежа Окама, варто спростити законодавчу рамку, обравши як еталон для оцінки поведінки відповідних суб'єктів одну з конкуруючих сьогодні категорій – добросовісність або професійну етику, спростити кваліфікацію випадків негідної поведінки і таким чином підвищити ефективність створеної сьогодні інфраструктури забезпечення добросовісності як характеристики всієї системи належного урядування. У свою чергу, більш чітке (і незаплутане) формулювання критеріїв оцінювання зробить ці процедури зрозумілими для суспільства і тим самим підвищить рівень довіри до тих, хто ці процедури успішно подолає. І якщо для цього треба буде на якомусь етапі внести зміни до Основного Закону – воно того варте.

Із зали суду – в ЗСУ

Рада планує узаконити «схему Насірова»?

Народні депутати-члени правоохоронного комітету ВРУ пропонують розширити можливості для обвинувачених та призупинення судового процесу в разі їхньої згоди воювати. За чинним законодавством провадження зупиняється в разі мобілізації таких осіб. Однак депутати запропонували зміни, аби розширити підстави зупинення судового провадження ще й із можливістю укласти контракт на проходження військової служби.

Анна СТЕШЕНКО,
журналістка

Засуджених – на фронт. Новий законопроект

Автори ідеї переконані: такі зміни – додатковий ресурс для збільшення нашої армії. Тоді як у Центрі протидії корупції назвали це «бетонуванням схеми Насірова». Оскільки вже є десятки прикладів, коли чиновники, судді, політики уникають покарання та судів, прикриваючись службою в Силах оборони.

Ще в травні 2024 Верховна Рада ухвалила закон, яким запровадила інститут умовно-дострокового звільнення осіб від відбування покарання в разі їх участі в обороні країни. Важливо, що до лав Сил оборони не можуть бути призвані засуджені за тероризм, статеві злочини та злочини проти основ нацбезпеки.

Як уточнюють у Міністерстві юстиції, на сьогодні загальна кількість осіб, узятих під варту, в Україні становить 37 тисяч. За словами заступника міністра юстиції Євгена Пікалова, наразі з них до лав ЗСУ вже долучилися понад 8 300 осіб. Ще 1000 заяв перебуває на розгляді. За прогнозами міністерства, близько 20–30% від загальної кількості засуджених в Україні можуть стати на захист держави.

Водночас слід зазначити, що можливість мобілізуватися є не лише для тих, хто вже отримав вирок суду. Чинна стаття 335 КПК України передбачає можливість зупинення судового провадження, коли обвинувачений мобілізований до лав ЗСУ. І як писав свого часу LB.ua, це призвело до непоодиноких випадків, коли обвинувачені в корупції мобілізуються, аби unikнути суду. Бо розгляд справи в суді на час перебування в Силах оборони призупиняється. Разом із тим поки судовий

процес зупиняється за такими кейсами, строки давності притягнення до відповідальності минають. Тому значно зростає ризик уникнення цими особами відповідальності взагалі.

Звинувачені в корупції та мобілізовані

Загалом і поміж фігурантів топ-корупційних справ, розпочатих НАБУ й САП, наразі мобілізовано 54 обвинувачених. Щодо них судовий розгляд уже зупинено або може бути це зроблено в будь-який момент.

У зв'язку з цим нагадаємо декілька відомих чиновників, суддів та помічників народних депутатів, які мобілізувалися та уникають судового покарання. Це:

– Руслан Журило, колишній голова правління ПАТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія», який фігурує у справі НАБУ про заволодіння 17,28 млн доларів компанії СхідГЗК, окрім того САП обвинувачує його в заподіянні 300 млн грн збитків ОГХК на експортних схемах;

– Юрій Зонтов, брат экс-голови ОАСК, якого обвинувачують у шахрайстві, підбурюванні до хабара та брехні в декларації. Нещодавно мобілізувався. До речі, в його квартирі детективи знайшли мільйони доларів готівкою, предмети антикваріату, сімейні фото і 100 шекелів;

– Павло Гвозденко, экс-заступник директора Держводагентства, якого обвинувачують у вимаганні й одержанні від представника юридичної особи 8 тисяч доларів США хабара. У жовтні 2022 року він мобілізувався до Національної гвардії;

– Ігор Дем'янчук, перший заступник голови Тернопільської обласної військової

адміністрації, у березні 2024 року мобілізувався, призначений на посаду начальника групи цивільно-військового співробітництва штабу управління військової частини, через що провадження за підозрою у вимаганні 2,4 млн грн хабара щодо нього довелося зупинити;

– Віталій Цвігун, экс-керівник філії «Центр забезпечення виробництва» АТ «Укрзалізниця», фігурує в справі про завдання понад 92 млн грн збитків згаданій філії «Укрзалізниця» під час закупівлі палива в компанії «Вог Аеро Джет»; мобілізувався в серпні 2023-го, служить на посаді начальника речової служби однієї з військових частин у Чернівцях;

– Данило Мізін, заступник начальника філії «Центр забезпечення виробництва» ПАТ «Укрзалізниця», який звинувачується у фіктивних господарських операціях та заволодінні 2,5 млн грн. У травні 2022 року суд зупинив провадження щодо нього через мобілізацію;

– Ігор Калініченко, помічник народного депутата від «Слуги Народу» Анатолія Гунька. ВАКС зупинив розгляд справи за обвинуваченням його в отриманні хабара в 85 тисяч доларів від представника ТОВ «Агроформувань-2019». провадження зупинено, оскільки він мобілізований;

– Геннадій Дикий, міський голова Білої Церкви. ВАКС призупинив справу за обвинуваченням у зловживаннях, оскільки той проходить військову службу. За даними слідства, Дикий хотів пожити-ся за рахунок місцевого бюджету. Ще в 2018 році за його поданням як мера міста Білоцерківська міськрада Київської області ухвалила рішення придбати нерухомість. Проте пізніше виявилось, що її вартість була завищена з 4,5 до 24 мільйона гривень;

– Лука Кріль, суддя Турківського районного суду Львівської області. Мобілізувався в березні цього року і проходить службу на Львівщині. Його викрили на двох хабарах: уперше в 2019 і вдруге в 2020-му році. Першого разу суддя вимагав 1 000 євро за закриття справи про нетверезе керування авто. Наступного разу отримав гроші за непритягнення підсудного до адміністративної відповідальності.

Хто ще, крім Насірова та згаданих вище осіб, хоче уникнути покарання за корупцію через мобілізацію? Є також мобілізовані судді-корупціонери, які вже отримали вирок:

- до семи років позбавлення волі засудили суддю Дзержинського районного суду міста Харкова Сергія Лазюка. Він призваний на військову службу;

- до п'яти років позбавлення волі засудили суддю Дніпропетровського районного суду Лалу Новік за одержання неправомірної вигоди. При цьому вона мобілізувалася в день оголошення вироку;

- суддя Харківського окружного адміністративного суду Ольга Панченко, якій суд першої інстанції призначив п'ять років позбавлення волі. Однак апеляція зупинила розгляд скарги через її мобілізацію.

Та найгучнішою в цьому переліку стала історія мобілізації экс-голови ДФС Романа Насірова. Його звинувачують у ймовірному отриманні хабара в розмірі 722 млн грн за відшкодування ПДВ компаніям агробарона Олега Бахматюка. У квітні цього року він мобілізувався й мав проходити службу в інженерно-саперній роті 101-ї окремої бригади охорони Генштабу ЗСУ. Однак після суспільного розголосу вже наступного дня після заяви Насірова Військова служба правопорядку повідомила про проведення розслідування щодо призову до війська під час судового процесу проти нього. Врешті наказ про мобілізацію скасували, що теж сумнівно з точки зору закону.

Депутати «забетонують» схему уникнення покарання

У Центрі протидії корупції після кейсу Насірова закликали народних депутатів внести законодавчі зміни, аби хоча б зупинився перебіг строків давності на час зупинення судового процесу. Однак депутати вирішили піти іншим шляхом – по суті розширити можливості уникнути покарання під прикриттям військової служби. Примітно, що такі зміни підготували вже після гучного скандалу з Насіровим. Не так давно правоохоронний комітет Верховної Ради рекомендував парламентарям ухвалити одразу в цілому зміни до КПК щодо правового регулювання письмового провадження та вчинення окремих процесуальних дій. Основна мета відповідного законопроекту – врегулювання письмового провадження в

кримінальному процесі. Проте депутати від «Слуги народу» вирішили додати норму, яка жодним чином не стосується основної мети проекту закону, наголошують у ЦПК. А саме – зміни в норму про зупинення судового розгляду в разі мобілізації обвинуваченого. Так, депутати доповнили статтю 335 КПК положенням: «якщо обвинувачений був призваний для проходження військової служби за контрактом, то суд зупиняє судове провадження стосовно такого обвинуваченого до припинення чи скасування воєнного стану або звільнення з військової служби».

Нагадаємо, в чинній редакції статті 335 КПК йдеться лише про обвинувачених, яких призвали для проходження військової служби під час мобілізації. А не про тих, які добровільно уклали контракт. Тобто вказаними змінами розширюється можливість обвинувачених обрати військову службу ще й за контрактом. «На практиці це «забетонує» механізм ухилення від відповідальності, яким і скористався Роман Насіров», – вважає заступниця виконавчого директора Центру протидії корупції (ЦПК) Олена Щербан.

Утім у народних обранців інше бачення. Як зазначив LB.ua, член правоохоронного комітету ВРУ Олександр Дануца («Слуга народу»), такі зміни мають посилити мобілізаційні процеси. На його думку, варто підготувати додаткові зміни, «щоб такі обвинувачені особи могли мобілізуватися виключно до бойових підрозділів і перебували не менше половини часу служби на нулі» (друга вимога нереальна в принципі, оскільки час перебування безпосередньо на ЛБЗ залежить від багатьох факторів і вплинути на це нормою закону нереально).

Його колега по комітету Андрій Осадчук («Голос») у коментарі LB.ua додав, що йому не відома «схема Насірова». «Мені пловати на Насірова. Я його в очі не бачив і бачити не хочу. Черги під ТЦК ми зараз щось не спостерігаємо. Тому ми маємо визначити загальний принцип, який дозволяє збільшувати кількість людей у ЗСУ», – заявив А. Осадчук.

Як відомо, 13 травня Рада мала розглянути вказаний проект закону одразу в першому читанні та в цілому. Однак питання у порядку денному стояло передостаннім, тож парламентарям не вистачило голосів, аби розпочати його розгляд. Втім, депутати можуть повернутися до цього питання вже найближчими часом, – прогнозують члени правоохоронного комітету Ради.

Судова влада потребує лідерів:

НШСУ провела масштабну
підготовку голів судів

Двадцять шостого-двадцять восьмого травня НШСУ провела масштабну спеціалізовану підготовку з підтримання кваліфікації для голів та заступників голів судів усіх юрисдикцій.

У програмі навчального курсу взяла участь 181 очільник суду та 31 заступник. Така представницька участь свідчить про високий запит серед суддів-керівників на професійний розвиток і стратегічне переосмислення ролі судової влади в умовах європейської інтеграції.

Навчання відкрив ректор Національної школи суддів України Микола Оніщук, який послідовно просуває підхід до правосуддя як до ефективної, відкритої та стратегічно керованої системи. Під його керівництвом НШСУ посилює управлінську складову в суддівській підготовці, впроваджуючи європейські підходи до адміністрування та комунікації.

Зі вступними словами до учасників навчання звернулися голова ВС Станіслав Кравченко та голова Вищої ради правосуддя Григорій Усик, які наголосили на важливості управлінської підготовки суддів-керівників як запоруки стабільності правосуддя та посилення його спроможності діяти в умовах трансформації.

До професійного діалогу з керівниками судів вперше долучилася й голова Рахункової палати України Ольга Піщанська, яка представила нову модель зовнішнього аудиту ефективності судової влади. Такий підхід не лише забезпечує фінансовий контроль, а й підвищує рівень прозорості та підзвітності судів.

Європеїзація українського корпоративного права

У ВС пройшла міжнародна науково-практична конференція на цю тему

Питання європейської інтеграції сьогодні – не просто політичний чи економічний курс. Це – цивілізаційний вибір, за який Україна платить надзвичайно високу ціну. Але водночас ми свідомі того, що маємо продовжувати розбудову демократичної правової держави з розвинутою економікою. Розуміючи важливість цього процесу, Верховний Суд займає активну позицію в реалізації реформ, забезпечуючи ефективне правозастосування та адаптацію національного законодавства до міжнародних норм.

На цьому наголосив голова Верховного Суду Станіслав Кравченко під час міжнародної науково-практичної конференції «Європеїзація українського корпоративного права», організованої з нагоди 34-річчя утворення господарських (арбітражних) судів України. Як було зазначено, ця конференція – приклад конструктивної співпраці, спрямованої на вдосконалення корпоративного врядування відповідно до сучасних викликів. Основними аспектами дискусії є підвищення прозорості, захист прав акціонерів і кредиторів, а також впровадження ефективних механізмів управління. Перебуваючи на етапі глибоких трансформацій у сфері регулювання діяльності юридичних осіб, корпоративного управління та захисту прав інвесторів, Україна вживає відповідних заходів у цьому напрямі. За словами С. Кравчен-

ка, до євроінтеграційних процесів залучені й представники Верховного Суду, які мають можливість поділитися своїм баченням ситуації, що склалася у правовій системі України, та думками щодо шляхів вирішення проблемних питань. І така робота, за словами голови ВС, вже має позитивні результати. Водночас попереду ще багато завдань не лише у сфері вдосконалення законодавства, а й в аспекті імплементації права ЄС. Ключову роль у цьому процесі відіграє саме судова практика. З огляду на це Верховний Суд приділяє значну увагу аналізу практики Суду справедливості ЄС та адаптації його правових позицій до національного законодавства. У цьому контексті Станіслав Кравченко відзначив, що саме Касаційний господарський суд у складі ВС вперше застосував у своїй практиці рішення Люксембурзького суду. А що-

до мети цього заходу, то це, насамперед, прагнення сформувати спільне бачення щодо розв'язання проблемних питань і скоординувати дії всіх органів, задіяних у процесі євроінтеграції, аби національна правова система могла гідно пройти свій євроінтеграційний шлях.

Модераторкою пленарної частини заходу виступила суддя ВС у КГС Тетяна Малашенкова. «Європейські орієнтири у гармонізації корпоративного права України: виклики для бізнесу, прогалини регулювання та судова практика як інструмент правової адаптації». Із ключовою доповіддю виступила голова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Лариса Рогач, яка наголосила, що адаптація до європейських стандартів – не просто вимога часу, а фундаментальна умова для інтеграції України в європейський правовий та економічний простір. «Європеїзація українського корпоративного права є ключовим елементом інтеграції України до ЄС, що вимагає адаптації законодавства, судової практики і підходів до захисту прав бізнесу та інвесторів», – зазначила вона.

Доповідка детально зупинилася на основних принципах, що лежать в основі європейського корпоративного права, таких, як прозорість управління, захист прав міноритарних акціонерів і спрощення умов для транскордонної діяльності бізнесу. Водночас, за словами голови КГС ВС, попереду чимало викликів, серед яких особливе місце займає нещодавнє скасування ГК України.

«Бізнес сьогодні потребує чітких і зрозумілих правил, господарські суди й надалі забезпечуватимуть захист економічних прав та інтересів суб'єктів господарювання за будь-якого правового регулювання, особливо в перехідний період», – наголосила Л. Рогач. Саме судова практика, на її переконання, стає ключовим інструментом адаптації національного правозастосування до правової системи ЄС. Надалі на прикладах рішень ВС що-

до похідних позовів, доктрини *alter ego*, банківських гарантій і третейських застережень вона продемонструвала як суди сприяють утвердженню європейських стандартів.

Зупинилася доповідачка і на інституційній спроможності господарських судів, які навіть в умовах війни демонструють високу ефективність. «Суди – це уособлення держави. І коли сторони приходять у суд, вони перебувають під захистом держави», – зазначила Лариса Рогач, підкреслюючи важливість процесуальних гарантій навіть в умовах воєнного стану. Не оминула вона й питання цифровізації судочинства, а саме відзначила впровадження підсистеми «Електронний суд». Як прозвучало, в КГС ВС протягом 2024 року до електронних кабінетів користувачів було надіслано майже 109,6 тис. судових документів; у січні – травні 2025 року – понад 32 тисячі.

У контексті міжнародного співробітництва відзначила спікерка й участь КГС ВС у Постійному міжнародному форумі господарських судів (SiFoCC) та в британсько-українській програмі з посилення інституційної спроможності господарських судів, яка розроблена спільно з Британським інститутом міжнародного та порівняльного права (BIPCL). За словами Лариси Рогач, такі платформи надають безцінні можливості для навчання на практиці суддів, які мають справу з іноземним елементом, та для вдосконалення навичок у вирішенні комерційних спорів та забезпеченні виконання судових рішень.

Під час першої панелі, присвяченої змінам у правовому регулюванні діяльності юридичних осіб (організації бізнесу) в умовах євроінтеграції, яку модерував секретар судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС Олександр Баранець, виступили провідні експерти. Зокрема, член Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку Максим Лібанов зупинився на основних напрямках змін у правовому регулюванні організації бізнесу в умовах євроінтеграції, а старший проектний співробітник Програми підтримки ОБСЄ Олександр Водянніков порушив питання щодо конституційних меж корпоративного регулювання. У свою чергу заступниця директорки Європейської Бізнес Асоціації Ярослава Савастеева зосередилася на темі «Суб'єкти господарювання як ключові бенефіціари законодавчих реформ».

Натомість головуючий суддя Берлінського регіонального суду доктор Тобіас Ельснер поділився європейським досвідом щодо особливостей трансформації правового статусу державних і комунальних підприємств. У подальшому член-кореспондент НАПрНУ, директор Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАНУ О. Кот висвітлив проблематику правового статусу приватних, дочірніх, іноземних підприємств, підприємств об'єднання громадян та споживчої кооперації в організаційно-правові форми, визначені ЦК України.

Друга дискусійна панель була присвячена впровадженню європейських стандартів корпоративного управління (модерувала суддя ВС у КГС Ірина Кондратова). У її ході суддя ВС у КГС Олена Кібенко докладно висвітлила тему щодо відповідальності посадових осіб корпорації в сфері корпоративного врядування та звернула увагу на фідучіарність відносин між юридичною особою, засновниками і посадовими особами відповідного органу корпоративного управління. А заступник декана з наукової роботи факультету права Інституту цивільного, іноземного та міжнародного приватного права Університету Граца Вальтер Доральт проаналізував функції та компетенції органів управління у дворівневій структурі управління юридичною особою в німецькій і австрійській моделях. Натомість професорка кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету імені Василя Стуса Олена Беянович акцентувала увагу учасників на адаптації українсько-

го законодавства до європейських стандартів корпоративного управління. Надалі голова ESG Working Group у складі Європейського регіонального форуму (ERF) Міжнародної асоціації юристів (IBA) Анна Бабич зосередилася на ролі корпоративного управління в забезпеченні сталого розвитку бізнесу. Суддя Суду справедливості ЄС Рамона Фредо розповіла про відповідальність материнської компанії в конкурентному праві ЄС. Продовжила тему член-кореспондент НАПрН України, завідувачка кафебри цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Інна Спасибо-Фатеева, яка поділилася досвідом захисту прав міноритарних акціонерів, а президент Асоціації правників України Микола Стеценко виступив із доповіддю на тему «Адаптивне корпоративне управління в приватних компаніях у контексті євроінтеграції та майбутньої відбудови України».

У межах завершальної панелі конференції обговорювалися питання захисту прав інвесторів і кредиторів у контексті зміни правового статусу юридичних осіб. Підсумовуючи роботу конференції, Лариса Рогач відзначила важливість її напрацювань для подальшого нормативного і практичного забезпечення європейського вектора розвитку корпоративного права України, наголосивши при цьому на потребі в продовженні професійного діалогу між суддями, законодавцями, науковцями й міжнародними партнерами.

Підготувала Надія БОНДАРЕНКО,
спеціально для ЮВУ

Діалоги відомих особистостей

Київський університет права НАН України продовжує традицію зустрічей з лідерами правової спільноти

У травні Київський університет права Національної академії наук України вчергове продемонстрував свою відкритість до сучасного наукового діалогу, залучення провідних фахівців-практиків та високопрофесійної аналітики в сфері права. В межах університетського креативного проекту «Діалоги відомих особистостей зі студентами Київського університету права НАН України» відбулися дві надзвичайно важливі освітньо-наукові події: майстер-клас та гострова лекція провідних українських правників, присвячені актуальним викликам міжнародного та національного правового розвитку.

Угода про надра

Так, 9 травня стіни Київського університету права НАН України знову став майданчиком для фахового обговорення важливої міжнародно-правової тематики. До студентської аудиторії завітав доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, голова комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва Олександр Олександрович Мережко.

Його майстер-клас на тему «Угода між Україною та США по надрах: реалії та перспективи», зрозуміло, був присвячений аналізу положень нової двосторонньої угоди, ратифікованої Верховною Радою України напередодні, 8 травня. Цей документ регламентує співробітництво між Україною та Сполученими Штатами Америки у сфері використання українських надр, зокрема, розвідки, видобутку та переробки корисних копалин і рідкісноземельних металів.

Професор Мережко ґрунтовно проаналізував ключові аспекти угоди, її значення для зміцнення економічної безпеки України, зокрема в умовах повномасштабної збройної агресії з боку РФ. Особливу увагу доповідач приділив міжнародно-правовим механізмам захисту інтересів держави, забезпеченню прозорості процедур залучення інвесторів, а також потенціалу угоди в контексті стратегічного партнерства між Україною та США.

У майстер-класі взяли участь здобувачі вищої освіти, аспіранти, науково-педагогічні працівники та співробітники Київського університету права НАН України, а також представники його відокремлених структурних підрозділів у Рівному, Вінниці, Львові та Ужгороді. Формат заходу дозволив залучити широке коло слухачів у змішаному (офлайн та онлайн) форматі. Після виступу учасники мали змогу поставити доповідачу низку запитань, які стосувалися не лише змісту угоди, а й ширшого геополітичного та правового контексту. А подальша

жвава дискусія засвідчила високий рівень зацікавленості студентської молоді міжнародно-правовою проблематикою, а також актуальність запропонованої теми. Подібні заходи сприяють розвитку критичного мислення, здатності до комплексного правового аналізу та поглибленого розуміння міжнародних процесів.

Гості з АРМА

Чотирнадцятого травня в рамках тієї ж ініціативи відбулася ще одна яскрава подія. Студенти, аспіранти, викладачі та адміністрація Київського університету права НАНУ вітали в стінах університету представницьку делегацію Агентства з розшуку та менеджменту активів (АРМА), очолювану головою агентства Оленою Думою. До складу делегації входили Грігол Катамадзе, заступник керівниці АРМА з питань євроінтеграції, знаний фахівець у сфері міжнародної правової комунікації; Владислав Жорницький, директор департаменту міжнародного співробітництва та європейської інтеграції, а також Юлія Квітко, начальник управління комунікації АРМА – фахівчиня у сфері стратегічних комунікацій, що сприяє формуванню прозорого іміджу установи в суспільстві.

Під час відвідання університету гості провели майстер-клас для здобувачів вищої освіти – студентів-правників, які активно цікавляться сучасними інституціями, що стоять на передовій боротьби з корупцією в Україні. Тут доречно буде вказати, що ця зустріч органічно вписалася у формат реалізації креативного освітнього проекту «Діалоги відомих особистостей», що передбачає відкриту та чесну розмову майбутніх фахівців із лідерами публічної сфери.

Під час майстер-класу, що провела Олена Дума – досвідчена юристка, яка понад два десятиліття займається практикою у сфері публічного адміністрування, антикорупційної політики та управління арештованими активами, ішлося, в тому числі, й про боротьбу з корупцією. Її виступ на тему «АРМА як економічний центр протидії корупції» викликав жвавий інтерес серед

учасників. Спікерка послідовно окреслила історію становлення агентства, його основні завдання та функції, передбачені законодавством, ключові успіхи у сфері виявлення, арешту, оцінки, збереження та реалізації активів, отриманих злочинним шляхом.

Особливу увагу Олена Дума приділила перспективам вдосконалення законодавчої бази щодо діяльності АРМА, необхідності прозорості конкурсних процедур з управління арештованими активами, а також механізмам підвищення ефективності міжвідомчої співпраці та міжнародного партнерства. Як було наголошено, АРМА сьогодні – це не просто інституція технічного виконання функцій, а сучасний економічний інструмент формування доброчесності в державному секторі та одночасно потужний елемент забезпечення верховенства права.

Надалі відбулася активна сесія запитань і відповідей, під час якої студенти цікавилися конкретними прикладами успішного управління активами, взаємодією АРМА із судами та правоохоронними органами, міжнародною юрисдикцією у справах про конфіскацію активів, перспективами створення єдиної бази даних щодо арештованого майна. У свою чергу Олена Дума відзначила фаховість запитань, що свідчить про небайдужість та високий професійний рівень студентської спільноти.

Додамо, що захід відбувався в змішаному форматі: до нього долучилися й студенти та викладачі регіональних структурних підрозділів університету – у містах Рівному, Вінниці, Львові та Ужгороді. Трансляція забезпечила інтерактивну комунікацію, об'єднавши аудиторію у понад 300 учасників, кожен з яких мав змогу долучитися до дискусії. Своєрідним підсумком став виступ ректора Київського університету права НАН України, професора, Юрія Бошицького. На правах господаря він який подякував поважним гостям за готовність ділитися досвідом та відверті відповіді на непрості запитання. Відзначив ректор КУП НАНУ й важливість таких заходів для формування правової культури нової генерації юристів, які вже мислять критично, стратегічно та з глибоким розумінням функціонування державних інституцій. Окрему подяку було висловлено Олександру Кондратенку, шеф-редактору часопису «Київ дипломатичний» і Kyiv Diplomatic Magazine, який виступив партнером заходу та інформаційним куратором цього освітнього проекту.

Зустріч із представниками АРМА стала прикладом ефективної синергії науки, освіти і практики, а також підтвердила статус

Київського університету права НАН України як відкритого, сучасного й дієвого академічного простору для розвитку молодих правників, орієнтованих на реформи, доброчесність та служіння суспільству.

Правоохоронна діяльність: сучасні моделі

А наступного дня в рамках того ж проекту університет зустрічав ще одного поважного гостя – прокурора управління процесуального керівництва досудовим розслідуванням та підтримання публічного обвинувачення Генеральної інспекції Офісу Генерального прокурора Аттілу Ковчі, який провів відкриту гостьову лекцію на тему «Сучасні моделі правоохоронної діяльності». Під час виступу доповідач поділився з аудиторією своїм баченням основних напрямів реформування правоохоронної системи України, звернувши увагу на виклики, пов'язані з адаптацією до європейських стандартів, посиленням незалежності прокуратури, розвитком інституційної спроможності органів досудового розслідування, а також важливістю дотримання принципів верховенства права та прав людини.

Особливий інтерес у слухачів викликали приклади міжнародного досвіду, які Аттіла Ковчі навів під час свого виступу, зокрема щодо моделі організації діяльності прокуратури в країнах Європейського Союзу. У другій частині зустрічі розгорнулася активна дискусія: здобувачі освіти та викладачі запитали гостя запитаннями, які стосувалися практичних аспектів кримінального процесу, специфіки взаємодії між органами прокуратури та судами, а також перспектив професійного зростання в системі правосуддя.

Підсумував сказане Юрій Бошицький, який наголосив на важливості практичної складової у підготовці майбутніх юристів, подякувавши шановним спікерам за змістовні виступи, а учасникам – за активну фахову дискусію. Як було зазначено, такі заходи є частиною реалізації стратегічного курсу університету на інтеграцію освіти, науки та практики, а проект «Діалоги відомих особистостей» є платформою, що забезпечує обмін найкращими ідеями та сприяє формуванню нового покоління правників.

За словами Юрія Бошицького, проведення таких майстер-класів та відкритих лекцій за участі юристів-практиків є надзвичайно важливим компонентом сучасної юридичної освіти, оскільки забезпечує живий зв'язок

між академічною теорією та реальною професійною практикою. Для студентів-правників участь у таких заходах – це можливість безпосередньо ознайомитися з прикладними аспектами діяльності державних органів, дізнатися про виклики, з якими стикаються їхні фахівці в реальному житті, а також почути про шляхи вирішення складних правових ситуацій із перших вуст.

Відзначив ректор КУП НАНУ й те, що зустріч з керівниками провідних державних інституцій, таких, як АРМА, дають студентам змогу глибше зрозуміти функціонування механізмів правової системи в умовах сьогодення, особливо в контексті боротьби з корупцією, захисту економічної безпеки та управління арештованими активами. Такі заходи сприяють формуванню в молодих фахівців не лише професійних знань, а й критичного мислення, аналітичних навичок, умінь орієнтуватися в нормативно-правовому полі та приймати виважені рішення в умовах правової невизначеності. Окрім того, як відзначалося, участь студентів у майстер-класах сприяє усвідомленню ними високої соціальної відповідальності професії юриста, формує навички етичної поведінки в публічній сфері та закладає підґрунтя для доброчесного ставлення до правозастосовної діяльності. Відкритий діалог зі спікерами – це не лише можливість поставити запитання, а й шанс увійти в коло професійної комунікації, побачити себе в майбутньому як активного учасника трансформацій держави.

Як було зазначено, університет і надалі планує запрошувати до участі в подібних заходах провідних науковців, практиків, дипломатів та політиків, аби створювати якісне освітнє середовище, в якому формується інтелектуальна еліта правової держави.

Підготував Артем ДМИТРЕНКО,
спеціально для ЮВУ

Праксеологія цивілістики – це запит на ефективний закон

Цивільне право як самостійна галузь права – це сукупність правових норм, які регламентують певні відносини (особисті немайнові та майнові), що базуються на рівності сторін і волевиявленні для досягнення інтересу. Загалом же цивільне право здійснює декілька функцій: регулятивну (регулювання нормами законодавства відносин); охоронну (наявність норми передбачає захист особи); стимулюючу (нормою закладає правило поведінки, чим попереджається порушення), стабілізуючу (сторони можуть посылатися в своїх діях на звичай ділового обороту, тобто правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин).

Яна ХОЛОД,
студентка Академії адвокатури України

Щодо функцій та принципів цивільного права

Усі згадані функції реалізуються відповідно до принципів цивільного права, зокрема неприпустимості свавільного втручання в сферу особистого життя людини, неприпустимості позбавлення права власності, судового захисту цивільних прав та інтересів, справедливості, розумності й добросовісності. Так чи інакше, аби функції та принципи цивільного права ефективно працювали на користь учасників цивільних правовідносин, має існувати така система цивільного права, що складається з норм права, які об'єднуються в інститути, інститути – в підгалузі, а далі в галузь права. Основою цього є законодавство, яке бере свій початок з Конституції України, особливо Розділу II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина».

Окрім цього, джерелами цивільного права є чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; Цивільний кодекс; закони України; акти Президента України; постанови Кабінету Міністрів України; звичаї. Нагадаю, Чинний ЦК України був прийнятий у січні 2003 року, а набув чинності 1 січня 2004 року. Складається він із 6-ти книг, які включають у себе розділи та глави. В Україні кодекси побудовані за пандектною системою, тобто існує розподіл норм права на частини – загальну та особливу або спеціальну.

Не допустити правової невизначеності

Зрозуміло, що світ не стоїть на місці, суспільство розвивається, виникають нові

явища, постають нові виклики. Тому законодавство та практика його застосування динамічно змінюються, аби ефективно реагувати на сучасні потреби. Звісно, цивільне законодавство не є виключенням, і досить часто можна спостерігати за спробами його реформування. На мою думку, дуже важливо при зміні положень цивільного права, враховувати положення інших галузей права, зокрема господарського, земельного, сімейного. Це видається істинно логічним, однак на практиці нерідко виникають колізії, розбіжності при регулюванні того чи іншого питання, особливо коли постає необхідність застосувати положення декількох нормативно-правових актів.

Так, наприклад, одним з актуальних питань у правовій доктрині є визначення окремих цивільно-правових категорій. Деталізація норм викоринить їх різне сприйняття та застосування, покращить єдність судової практики. При цьому головне не допустити правової невизначеності. А щоб зробити це якомога зручнішим, варто визначити, які уточнення закріплюватимуться в самому ЦК України, а які в спеціальних актах законодавства, що межують з цивілістикою.

Наразі особливу увагу бажано приділити саме спадковим відносинам, які викладені в Книзі шостій ЦК України під назвою «Спадкове право». Саме поняття «спадкове право» дає уявлення про те, наскільки велика та специфічна підгалузь цивільного права. Здавалося б, зміни цієї частини кодексу зустрічаються рідко, проте це не так. Незважаючи на консервативність положень, у сучасних умовах потрібні зміни. Особливо, коли питання спадкування, в зв'язку з війною, є одним із найбільш актуальних. Як

на мою думку, має бути передбачено таких механізм, який би враховував інтереси всіх спадкоємців, а також інших осіб, у тому числі кредиторів спадкодавця.

Актуальною, і не лише сьогодні, є й тема про обов'язкову частку у спадщині (ст. 1241 ЦК України). Так, відповідно до закону малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом. Однак у доктрині існує думка про потребу реформувати в Україні це право. Пропонується два варіанти. Перший – збереження й удосконалення вже існуючої моделі, за якою спадкоємець отримує свою обов'язкову частку. Водночас тут виникає спірне запитання: чи не нівелюється таким чином воля спадкодавця.

Другий варіант – замінити класичну модель на ту, де існує право вимоги відшкодування. За останньої моделі передбачається звернення до суду, але цим правом наділені лише визначені законом особи. На сьогодні в Україні відбувається безпосереднє спадкування, яке стосується певної й обмеженої частини майна (невизначеної). Так, існує обмеження свободи заповіту обов'язковою часткою. А тут варто вказати, що це є обмеженням виконання заповіту, а не його змісту. Натомість, обмеження змісту заповіту відбувається за моделі резервування. Згідно з вітчизняним законодавством заповідач може вільно розпоряджатися в заповіті всім своїм майном, але якщо є обов'язкові спадкоємці, вони спадкують свою частину спадщини (свою обов'язкову частку).

Виникає також межа розпорядження цим майном, бо заповідач хоча і вільний у своїх побажаннях, після його смерті розподіл спадщини відбувається з урахуванням обов'язкових спадкоємців. Особа закликається до спадкування своєї обов'язкової частки, всупереч волі спадкодавця, а отже, на думку доктринологів воля спадкодавця виконується неповністю.

Проблеми, пов'язані з війною

Із початком повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну перед спадковим правом України виникла низка нелегких

питань. Це розроблення механізмів дій при втраті документів та реєстрів; постійній кіберзагрозі на українські реєстри; смерті громадян без відкриття спадкової справи; зникненні безвісти військових та цивільних осіб, правовий статус яких не визначено; відсутності цифровізації для дистанційного оформлення спадщини.

Потребує змін і ст. 1270 ЦК України щодо строку прийняття спадщини. Загальний строк – 6 місяців з моменту відкриття спадщини, однак багато людей не можуть фізично чи юридично прийняти спадщину за цей час. Перешкодою може бути перебування на ТОТ, за кордоном або проходження військової служби без доступу до нотаріуса. Відновити цей строк можливо лише в судовому порядку, але через попит та актуальність слід подумати про спрощену процедуру. Наприклад, звернення до нотаріуса з обов'язковим підтвердженням поважних причин. Також для конкретизації варто було б визначити, які саме причини є поважними?

Щодо прийняття спадщини

Ще однією перепоною ефективного застосування цивільних норм є відсутність онлайн можливості подати заяву про прийняття спадщини. Ст. 1 269 кодексу, ймовірно, потребує доповнення винятками, коли особа не може безпосередньо звернутися до нотаріуса. Чимало практиків пропонують запровадити функцію подання заяви через «Дію» або за допомогою КЕП.

Також, ймовірно, має бути внесено доповнення до складу спадщини й оцінки спадкового майна. Особливо, якщо це майно знаходиться на тимчасово окупованих територіях. На сьогодні немає механізму, який би дозволив здійснити спадкування. Існує можливість лише відкрити спадкову справу. А якщо майно знищене, то нотаріусу навіть немає підстав для видачі свідоцтва про право на спадщину. Це – складна ситуація, оскільки є особи, які роками чекають на деокупацію, щоб реалізувати своє законне право. Або ж інший випадок, коли майно загиблих осіб у зоні бойових дій або на ТОТ просто залишається без захисту. Ст. 1 283 ЦК України і до того часто зазнавала змін, а сьогодні виникає потреба додати до неї положення про охорону спадкового майна на вказаних територіях, наприклад, покласти на органи місцевого самоврядування або військові адміністрації обов'язок вживати заходів щодо збереження такого майна.

«Цифрова спадщина»

У контексті складу спадщини слід додати про інформаційні технології, які сьогодні застосовуються не лише для спілкування, а й доповнюють право власності. Відповідно до ст. 177 ЦК України цифрова річ є об'єктом цивільних прав, але в особливій частині не згадано про «цифрову спадщину». Хоча сьогодні, в еру цифровізації, звичайними для нас стають електронні гаманці, криптовалюта, хмарні сховища, доступ до сайтів. Навіть можна говорити про інтелектуальну власність у цифровому середовищі: цифрові твори, блоги в соцмережах, канали комунікації тощо. Все це має як немайновий, так і майновий характер. Водночас, на законодавчому рівні до сих пір не визначено специфіку спадкування таких об'єктів прав, хоча й приймалися закони України з метою врегулювання даного питання («Про авторське право і суміжні права», «Про електронні довірчі послуги»), але в контексті спадкування відповідне визначення відсутнє.

Проблеми, які можуть у зв'язку з цим виникати: неможливість ідентифікувати цифрову річ як об'єкт спадкування; спадкоємці в подальшому не мають змоги доступу до таких речей; може порушуватися питання конфіденційності спадкодавця. Відтак ЦК України потрібно доповнити положенням про цифрову спадщину (а саме, що це цифрові активи, права та обов'язки, щодо яких належали спадкодавцю), визначити порядок доступу спадкоємців до об'єктів такої спадщини. Звісно, необхідно буде внести зміни й до інших нормативно-правових актів, зокрема щодо положень про обробку персональних даних уже померлої особи, передачі доступу до паролів. Незважаючи на віртуальність цифрових речей, захист прав має бути реальним, відповідати сучасним потребам. У Німеччині, наприклад,

існує механізм, яким передбачено право спадкоємців отримувати повний доступ до акаунтів спадкодавця.

Договір спадкування: є проблеми

Ще однією мало дослідженою темою є договір спадкування. Відповідно до ст. 1 302 ЦК України за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача. Найчастіша проблема – ототожнення спадкового договору зі договором довічного утримання (ст. 744 ЦК України). На перший погляд, це ніби схожі договори, оскільки передбачають перехід майна та мають елементи зобов'язання, але їх розрізняє правова природа, мета укладання та наслідки. Спадковий договір передбачає право на спадкування в майбутньому, за умови виконання певних обов'язків. А за договором довічного утримання набувач зобов'язується утримувати відчужувача, за що останній ще за життя передає йому своє майно. Тобто на момент смерті відчужувача набувач уже може бути власником. Характерна ознака вказує на те, коли саме передається майно: за життя чи після смерті. Різниця й мета – забезпечення спадкування з обов'язками або забезпечення утримання, догляду. Часто громадяни можуть користуватися невизначеною в законі різницею і навмисно підмінювати один договір іншим, скажімо, щоб уникнути оподаткування. Тому бажано доповнити Цивільний кодекс України положеннями про заборону підміни, встановити відповідальність не лише у вигляді недійсності правочину, а й притягнення до відповідальності. А щоб унеможливити зловживання, більш детально охарактеризувати кожен із цих договорів.

Відповідальність сторін за невиконання договору

Крім цього, глава 90 Цивільного кодексу не містить норми, яка б передбачала відповідальність сторін за невиконання договору або за неналежне його виконання. Наприклад, відшкодування шкоди чи позбавлення права на спадщину. Вказано лише право відчужувача звернутися до суду з позовом про розірвання договору у випадку невиконання набувачем його розпоряджень. Тоді виникає питання, а яким чином доводити таке невиконання? Набувач може лише формально «виконувати» свої обов'язки, щоб отримати майно, а відчужувачі (особливо люди похилого віку) залишаються без можливості відновити свої права і без майна. Бувають випадки, коли після смерті відчужувача з'являються спадкоємці, які не знали про укладений договір і хочуть його оскаржити. Але це вже не можливо, бо особа, яка б могла свідчити про реальний стан виконання договору померла.

Ймовірно, доречним буде доповнити ЦК України поняттям «порушення спадкового договору», (наприклад, відмова від виконання зобов'язань, фізичний чи психологічний вплив, невиконання обов'язків протягом певного терміну). Також встановити відповідальність для особи, яка вчиняє порушення, окрім як просто можливість розірвання договору.

Спадкування: зарубіжний досвід

Важливо завжди брати до уваги досвід інших держав. Стосується це й оподаткування. Так, у Німеччині спадковий договір підлягає нотаріальному засвідченню з чітким, детальним переліком обов'язків, в разі невиконання яких, договір розривається че-

рез суд. Законодавство Австрії встановлює застосування штрафних санкції до особи, яка не виконує обов'язки, наприклад позбавлення права на майно.

Загалом же порушені вище проблемні питання – лише маленька частина роздумів над удосконаленням сучасного цивільного права України. Окрім них, у темі спадкування можна звернути увагу на можливість використання у спадкових відносинах звичаю (як джерела права); вдосконалення положень щодо окремих видів заповітів (заповіт подружжя, заповіт з умовою, секретний заповіт); строки при спадкуванні в умовах воєнного стану тощо.

Разом із тим, вносячи зміни до Цивільного кодексу України варто звертатися до міжнародного приватного права. Так, воно базується на найсучасніших ідеях та тенденціях. А Україна нині перебуває в процесі активної євроінтеграції. Вітчизняне законодавство змінюється із шаленою швидкістю, аби гідно відповідати найкращим європейським стандартам. Враховуючи позитивну практику закордонних партнерів, імплементуючи норми міжнародного приватного права (наприклад, Принципи міжнародних комерційних договорів), ми не повинні забувати про власні надбання, які зумовлені менталітетом та особливостями правового регулювання нашої держави.

Таким чином можна констатувати, що українська цивілістика вимагає змін. Водночас не буває досконалого механізму без врахування попередніх помилок, головне вчасно їх віднайти. Закон – це не статичний документ, його зміни – це ознаки еволюції суспільства і аж ніяк не ознака нестабільності. При цьому важливо, аби внесені зміни були послідовними та продуманими, на основі детального аналізу. До їх розробки мають залучатися як експерти, так і практики та громадськість.

Пенсійна система по-канадськи

Канада пропонує допомогу в реформі пенсійної системи України: що може змінитися?

Канада розглядає можливість допомоги у створенні пенсійної системи, подібної до своєї, для України. Про це на минулому тижні заявив міністр фінансів Франсуа-Філіп Шампань під час прес-конференції на початку зустрічей країн G7. Як прозвучало, він разом із міністром фінансів України Сергієм Марченком зустрівся з представниками низки пенсійних фондів та важливих інвесторів для обговорень. «Ми також подумали, як би могли зрештою працювати разом, аби поділитися передовим досвідом у побудові пенсійної системи в Україні», – сказав Шампань. Зі слів міністра, Канада може багато чого запропонувати для відбудови України.

Якщо говорити загалом, то пенсійна система Канади складається з трьох основних рівнів: державна пенсія (Old Age Security, OAS), накопичувальна трудова пенсія (канадський пенсійний план) та індивідуальні пенсійні програми. Державна пенсія (OAS) є базовою щомісячною виплатою, яка фінансується з загальних податків. Право на неї мають усі мешканці Канади старші 65-ти років, які прожили в країні більше 10 років після повноліття.

Пенсійний план Канади (CPP) є обов'язковим і передбачає внески для працевлаштованих осіб віком від 18 років. Працівники та роботодавці порівну сплачують внески, а в разі виходу на пенсію (зазвичай із 65-ти років) пенсіонери отримують щомісячні виплати, які залежать від заробітку та тривалості внесків. Індивідуальні пенсійні програми є добровільними, до них належать зареєстровані пенсійні накопичувальні рахунки та інші форми особистих заощаджень для старості.

Повертаючись до українських реалій, нагадаємо, що в січні міністерка соціальної політики Оксана Жолнович заявила, що накопичувальну пенсійну систему в Україні можуть запровадити вже з 2026 року. За її словами, відповідний законопроект уже розроблений Кабінетом Міністрів.

Терези Феміди: ухил у бік обвинувачення

Статистика виправдувальних вироків в Україні – симптом чи вирок системі?

Аналіз виправдувальних вироків в Україні: цифри, тенденції та міжнародний контекст.

Олександр КРАЙЗ,

адвокат, голова Адвокатського об'єднання «Лібєрті Вей»

Погляд на проблему. Ця публікація – спроба зазирнути за лаштунки українського кримінального судочинства крізь призму статистики виправдувальних вироків. Ми розглянемо: невтішні дані щодо частки виправдань в Україні, тривожні тенденції їх скасування Верховним Судом, та динаміку за останні 14 років (2010–2024 рр.); місце України на світовій мапі правосуддя через порівняння з Польщею, США та Великою Британією.

Чому виправдання – це більше, ніж статистика? Кількість виправдувальних вироків – це не сухі цифри для звітів. Це живий нерв правової системи, індикатор її здоров'я. Саме він показує, чи є презумпція невинуватості дієвим принципом, чи лише декларацією на папері. За кожним відсотком стоять реальні людські долі: зламане життя через помилковий вирок або врятована честь і свобода невинуватої людини. Аномально низький рівень виправдань – це сигнал тривоги, що може вказувати на системний збій, де обвинувальний ухил переважає неупередженість.

Українські реалії: мізерний відсоток надії. Українська статистика виправдань роками малює безрадїсну картину. Рівень виправдань коливається в межах, які важко назвати інакше як мізерними: від 0,24–0,26% у 2012–2013 роках до 1,18% у 2019 році. І навіть цей «пік» виглядає, скоріше, як статистична похибка на тлі міжнародної практики. У 2020 році – 0,94%, у 2023 – близько 1%.

Дані за 2024 рік продовжують цю тенденцію: лише 163 виправдувальних вироків набрали чинності (порівняно з 206 у 2023). Це означає, що система не демонструє жодних ознак одужання. Для людини, що опинилася в жорнах кримінального провадження, це означає примарний шанс довести свою невинуватість. Для бізнесу – додатковий ризик у країні, де захист прав може виявитися ілюзорним.

Верховний Суд: скасоване виправдання як норма? На жаль, навіть здобує в пер-

шій чи апеляційній інстанції виправдання – не гарантія. Останніми роками Верховний Суд демонструє дедалі більшу схильність до скасування таких рішень: 2023 рік: скасовано шокуючі 62,3% розглянутих виправдань; 2024 рік: показник дещо знизився, але все ще високий – 53,5%.

Порівняймо: у 2020 році цей показник становив 21,1%, а в 2018–2022 – близько 35–41%. Що це означає на практиці? А те, що значна частина виправданих людей знову потрапляє у вир судової тяганини, переживаючи стрес і невизначеність. Це не просто статистика – це підрив довіри до остаточності судового рішення та свідчення глибоких проблем у взаємодії судових інстанцій.

Порівняльний аналіз: де шукати ориєнтири? Чи є така ситуація унікальною для України?

1. Польща. Дані польського Мін'юсту засвідчують зовсім іншу картину. Частка виправдань ухвальних вироків у першій інстанції стабільно тримається в діапазоні 4–8% (у 2024 році – 5,57%). Це в рази більше, ніж в Україні, і свідчить про значно вищі шанси на справедливий розгляд справи.

2. США. Хоча загальний відсоток виправдань тут низький через поширені угоди зі слідством, ключовим є показник для справ, що доходять до суду (trial) – близько 17% виправдувальних вироків на федеральному рівні. Це демонструє потенціал системи до виправлення помилок обвинувачення.

3. Велика Британія. У Королівському суді приблизно 20% справ завершуються виправданням. Активна роль суду присяжних, ймовірно, сприяє більш ретельному дослідженню доказів.

Ці приклади свідчать, що значно вищий рівень виправдувальних вироків є не аномалією, а нормою для правових систем, що прагнуть до справедливості.

Чому «здоровий» відсоток виправдань – це вигідно всім? Справедлива система, яка не боїться виправдовувати, – це не лише про гуманізм, це й про прагматизм.

Реальна презумпція невинуватості: коли виправдання – не виняток, а робочий інструмент правосуддя, це дисциплінує обвинувачення й дає надію тим, хто помилково потрапив під слідство. Це запобіжник від найстрашнішої помилки – засудження невинуватого.

Довіра – фундамент стабільності: суспільство (і бізнес!) може довіряти лише тій системі, яка демонструє неупередженість. Низький рівень виправдань породжує цинізм, страх та відчуття беззахисності. Відсутність довіри до судів – це ерозія соціального капіталу та ризик для інвестиційного клімату.

Сигнал для системи: Виправдувальні вирокі – це зворотний зв'язок для слідчих і прокурорів. Коли суди послідовно вказують на слабкість доказів, це стимулює систему до самовдосконалення.

Висновки: виклик українському правосуддю та суспільству. Підсумовуючи, бачимо тривожну картину:

1) Україна живе в реальності аномально низького рівня виправдань, що ставить під болючий сумнів реальність принципу презумпції невинуватості та створює гнітючу атмосферу для тих, хто шукає справедливості;

2) тенденція до скасування навіть цих нечислених виправдань Верховним Судом лише поглиблює проблему, роблячи шлях до остаточного виправдання ще більш тернистим і непевним;

3) міжнародний досвід доводить, що вищі показники виправдань є досяжною нормою, а не утопією;

4) проблема значно глибша за статистику. Це питання довіри, захищеності громадян та бізнесу, ефективності всієї правоохоронної та судової системи. Можливо, це свідчення системного обвинувального ухилу або навіть відлуння байдужості до долі окремої людини;

5) шлях до оздоровлення лежить через зміцнення реальної незалежності суддів, забезпечення якісного та доступного захисту, переосмислення ролі прокуратури та створення атмосфери, де виправдати не означає «піти проти системи». Це моральний обов'язок правової держави – захистити невинуватого. І доки терези Феміди настільки сильно хиляться в бік обвинувачення, доти питання справедливості в Україні залишатиметься відкритим і болючим.

«Ситник проти України»:

чи може справедливість бути упередженою?

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Ситник проти України» стало для мене не просто юридичним прецедентом, а й приводом для глибоких роздумів про те, як національна система правосуддя балансує між формалізмом і людяністю.

Дмитро ЗЕНКІН,
адвокат

Коли суддя стає частиною гри

Ця справа, звісно, стосується Артема Ситника, экс-директора Національного антикорупційного бюро України, оголила системні проблеми, які стосуються не лише корупційних правопорушень, а й самої суті судового процесу в Україні. У цій статті я поділюся своїм баченням, аналізуючи ключові аспекти рішення, його наслідки та пропонуючи можливі шляхи вирішення проблем, які воно висвітлює.

Отже, перше, що впадає в очі в цій справі, – це твердження скажника про упередженість суду першої інстанції. Артем Ситник, людина, чия кар'єра була пов'язана з боротьбою проти корупції, опинився в ситуації, коли сам став обвинуваченим. Його переконання в тому, що суддя діяв не об'єктивно, не було належно розглянуте. ЄСПЛ, не заглиблюючись у деталі, чи дійсно суд був упередженим, зазначив, що доводи Ситника не отримали достатнього спростування в рішенні суду. Це, на перший погляд, технічна деталь, але вона відкриває глибоку проблему.

Уявіть: ви стоїте перед суддею, який має вирішити вашу долю, але відчуваєте, що його рішення вже наперед визначене. Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) не містить чіткого механізму для відводу судді в таких справах. Судді часто відмовляють у відводі, посилаючись на відсутність відповідних норм. Але чи може правосуддя бути справедливим, якщо воно ігнорує навіть саму можливість сумніву в неупередженості?

ЄСПЛ нагадає нам, посилаючись на справи «Рамош Нунес де Карвалью е Са проти Португалії» та «Моріс проти Франції», що довіра до суду – це основа демократичного суспільства. Суддя, щодо якого є бодай найменші підстави сумніватися в його об'єктивності, має відвести себе. Інакше ми ризикуємо отримати не правосуддя, а його імітацію.

Ця проблема не нова, але рішення у справі Ситника дає захисникам і судам новий аргумент. Воно, безумовно, стане часто цито-

ваним у справах про адміністративні правопорушення. Проте залишається відкритим питання: чому Європейський суд з прав людини не проаналізував, чи був упередженим апеляційний суд, який залишив рішення першої інстанції в силі? Це припущення додає справі додаткової інтриги, адже саме апеляція мала б виправити помилки нижчої інстанції.

Шлях вирішення: Україні варто переглянути КУпАП, додавши чіткі норми щодо відводу суддів у справах про адміністративні правопорушення. Це не лише підвищить довіру до судів, а й наблизить національну практику до стандартів Конвенції про захист прав людини.

Презумпція невинуватості: тягар, якого не повинно бути

Ще один аспект, який викликав резонанс, – це порушення презумпції невинуватості. ЄСПЛ констатував, що суд фактично переклав обов'язок доказування на Ситника, змусивши його доводити свою невинуватість. Це не поодинокий випадок. Національне антикорупційне законодавство, попри свою прогресивність, часто тяжіє до підходу, коли обвинувачений змушений виправдовуватися. Така практика суперечить не лише Конвенції, а й духу справедливості.

Згадаймо рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 2019 року у справі № 1-135/2018, де йшлося про неконституційність статті 368-2 Кримінального кодексу України. Тоді КСУ чітко вказав, що законодавство не може змушувати особу доводити свою невинуватість. Проте в адміністративних справах, особливо пов'язаних із корупцією, цей принцип часто ігнорується.

У справі Ситника суд не лише не врахував належним чином докази захисту, а й поклав на нього тягар спростування звинувачень. ЄСПЛ, посилаючись на справу «Айдарич проти Хорватії», визнав це порушенням.

Ця ситуація змушує замислитися: чому система, яка декларує боротьбу з корупці-

єю, так легко жертвує фундаментальними принципами права? Можливо, причина в тому, що антикорупційна риторика іноді стає інструментом політичного тиску, а не пошуку істини? Ситник, як людина, яка очолювала Національний антикорупційне бюро, був зручною мішенню для тих, хто хотів дискредитувати антикорупційні інституції. Але чи варто заради цього руйнувати засади справедливого судочинства?

Шлях вирішення: Потрібно чітко закріпити в КУпАП і практиці судів, що тягар доказування лежить виключно на стороні обвинувачення. Крім того, судді мають бути уважнішими до оцінки доказів захисту, особливо коли йдеться про свідчення ключових свідків обвинувачення, як це було у справі Ситника.

Реєстр як довічна стигма: чи є межа покаранню?

Найбільш революційною частиною рішення ЄСПЛ є його оцінка пропорційності покарання. Ситника, як і багатьох інших, внесли до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Це внесення, за українським законодавством, є безстроковим. ЄСПЛ визнав, що таке покарання має ознаки «довічної стигматизації» і порушує статтю 8 Конвенції, яка гарантує право на повагу до приватного життя.

Цей висновок – справжній юридичний землетрус. З одного боку, Реєстр створювався як інструмент прозорості, щоб суспільство знало про осіб, причетних до корупції. З іншого – його безстроковість перетворює адміністративне покарання на довічне тавро. Для порівняння: Кримінальний кодекс України у статті 89 передбачає, що після певного часу судимість за кримінальні злочини погашається, і людина вважається такою, що не має судимості. Чому ж особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, має нести цей тягар усе життя?

Уявіть собі людину, яка одного разу оступилася, можливо, через необережність чи формальне порушення. Її ім'я назавжди залишається в Реєстрі, що може вплинути на кар'єру, репутацію, навіть психологічний стан. ЄСПЛ справедливо вказав, що це суперечить принципу пропорційності, закріпленому в статті 39 КУпАП, яка передбачає, що після року без нових правопорушень

особа вважається такою, що не піддавалася адміністративному стягненню.

Цей аспект рішення відкриває двері до переосмислення самого існування Реєстру в його нинішньому вигляді. Якщо кожна особа, внесена до нього, зазнає порушення своїх прав, чи не час задуматися про реформу? І чи не є це прикладом того, як прагнення до прозорості може обернутися несправедливістю?

Шлях вирішення: Необхідно внести зміни до законодавства, встановивши строк дії запису в Реєстрі, аналогічний до погашення судимості за кримінальні правопорушення. Крім того, варто передбачити механізм оскарження внесення до Реєстру в разі, якщо покарання було непропорційним або порушувало права особи.

Коли суд чує, але не слухає...

Ще одним ключовим моментом є висновок Європейського суду з прав людини про неповноту оцінки доводів Ситника національними судами. Суд першої інстанції, а за ним й апеляційний, не дали належної відповіді на аргументи захисту, зокрема щодо показань основного свідка обвинувачення. ЄСПЛ, посилаючись на справу «Руїз Торія проти Іспанії», нагадав, що суд не зобов'язаний відповідати на кожен аргумент, але має дати чітку відповідь на ті, що є вирішальними для справи. У цьому випадку суди цього не зробили.

Ця проблема відображає ширшу тенденцію в українському судочинстві – формальний підхід до розгляду справ. Часто судді обмежуються стандартними формулюваннями, ігноруючи нюанси, які можуть змінити хід справи. У справі Ситника це призвело до того, що ключові докази захисту залишилися поза увагою. Це не лише порушення права на справедливий суд, а й удар по довірі до системи загалом.

Як адвокат, я часто стикаюся з подібними ситуаціями. Клієнти приходять із відчуттям, що їх не почули. І це не просто емоції – це реальна проблема, яка підриває авторитет судової влади. ЄСПЛ у цій справі нагадає нам, що судовий процес – це не формальність, а діалог, у якому кожна сторона має бути почутою.

Шлях вирішення: Суддям варто приділяти більше уваги мотивації своїх рішень, особливо коли йдеться про оцінку доказів. Крім того, необхідно посилити підготовку суддів у

питаннях європейських стандартів судового розгляду, аби уникати подібних порушень у майбутньому.

Касація як новий шанс: що чекає на справу Ситника?

Рішення Європейського суду з прав людини відкриває двері для касаційного оскарження. Згідно зі статтею 297-1 КупАП, встановлення міжнародною судовою установою порушення Україною міжнародних зобов'язань є підставою для касації. Це означає, що сторона захисту Ситника, найімовірніше, подасть скаргу до Верховного Суду. Й тут виникає питання: чи зможе Верховний Суд виправити помилки нижчих інстанцій і як це вплине на правозастосовну практику?

Ця справа має всі шанси стати поворотним моментом для адміністративного судочинства в Україні. Вона не лише порушує питання про справедливість у конкретному випадку, а й змушує задуматися про системні зміни. Верховний Суд має унікальну можливість не лише відновити справедливість для Ситника, а й встановити орієнтири для майбутніх справ.

Справа «Ситник проти України» – це не лише юридичний кейс, а й дзеркало, у якому відображаються наші уявлення про справедливість. Вона показує, як легко система може відійти від принципів права заради політичної доцільності чи формального виконання закону. Але водночас вона дає надію: рішення ЄСПЛ нагадає, що навіть у найскладніших ситуаціях є шанс на справедливість.

Як адвокат, я вірю, що право – це не лише набір норм, а й мистецтво знаходити баланс між законом і совістю. Справа Ситника змушує нас запитати себе: чи готові ми будувати систему, яка слухає, а не лише судить? Чи готові ми відмовитися від довічних стигм заради пропорційності? І чи здатні ми повернути довіру до судів, яка, як повітря, потрібна демократичному суспільству?

Оподаткування доходів із цифрових платформ

Уряд затвердив проект закону про податкову звітність для операторів цифрових платформ – онлайн-сервісів, що пропонують послуги таксі, оренди нерухомості, маркетплейсів тощо. Про це повідомив представник КМУ у ВРУ Тарас Мельничук.

Як було уточнено, вказаний законопроект – один із маяків Міжнародного валютного фонду. В меморандумі з МВФ зазначається, що зміни до законодавства дозволять Державній податковій службі отримувати від операторів цифрових платформ та міжнародних органів дані про фізичних осіб, які працюють без реєстрації приватного підприємництва чи використання спрощеної системи оподаткування. Як уточнюють ДПС, це сприятиме суттєвому розширенню бази оподаткування шляхом включення до неї фізичних осіб, доходи яких наразі не оподатковуються.

Відповідний законопроект, текст якого опублікував народний депутат Ярослав Железняк з податкового комітету ВРУ, передбачає, що оператори цифрових платформ будуть визначені як податкові агенти. Вони будуть зобов'язані будуть автоматично стягувати податок із суми доходу фізичної особи – підзвітного продавця від здійснення «звітної діяльності»: надання в оренду нерухомого майна, особистих послуг, продажу товарів чи надання в оренду транспортних засобів. Дохід оподаткуватиметься за ставкою 5% (плюс військовий збір), якщо продавець виконує певні вимоги (є банківський рахунок, відкритий спеціально для звітної діяльності, відсутність статусу самозайнятої особи, відсутність найманих працівників, обсяг річного доходу від звітної діяльності – не більше ніж 834 мінімальні зарплати).

В іншому випадку ставка податку становитиме 18%. Така ж ставка встановлюється, якщо річний дохід перевищує визначений ліміт – 834 мінімальні зарплати (на суму перевищення). Якщо продавець протягом календарного року здійснив не більше трьох продажів на загальну суму, що не перевищує еквівалент 2000 євро за рік, така особа має право не відкривати окремий рахунок, а може використовувати ті, які має.

Еволюція українського правосуддя: судовий прецедент – реальність, конституційність, надії та майбутнє (частина шоста)

► ПРОДОВЖЕННЯ. Початок у №№ 5 – 10.

Володимир ДОН,
член Національної спілки журналістів України

Неоднозначність позиції науковців

Неоднозначна позиція вчених щодо поняття «судовий прецедент» і «судова практика» цілком природно виявилася, по-перше, в зв'язку з відсутністю нормативного визначення цих джерел права, по-друге, в зв'язку зі спірним, а часом суперечливим, тлумаченням як основних відмінностей, так і загальних властивостей зазначених термінів. Такої точки зору дотримується ціла низка дослідників.

Так, В. В. Власенко наголошує, що поняття «судовий прецедент» і «судова практика», які широко використовуються в юридичній термінології, на сьогодні не мають єдиного підходу до їх розуміння. Крім того, науковці ще не прийшли до єдиного висновку про те, яким чином зазначені терміни співвідносяться між собою (Власенко В. В. Співвідношення понять «судовий прецедент» та «судова практика»: теоретико-правові аспекти. Київський часопис права. 2021. № 1. С. 28. Стр. 27 – 29 URL: kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/5/4).

Аналізуючи співвідношення понять «судовий прецедент» та «судова практика», О. В. Дашковська зазначає, що судовий прецедент, як результат вирішення конкретного спору, за своїм змістом не може ототожнюватися із судовою практикою як сукупність судових рішень за певною категорією справ. І далі автор звертає увагу на те, що на відміну від судового прецеденту судова практика не може бути сформована на підставі одного судового рішення. Тому у випадку судового прецеденту зовнішньою формою його закріплення є конкретне судове рішення, на яке можна посилалися, то стосовно судової практики така поодинокі форма зовнішнього закріплення неможлива.

Таким чином, висновок про сформованість судової практики можна зробити лише в тому випадку, якщо наявна ознака повторюваності, тобто те чи інше правило, вироблене судовою практикою, щоб набутти статусу правоположення, має виступити юридичною основою вирішення цілої низки справ (Дашковська О. В. Судовий прецедент і судова практика як джерела права. Вісник Академії правових наук України. 2011. № 1(64). С. 34–41. URL: dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7471/1/Dashkovska_34.pdf).

Виходячи з вищевикладеного, цілком логічно припустити, що судова практика – це певна кількість судових прецедентів. Протилежну думку з цього питання висловлює В. В. Власенко, який ствержує, що судовий прецедент є різновидом положень права, які виникають у результаті судової практики, яка безпосередньо спрямована на подолання прогалин у законодавчому регулюванні. Судовий прецедент не закріплений в Україні як джерело права, але про його існування в національній правовій системі можна говорити. (Власенко В. В. Співвідношення понять «судовий прецедент» та «судова практика»: теоретико-правові аспекти. Київський часопис права. 2021. № 1. С. 27. Стр. 27 – 29. URL: kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/5/4).

Таким чином, напрошується висновок про те, що в основі судового прецеденту лежить судова практика. Компромісної точки зору дотримуються Є. П. Вертегел та В. С. Посашкова. На думку вчених не варто плутати судову практику із судовим прецедентом. Хоча між ними і є певні спільні риси, але після проведення порівняльної характеристики можна побачити, що прецедент – одиничний, конкретний, а судова практика – це фактично результат узагаль-

нення сукупності рішень в одноманітних справах (Вертегел Є. П., Посашкова В. С. Судова практика як джерело права: теоретико-правове дослідження. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. С. 27. Стр. 24 – 27. URL: lsej.org.ua/2_2020/5.pdf).

До речі, свого часу С. І. Вільнянський та інші вчені пропонували визнати джерелом права судову практику, заперечуючи при цьому можливість застосування у вітчизняній юриспруденції судового прецеденту як джерела права (Вільнянський С. І. Значення судової практики у цивільному праві / С. І. Вільнянський // Вчені твори ВІОН. 1947. Вип. XI. С. 239–252).

Позиція Верховного Суду

Цікава оцінка співвідношенню судового прецеденту та судової практики належить Верховному Суду. Під судовим прецедентом у романо-германській правовій сім'ї розуміється інститут усталеної судової практики (jurisprudence constante), який є інструментом правотворчості судів країн континентального права (Практика Великої Палати Верховного Суду: вплив на судову систему. Стр. 4. 12. С. URL: supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Praktika_VPVS_vustyp.pdf).

Варто зазначити, що описовий характер загальновідомих положень, притаманних романо-германській правовій сім'ї або системі, жодним чином не впливає на їхню практичну реалізацію в ході здійснення правосуддя в Україні.

Ну і, щоб уже остаточно заплутати читача, наведемо наступну цитату. «Між судовим прецедентом і судовою практикою як сумарним результатом розгляду конкретних справ не можна ставити знак рівності, оскільки окреслена проблема термінологічної розбіжності цих понять вимагає не лише оцінки конкретності застосування логічних правил диференціювання, а й урахування особливостей об'єктів права (Гураленко Н. Судовий прецедент в системі джерел права: філософсько-правовий аспект / Н. Гураленко. Львів, 2010. с. 110. 256 с.).

Таким чином, на даний час відсутня єдність розуміння як у питанні первинності

в системі координат судовий прецедент – судова практика, так і в характері їхніх взаємин. Ситуація нагадує споконвічну дискусію під час спроби з'ясувати, що було на початку – яйце чи курка? Але якщо в кулінарному випадку результат безальтернативний – обоє потраплять у тарілку, то варіативність у системі судовий прецедент – судова практика може призвести до цілої низки наступних помилок, причому не тільки на доктринальному рівні.

Аналізуючи та узагальнюючи думки правознавців, складається враження спроби описати одну невизначену величину за допомогою іншої невизначеної величини. Використання подібного наукового підходу знайшло своє відображення в принципі невизначеності Гейзенберга в квантовій механіці. У більш доступному вигляді він звучить так: чим точніше ідентифікована одна невизначена величина (характеристика), тим менш точно можна ідентифікувати іншу (Werner Heisenberg, *The physical principals of the quantum theory*. Translated into English by Carl Eckart and Frank C. Hoyt, Department of Physics, University of Chicago. Reprint of 1930 edition; 184 pp. books.google.com.ua/books?id=NzMBh4ZxKJsC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false).

У даному випадку необхідно звернути увагу на те, що якщо в квантовій механіці цей підхід логічний і закономірний, то в правовій науці він провокує стан абсурдності та ірраціональності. На жаль у сучасній науково-правовій літературі відсутнє з одного боку тотожне, а з іншого боку точне й конкретне тлумачення дефініцій «нормотворчість та нормотворча діяльність», «правотворчість та правотворча діяльність», «правоутворення», «законотворчість», які є базовими поняттями у визначенні досить складного та неоднозначного для вітчизняної юриспруденції терміна «судова правотворчість». Так, С. Цись визначає правотворчість як етап правотворення, який полягає в діяльності спеціально уповноважених суб'єктів зі встановлення, зміни чи скасування правових норм, що виражається у підготовці та прийнятті системи нормативно-правових актів (Цись, С. Доктринальні засади правотворчості: проблеми наукового розуміння // *Часопис Київського університету права*. – 2015. №1. Стр. 71. С.69-72 [ile:/// C:/ Users/ Vladimir/ Downloads/Chkup 2015 1 18.pdf](http://C:/Users/Vladimir/Downloads/Chkup 2015 1 18.pdf)).

Практично аналогічне визначення правотворчості пропонує Т. С. Подорожна. Під правотворчістю вона розуміє юридич-

но оформлену, регламентовану діяльність уповноважених органів державної влади щодо створення, зміни та скасування правових норм, закріплених у нормативно-правових актах. Її завершальним етапом є правовий акт, що містить владне волевиявлення органу публічної влади або посадової особи. Реалізація прийнятих юридичних норм, які прописані в нормативному акті, породжує практичне правозастосування або правозастосовну діяльність (Т. С. Подорожна. *Правотворчість та судово-інтерпретаційне правозастосування: співвідношення понять*. DOI: 10.36695/2219-5521.4.2023.04. УДК 340.13).

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про правотворчу діяльність», правотворча діяльність – це діяльність, що здійснюється суб'єктом, визначеним цим законом, з метою:

- 1) планування розроблення та прийняття (видання) нормативно-правових актів;
- 2) розроблення проектів нормативно-правових актів;
- 3) прийняття (видання) нормативно-правових актів;
- 4) ведення обліку нормативно-правових актів;
- 5) здійснення правового моніторингу.

Перш ніж перейти до теми нормотворчості, необхідно звернути увагу на таке. Як відомо, право – обумовлена природою людини і суспільства система регулювання суспільних відносин, що виражає свободу особистості, та якій притаманні нормативність, формальна визначеність в офіційних джерелах та забезпеченість можливістю державного примусу (Теорія держави й права: підручник для вузів / Під ред. проф. В. М. Корельського, В. Д. Перевалова. 2-ге вид., змін. та доп. 2002. 616 с. ISBN 5-89123-388-6. at.alleng.org/d/jur/jur340.htm).

Раніше ми вже звертали увагу на те, що специфічною особливістю романо-германського права є його розмежування на природне та позитивне. При цьому домінуючою є сама природа, а не воля законодавця. Людина наділена природними правами від народження, вони закладені в самій її сутності та однакові для всіх. Відповідно до цього природне право – це вихідні принципи, на основі яких приймаються чинні норми. Закон як джерело позитивного права має відповідати природному праву. Національні конституції є основними носіями природного права.

Унікальністю романо-германського права, у зв'язку з поділом його на природне та позитивне, є утвердження прав і свобод людини як головних у системі суспільних відносин. У такий спосіб затверджується принцип верховенства права над державою. Цей принцип знайшов своє відображення в Конституції України – ст. 3. «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю»; ст. 8. «В Україні визнається і діє принцип верховенства права». Правам, свободам та обов'язкам людини і громадянина присвячений другий розділ Конституції України. Слід також нагадати, що в Україні основними джерелом права є нормативно-правовий акт.

Варто звернути увагу на те, що досить схожою до правотворчості за своїм функціональним призначенням є нормотворчість. Так, А. О. Расюк визначає нормотворчість як діяльність уповноважених на це суб'єктів із розроблення, розгляду, прийняття та офіційного оприлюднення нормативно-правових актів, яка здійснюється за визначеною процедурою (Расюк А. О. *Відомча нормотворча діяльність в Україні та шляхи її модернізації*. Наука і правоохорона. 2019. № 1. С.142. С. 140–147).

Більш широке визначення нормотворчості пропонує А. Баран. По-перше, правотворчість і нормотворчість дещо збігаються, однак не є абсолютно тотожними, швидше нормотворчість входить до структури правотворчості; по-друге нормотворчість відрізняється від законотворчості, адже законотворчість здійснює лише законодавчий орган держави, коло ж суб'єктів нормотворчості набагато ширше; по-третє, головним призначенням нормотворчості є створення нових правових норм, а зміна чи скасування наявних є похідними її функціями; по-четверте, коло суб'єктів нормотворчого процесу визначають його види; по-п'яте, для якісного нормотворчого процесу українське суспільство повинно запозичувати передовий досвід провідних світових країн, особливо тих, які належать до романо-германського типу правової системи. Авторка звертає увагу на те, що в правовій науці відсутній єдиний підхід щодо кваліфікації правотворчого та нормотворчого процесу (Баран А. Нормотворення і правотворення: співвідношення понять та теоретичне обґрунтування. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». № 4 (32), 2021. Стр. 180. С. 175 – 182. URL: science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/dec/26028/28.pdf).

Схожої думки дотримується й В. І. Романчук, який стверджує, що в основу розмежування понять правотворчий, нормотворчий і законотворчий процеси покладено результат, на досягнення якого спрямований той чи інший вид процесу. У результаті правотворчого процесу формується будь-яке джерело права та право певної держави або міжнародне право в цілому; нормотворчого – будь-який нормативно-правовий акт;

законотворчого – закон як особливий нормативно-правовий акт.

Правотворчий процес є найбільш широким поняттям у системі досліджуваних понять й охоплює законотворчий й нормотворчий процеси, причому таким чином, що законотворчий процес за змістом повністю включається до структури нормотворчого та правотворчого процесів, а нормотворчий – за змістом є частиною правотворчого процесу; ці три види процесу співвідносяться між собою як загальне (правотворчий процес) та часткове (законотворчий і нормотворчий процеси) (Романчук В. І. Окремі питання співвідношення правотворчого, нормотворчого та законодавчого процесів. (DOI: 10.36695/2219-5521.2-4.2022.05 УДК 342:52).

Новіков В. В. наполягає на тому, що правотворчість, законотворчість та формування права (правоутворення) не можна вважати етапами нормотворчості, позаяк ці категорії не утворюють послідовний процес, а можуть відбуватися паралельно, зумовлюватися одна одного, а можуть перериватися на певному етапі. Тобто вони виступають складовими елементами, а не стадіями нормотворчості. Найбільший обсяг нормотворчості по відношенню до інших категорій зумовлений тим, що коли йдеться про створення не правових видів соціальних норм (моральних, корпоративних, релігійних тощо), то нормотворчість починається в соціумі та там і закінчується, не піднімаючись на офіційний рівень. У разі створення правових норм здійснюється процес правотворчості (формування права), який починається в соціумі, а закінчується на рівні офіційних органів або посадових осіб (Новіков В. В. Щодо розмежування понять «нормотворчість» і

«правотворчість». DOI: dx.doi.org/10.5281/zenodo.5817107.. URL: academy-vision.org/index.php/av/article/view/19/14).

Аналізуючи значення понять «правотворчість» та «нормотворчість», Ю. Лепех доходить висновку про відсутність у провідних вчених єдиного погляду щодо цих категорій. Варто наголосити, що першочерговим питанням у вирішенні будь-якої дискусії є терміни та їх правильне визначення. А основним критерієм для відмежування правотворчості від нормотворчості є кінцевий результат кожного з цих процесів (Лепех Ю. Питання про співвідношення понять «правотворчість» та «нормотворчість». URL: science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2017/aug/5657/vnulpurn201685537.pdf).

Підсумовуючи дискусію необхідно звернутися до Закону України «Про правотворчу діяльність» (ВВР, 2023, № 93. Ст. 364), в якому зазначено, що закон приймається з метою впорядкування правотворчої діяльності в Україні, посилення взаємодії між учасниками правотворчої діяльності в процесі підготовки нормативно-правових актів, а також контролю за їх реалізацією, забезпечення участі громадянського суспільства в правотворчій діяльності та якості законодавства України.

Більше того, в ст. 1 закону чітко вказано: «Дія цього Закону не поширюється на правові акти, що не містять норм права, а саме на: рішення і висновки Конституційного Суду України; судові рішення».

Слід звернути увагу на те, що в ст. 4 «Учасники правотворчої діяльності» серед учасників правотворчої діяльності відсутні судді, суди, в тому числі ВС та КСУ.

Судова правотворчість

Відповідно до словника Блека термін «судова правотворчість» (judicial lawmaking – «право, що створено суддями») або «суддівське право» (judge made, judicial or case law) означає судові рішення, в яких шляхом тлумачення змінюється зміст законодавства, або встановлюється значення, яке законодавець ніколи не закладав при прийнятті нормативно-правових актів (Bryan A. Garner. Black's Law Dictionary (Seventh Edition)) page 9. 1738 page 9 [1999, PDF] booktracker.org/viewtopic.php?t=56273).

Наукові дослідження з метою спроби з'ясувати, чи має місце таке поняття, як «судова правотворчість», чи існують законодавчі підстави судової правотворчості,

які повноваження та функції судової системи в цій сфері, як співвідноситься судова нормотворчість із теорією поділу влади та які її межі, чи є акти вищих судових органів формами права, носять тривалий та неоднозначний характер. Одні дослідники вважають, що судової правотворчості в принципі не може бути, оскільки основна функція судової системи полягає в здійсненні правосуддя та пов'язана із застосуванням права, а не з його створенням; інші стверджують, що функція суду поступово виходить за межі виключно правозастосування, тому судова правотворчість має місце у вітчизняній правовій системі (Подорожна Т. С. Правотворчість та судово-інтерпретаційне правозастосування: співвідношення понять. DOI: 10.36695/2219-5521.4.2023.04. УДК 340.13).

За оцінкою вказаної авторки, з одного боку існує концепція щодо несуперечливості судової правотворчості класичній теорії поділу влади, інші пропонують законодавчо наділити суди власними правотворчими повноваженнями, які сприяли б більш якісній регламентації суспільних відносин. Більшість авторів, які дотримуються розширювального підходу до функцій судової влади, зараховують судову правотворчість до компетенції тільки вищих судів – Конституційного Суду України при реалізації ним судового конституційного контролю та Верховного Суду під час узагальнення судової практики у вигляді видання постанов пленуму. Однак деякі автори виявляють правотворчу юрисдикцію в усіх судових органах незалежно від їхньої компетенції та інстанційного розташування (Подорожна Т. С. Правотворчість та судово-інтерпретаційне правозастосування: співвідношення понять. DOI: 10.36695/2219-5521.4.2023.04. УДК 340.13).

У зв'язку з посиланням авторки на постанови Пленуму ВС слід зазначити наступне. Після судово-конституційної реформи щодо правосуддя 2016 року Верховний Суд відмовився від надання позапроцесуальних роз'яснень судам нижчого рівня: постанов пленуму ВС; інформаційних листів про надання роз'яснень з окремих спірних питань, що виникають у судовій практиці, узагальнень судової практики. Окремі спірні питання з приводу правильного застосування процесуальних норм ВС намагається висловити в своїх постановках (Копитова О. Продуктивність субсидіарного характеру судової правотворчості під час судового правозастосування (УДК 340.132.626. DOI doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.52).

Слід зауважити, що в численних дискусіях щодо судової правотворчості практично не приділяється увага оцінці суспільних відносин в Україні, авторитету влади, в тому числі судової, рівню довіри до влади, не пропонуються методи та способи формалізації судової правотворчості. Відсутні дослідження, що дозволяють зрозуміти результат від сприйняття судової правотворчості (судова практика, судовий прецедент) на рівні НПА. Не прогнозуються наслідки від застосування ще одного, окрім ВРУ інституту, який створює джерела права, основним з яких сьогодні в Україні є закон.

Загурський Р. Р. вважає, що судова правотворчість передбачає вироблення вищими судовими органами нових правил правового регулювання суспільних відносин, тлумачення норм у процесі судочинства з об'єктивністю цих результатів у судовому рішенні. У вітчизняній правовій системі склалася ситуація, коли Конституційний суд України та Верховний Суд юридично не мають закріплених правотворчих функцій, а фактично їх реалізують у процесі застосування права за наявності прогалин у праві або ж визнання неконституційними нормативно-правових актів Конституційним судом України (Загурський Р. Р. Судова правотворчість в контексті правової системи України (УДК 340.12 (477)). URL: ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/12731/1/Zahurskyi RR KR 0812021.pdf). Таким чином, автор вважає, що ВС не маючи відповідно до існуючих норм правотворчих функцій, змушений їх реалізувати задля подолання прогалин у праві.

Гончаров В. О, Завгородня А. С, Точій А. О. під судовою правотворчістю розуміють судові рішення, в яких відбувається зміна змісту норми права, що за-

кладений законодавцем, шляхом тлумачення цих норм (Гончаров В. О, Завгородня А. С, Точій А. О. Судова практика як джерело права в українській правовій системі. Юридичний науковий електронний журнал. С. 25. С. 23 – 26. URL: doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/3).

Протилежної думки дотримується згаданий уже Р. Р. Загурський, який вважає загальновизнаною позицією, що в ході тлумачення не повинні створюватися нові правові норми (Загурський Р. Р. Судова правотворчість в контексті правової системи України (УДК 340.12 (477)). URL: ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/12731/1/Zahurskyi RR KR 0812021.pdf).

Шевчук С. В. під судовою правотворчістю пропонує розуміти особливий вид правотворчості, який є результатом здійснення судовою владою правотворчої функції в поєднанні з її правозастосовною та інтерпретаційною функціями в процесі розгляду конкретної справи, що міститься у сформульованих судом у мотивувальній частині рішення правоположеннях, які мають обов'язкову силу не лише для сторін у справі, але й для інших суб'єктів права відповідно до закону або в силу принципу ієрархічності судової системи (обов'язковість рішень вищих судів для нижчих), або в силу їх переконливості при розгляді аналогічних справ (Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні: монографія. Київ: Реферат, 2007. С. 548. 627 с.).

На тлі вищесказаного та відповідно до існуючої доктрини слід звернути увагу на те, що основною функцією суду є правозастосування – владна діяльність компетентних органів держави та посадових осіб із підготовки та прийняття індивідуальних рішень у юридичній справі на основі юридичних

фактів та конкретних правових норм. (Капустинський В. А, Волкова І. В. Теоретичні основи судового правозастосування. Часопис цивільного і кримінального судочинства. 5(32). С. 84 – 93. file:///C:/Users/Vladimir/Downloads/Chcks_2016_5_7.pdf).

Правозастосування є процесом підведення конкретного життєвого випадку під загальну правову норму й ухвалення з цього приводу спеціального акта (акта застосування норм права). В країнах романо-германської правової системи застосування правових норм, що містяться в законах і підзаконних нормативних актах, вважають основною формою реалізації права суддя-ми та іншими посадовими особами держави (Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с. URL: duikt.edu.ua/uploads/l_948_39072050.pdf).

На думку С. Шевчука, до результатів судової правотворчості (в тому числі й до судових правотворчих актів) включається судова практика, судовий прецедент, правові позиції, правоположення, роз'яснення вищих судів (Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні / С. Шевчук. К.: Реферат, 2007. 640 с.) Малишев Б. до актів судової правотворчості відносить: судові прецеденти, квазі-прецеденти та нормативно-правові акти (Малишев Б. В. Судовий прецедент у правовій системі Англії / Б. В. Малишев. К.: Праксіс, 2008. С. 30. 344 с.).

А з погляду Н. Стеценка, до судових правотворчих актів та форм судової правотворчості належать: нормативно-правові приписи в судових правотворчих актах, юридичні акти-документи судових органів, судові нормативно-правові прецеденти. Автор вважає, що до судових правотворчих актів та форм судової правотворчості належать: результати, які здійснюються в процесі судової правотворчості, тобто судові нормативно-правові прецеденти й судові регламенти (Стецик Н. В. Судові правотворчі акти: загальнотеоретична характеристика / Н. В. Стецик // Часопис Академії адвокатури України. 2010. № 8).

Таким чином, ми можемо констатувати відсутність серед вчених-правознавців єдності розуміння як самої судової правотворчості, так і її основних складових елементів. Більше того, нині існують досить серйозні формальні норми, що не дозволяють так широко, як це бачать деякі автори, інтегрувати судову правотворчість у національну правову систему.

(Далі буде...)

ШІ законотворець

ОАЕ вперше застосують штучний інтелект для законотворчої роботи

Два тижні тому Рада міністрів Об'єднаних Арабських Еміратів схвалила створення першої в світі інтегрованої нормативно-правової екосистеми на основі штучного інтелекту (ШІ).

Олена СТОЙКО,
доктор політичних наук

Очікується, що така законодавча система дасть змогу покращити законотворчий процес. Це дасть змогу швидше розробляти закони з чіткішими формулюваннями, зберігаючи при цьому відповідність цілостям і цілям розвитку країни. Планується, що вона інтегрує федеральне та місцеве законодавство із судовими рішеннями, державними послугами та виконавчими процедурами. Завдяки використанню великих масивів даних, система відстежуватиме вплив законів на громадян та економіку в режимі реального часу та, за необхідності, пропонуватиме оновлення законодавства. Ініціатори вважають, що законодавство на основі ШІ гарантуватиме, що вітчизняна законодавча база «залишатиметься конкурентоспроможною на глобальному рівні й водночас відповідатиме шляху розвитку нашої країни».

Керуватиме системою новостворене Управління нормативно-правової інформації в складі Генерального секретаріату Ради Міністрів країни. Основне його завдання – скоротити час, необхідний для розробки законопроектів, на 70% і співпрацювати з глобальними дослідницькими центрами для інтеграції найкращих міжнародних практик у законодавство ОАЕ.

Серед потенційних переваг такої системи є й скорочення витратків на юридичні послуги: вона зможе взяти на себе низку функцій, що виконують юридичні компанії на замовлення держави. Очевидні недоліки такої системи зумовлені самою природою ШІ: упередженість, сформована в ході навчання на базах даних; непрозорість алгоритмічних процесів, галуціонування, нерозуміння людських потреб тощо.

На сьогодні низка держав розглядають можливості використання штучного інтелекту в державному

управлінні, зокрема для підвищення якості державних послуг, однак перетворення ШІ на співзаконодавця є безпрецедентним кроком. Значною мірою це зумовлено авторитарним стилем правління в ОАЕ: члени законодавчого органу з фактично консультативними повноваженнями – Федеральної національної ради – призначаються правителями еміратів і не виконують представницької функції, на відміну від більшості їхніх колег в інших країнах світу. Тому не варто очікувати подібних ініціатив у демократичних державах, хоча можливості ШІ щодо аналізу та узгодження нормативно-правової бази будуть використовуватися. Хоча прихильники автократії отримують ще один вагомий аргумент на користь такої форми правління – здатність до швидких експериментів з технологічними інноваціями. Ще у вересні 2024 року в країні було створено державну інвестиційну компанію MGX, що спеціалізується на вивченні можливостей використання ШІ та підтримує інновації. У вересні 2024 року вона разом з BlackRock і Microsoft створили найбільший інвестиційний фонд – Global Infrastructure Partners, що планує залучити \$30 млрд інвестицій та додатково до \$70 млрд боргового фінансування для будівництва центрів обробки даних та енергетичних проектів, аби задовольнити зростаючий попит на технології ШІ.

Депутати хочуть повернути паперові лікарняні: що планують?

Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів прийняв рішення рекомендувати ВРУ включити до порядку денного та за наслідками розгляду в першому читанні прийняти за основу проект закону про внесення змін до Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» – щодо вдосконалення порядку видачі, продовження та контролю за обґрунтованістю видачі листків непрацездатності (реєстр. № 13062), поданий народними депутатами Д. Арахамією, Г. Третяковою, М. Радущим та іншими.

Законопроект передбачає внесення змін та доповнень до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», якими пропонується: удосконалити процес проведення перевірок листків непрацездатності та документів, що є підставою для їх формування; уточнити механізм компенсації сум страхової виплати в разі встановлення необґрунтованості видачі листка непрацездатності та оскарження вимоги на компенсацію; передбачити можливість використання паперових листків непрацездатності на період воєнного стану та три місяці після його припинення чи скасування тощо.

Таким чином народні депутати повернулися до ідеї використання паралельно паперових та електронних листків непрацездатності як підстави для призначення допомоги з тимчасової непрацездатності. Додамо, що до того у Верховній Раді «провалився» законопроект № 11418, який теж передбачав можливість використання паперових лікарняних поруч з електронними.

У законопроекті № 13062 пропонують забезпечення можливості для пацієнтів – у випадку відсутності в лікуючого лікаря технічного доступу до електронної системи охорони здоров'я, що унеможливило формування електронного медичного висновку про тимчасову непрацездатність, – отримати допомогу з тимчасової непрацездатності на підставі паперового листка непрацездатності, а також ідеться про вдосконалення процесу перевірки листків непрацездатності уповноваженими особами.

Зокрема, пропонується внести доповнення до статті 9 розділу VII Закону, щодо можливості в умовах воєнного стану формування та видачі паперового листка непрацездатності в разі відсутності технічної можливості його формування в електронному вигляді. Зако-

нопроект № 13062 також має врегулювати процес перевірки листків непрацездатності та документів, що є підставою для їх формування. Пропонується закріпити, що перевірки медичних висновків про тимчасову непрацездатність (електронний документ, який є підставою для формування листка непрацездатності) мають право робити тільки уповноважені лікарі з відповідною кваліфікацією та досвідом роботи. Відповідно до наданих їм повноважень, вони перевірятимуть обґрунтованість медичних висновків про тимчасову непрацездатність та приймати відповідні рішення (про не/обґрунтованість медичного висновку про тимчасову непрацездатність), що стануть підставою для не/формування вимоги Пенсійним фондом щодо усунення порушення та повернення коштів.

Відбір та залучення таких лікарів має здійснюватися за прозорою автоматизованою процедурою за допомогою електронної системи охорони здоров'я, дотримуючись принципу екстериторіальності. Норми про екстериторіальність та деперсоналізованість даних пацієнтів при перевірках повинні мінімізувати корупційні ризики при прийнятті рішення щодо обґрунтованості видачі або продовження листка непрацездатності. За результатами проведеної уповноваженими особами перевірки, Пенсійний фонд отримує право вимагати від закладів охорони здоров'я усунення порушень, або ж повернення коштів, виплачених за листком непрацездатності, визнаним необґрунтованим. Також буде вдосконалена процедура повернення надміру виплаченої суми страхової виплати за листком непрацездатності, визнаним необґрунтованим.

ЄС може відкрити всі переговорні кластери до осені

Європейський Союз, якщо темпи просування в переговорах з Україною щодо членства в ЄС будуть збережені, зможе відкрити всі кластери у переговорному процесі вже до осені цього року.

Про це перед початком засідання Ради міністрів ЄС із закордонних справ та міністрів оборони заявила єврокомісарка з розширення Марта Кос. «Україна виконала свою «домашню роботу» й готова відкрити кластер 1 «Основи». Зараз Рада ЄС має всі елементи, щоб ухвалити таке рішення. Минулого тижня ми надіслали два інших скринінги (законодавства) в Раду ЄС – щодо кластеру 2 та кластеру 6 для обох країн – України і Молдови. Якщо ми будемо просуватися вперед швидко, як до цього моменту, то зможемо здійснити всі скринінги до осені. Це також важливе послання для України – будьте сильними, продовжуйте боротися, продовжуйте боротися проти корупції та захищайте верховенство права», – наголосила Кос.

Відповідаючи на запитання журналістів щодо заперечень Угорщини проти переговорів з Україною, представниця Єврокомісії зауважила, що саме відкриття кластеру «Основи» могло б допомогти Угорщині отримати від України всі відповіді на занепокоєння щодо прав угорської меншини. Звісно якби вони цього хотіли. «Захист меншин має фундаментальну важливість для Європейського Союзу і є дуже важливою складовою переговорів. Саме тому, з моєї точки зору, було б добре відкрити кластер 1 «Основи». Це могло б надати Угорщині можливість отримати всі відповіді на її занепокоєння щодо меншин в Україні. З іншого боку, йдеться також про європейську безпеку. Ми маємо скористатися цим моментом, щоб продовжувати з реформами в Україні та надати їй сигнал – те, чого вони досягають, є добрим, і ми маємо продовжувати процес її входження до ЄС», – сказала єврокомісарка з розширення.

За словами Марти Кос, інтеграція України в ЄС буде ключовим елементом у гарантіях безпеки, щойно мирні переговори розпочнуться.

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Збитки на мільйони

Бюро економічної безпеки та СБУ викрили топменеджерів Запоріжжяобленерго, які завдали держкомпанії понад 730 млн грн збитків.

БЕБ спільно зі Службою безпеки заявили, що викрили колишніх генерального та комерційного директорів АТ «Запоріжжяобленерго» у службовій небалоті, яка призвела до багатомільйонних збитків. За даними слідства, внаслідок їхніх дій державне підприємство недоотримало понад 730 млн гривень доходу. Обом посадовцям, які зараз переходять за кордоном, повідомлено про підозру.

Як повідомляє БЕБ, у межах ліцензійної діяльності «Запоріжжяобленерго» мало укласти нові договори на розподіл електроенергії з урахуванням оновлених умов. В одному з таких договорів було неправильно визначено клас напруги, що призвело до застосування тарифу, заниженого у дев'ять разів. Це порушило правила роздрібного ринку електроенергії та положення НКРЕКП. Слідство встановило, що неналежне виконання обов'язків мало систематичний характер і тривало кілька років. Загальні збитки склали понад 730 млн грн, що підтверджено висновками комплексної судово-економічної експертизи.

Під час досудового розслідування з'ясувалося, що колишній гендиректор також організував незаконне збирання конфіденційної інформації щодо чинного на той момент комерційного директора. Для цього він залучив підлегого, який проник до службового кабінету і сфотографував особисті записи.

Екс-гендиректору повідомлено про підозру за ч. 2 ст. 367 (службова небалоті) та ч. 2 ст. 28, ч. 1 ст. 182 (збирання конфіденційної інформації за змовою) Кримінального кодексу України. Колишній комерційний директор підозрюється за ч. 2 ст. 367 ККУ.

Додамо й те, що колишнього голову правління ХК «Енергомережа» Дмитра Крючкова обвинувачують в організації заволодіння коштами ПАТ «Черкасиобленерго» й ПАТ «Запоріжжяобленерго» та їхньої легалізації, а також зловживанні службовим становищем.

■ ФАХОВІ ЗУСТРІЧІ

Засоби правового захисту в ЄС:

національні суди вивчають механізм преюдиційних запитів

Двадцять сьомого травня в Києві Національна школа суддів продовжила серію фахових зустрічей українських суддів із Джоном Морейном, міжнародним експертом проекту GIZ, стипендіатом імені Хенріка Ендерлейна в Школі управління Герт та професором права і політики в міжнародних відносинах Університету Гронінгена (Нідерланди).

Цього разу навчальна зустріч була присвячена засобам правового захисту Європейського Союзу, зокрема процедурі подання запитів на преюдиційні рішення національними судами. Упродовж кількох сесій учасники розглянули загальну систему правового захисту в ЄС, структуру та повноваження Суду Європейського Союзу, механізми прямих і непрямих позовів до Суду ЄС, включно з умовами подання позовів фізичними особами, процедуру формулювання

й подання преюдиційних запитів. Окрема увага була приділена порівняльному аналізу системи правового захисту ЄС із положеннями міжнародного права.

Окрім того, судді взяли активну участь у дискусії з професором Морейном, проаналізували реальні кейси та обговорили структуру преюдиційного запиту, критерії його прийнятності й значення правової визначеності в контексті інтеграції національного правопорядку до європейського.

■ СУДДІВСЬКА ОСВІТА

Право**Суспільство та суди:**

У Львівському регіональному відділенні Національної школи суддів України відбувся одноденний семінар «Право і медіа: судова практика в умовах цифрових трансформацій», організований у співпраці з Консультативною місією Європейського Союзу в Україні (КМЕС).

Відкриваючи захід, директорка Львівського регіонального відділення Оксана Польна акцентувала увагу на потребі адаптації судової системи до нових викликів цифрової доби та зміцнення партнерства з медіа. Надалі протягом шести академічних годин учасники – судді місцевих та апеляційних судів – опрацювали питання взаємодії судів із журналістами в кризових си-

туаціях, механізмів фактчекінгу, викликів розслідувальної журналістики, змін у медійному законодавстві. Заступниця декана факультету журналістики, доцентка кафедри теорії і практики журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка Наталія Шайда представила інструменти фактчекінгу та розглянула типові помилки, що трапляються у висвітлен-

■ СПРАВИ СУДОВІ

Захист прав дітей у кримінальному процесі

На минулому тижні відбулася робоча зустріч голови Чернівецького апеляційного суду Віталія Марчака та директора Західного міжрегіонального центру з надання безоплатної правничої допомоги Ірини Хондогій.

Головною темою зустрічі стало обговорення результатів реалізації на території області нових пілотних проектів, спрямованих на захист прав дітей у кримінальному процесі. До спілкування також долучилися секретар судової палати з розгляду кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення суду Олена Дембіцька і начальник управління організаційної роботи та юридичного забезпечення центру Аркадій Мунтяну.

Учасники зустрічі обговорили питання імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, залучення

психологів до кримінальних проваджень за участі малолітніх та неповнолітніх осіб через регіональні/міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги, програму відновного правосуддя за участі неповнолітніх, які є підозрюваними або обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення; порушили питання медіації, моделі «Барнахус», порядку залучення та заміни адвокатів, які надають безоплатну правничу допомогу. Учасники зустрічі домовилися про взаємодію та співпрацю для реалізації спільних ініціатив у майбутньому.

і медіа

як змінюється їх взаємодія?

ні судових справ, проілюструвавши свою доповідь прикладами успішного спростування фейків у медіа, а також надала практичні кейси з виявлення дезінформації в новинних матеріалах.

У свою чергу експертка з медіа та комунікацій, тренерка і співавторка навчальних курсів Національної школи суддів України, членкиня Національної спілки журналістів України Ольга Давид поділилася порадами щодо ефективної кризової комунікації судів із громадськістю. Вона наголосила на важливій ролі речників судових установ та окреслила основні принципи підготовки до публічних заяв.

А головний редактор онлайн-медіа «Гал-інфо» Андрій Маринюк акцентував увагу на ролі розслідувальної журналістики в забезпеченні прозорості судової влади. Він підкреслив значення редакційної незалежності як запоруки об'єктивності та ролі журналістики у викритті системних зловживань, підтриманні суспільного контролю та формуванні довіри до правосуддя. Також він пояснив як суди можуть конструктивно взаємодіяти з якісними медіа в межах правового поля, не порушуючи принципів незалежності судової гілки влади.

Натомість керівник проектів і програм у сфері соціальних комунікацій АТ «Кредобанк» Віктор Гальчинський презентував огляд оновленого Закону України «Про медіа» та проаналізував його вплив на правове регулювання взаємодії між медіа та судовою системою. У своєму виступі він наголосив на трансформації правового поля в сфері масової інформації, зокрема на посиленні відповідальності медіа за поширення недостовірної інформації, необхідності дотримання журналістських стандартів, нових механізмів державної підтримки ЗМІ, а також на правових інструментах для ефективної комунікації між судами та журналістами.

Підсумовуючи, відзначимо високу активність учасників, які долучалися до обговорень, ділилися практичними кейсами та ставили запитання експертам. Так у форматі відкритого діалогу було закладено підґрунтя для побудови довірливих і професійних відносин між судовою гілкою влади та медіаспільнотою, що особливо важливо в умовах інформаційної турбулентності та цифрових змін.

Підготував Максим БОНДАР,
спеціально для ЮВУ

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Заробіток на ухилянтах

У Києві судитимуть посадовця КСУ, який за 15 тисяч доларів допомагав ухилянтам отримати «бронь».

У Києві судитимуть посадовця Конституційного Суду України, який за 15 тисяч доларів організував для призовників схему ухилення від мобілізації. Про це повідомила прес-служба столичної поліції. «Правопорушник поєднував роботу в держустанові з адвокатською діяльністю та пропонував своїм клієнтам – чоловікам призовного віку – додаткову «послугу» зі зняття їх з розшуку в ТЦК, а також фіктивного працевлаштування на оборонному підприємстві з оформленням «броні», – заявили в поліції.

Під час досудового розслідування правоохоронці встановили, що адвокат пропонував своїм клієнтам, які не стали на військовий облік, оновити їх військово-облікові дані в ТЦК без їхньої особистої участі в процедурі та після цього фіктивно працевлаштувати їх до одного з критично важливих підприємств, яке «бронює» своїх працівників від мобілізації. Притому підозрюваний запевняв своїх клієнтів у тому, що має зв'язки із посадовцями одного зі столичних районних ТЦК та СП, а також посадовцем оборонного підприємства, які за грошову винагороду допоможуть «провернути схему». Такий «пакет» послуг для «клієнтів» коштував 15 000 доларів. Слідство встановило двох клієнтів адвоката, які погодилися на «додаткову послугу».

Наразі досудове розслідування завершено, а обвинувальний акт скеровано для вирішення по суті до суду. У поліції додали, що обвинуваченому загрожує до п'яти років позбавлення волі.

ЄС закрив лазівку для зняття санкцій з російських олігархів

Європейський Союз скоригував критерії, за якими оцінюють можливість виключення російських олігархів із санкційних списків.

Про це пише The Moscow Times із посиланням на рішення Ради ЄС від 13 травня 2025 року. Приводом для посилення стали спроби фігурантів обмежувальних списків оскаржити санкції в Суді Європейського союзу, заявляючи про їхню, нібито, неправомірність.

Згідно з оновленим порядком, Євросоюз відмовляється автоматично вважати достовірними заяви підсанкційних осіб про продаж активів після 24 лютого 2022 року – дати початку російського вторгнення в Україну. Тепер для виключення із санкційного списку недостатньо стверджувати про вихід із бізнесу або передачу активів: необхідно надати «достатні, своєчасні та надійні» докази, що фігурант більше не підпадає під санкційні критерії. Крім того, в разі відсутності переконливої інформації про справжність таких угод, санкції можуть бути поширені на третіх осіб – як фізичних, так і юридичних, – які брали участь у передачі активів.

У документі наголошується, що російська влада обмежує доступ до баз даних і може навмисно вносити недостовірну інформацію до держреєстрів. У преамбулі до рішення йдеться, що між російською державою і провідними бізнесменами зберігаються «відносини взаємної вигоди та підтримки». Відтепер покупці активів у підсанкційних бізнесменів ризикують потрапити під обмеження, якщо не зможуть довести реальність угоди та відсутність зв'язку з колишніми власниками. За словами юриста Ю. Шумілова, засновника бельгійської консалтингової компанії YS Advisors, таким кроком ЄС фактично усуває прогалини в своїй правовій позиції, які давали змогу російським бізнесменам досягати перемог у європейських судах.

Як вказується, одним з найвідоміших фігурантів, які намагаються оскаржити санкції, залишаються Михайло Фрідман і Петро Авен – співзасновники «Альфа-груп».

Нові умови торгівлі з ЄС

Чому Брюссель «карає» Україну й про що домовляється Київ?

Як ми з'ясували, Урсула фон дер Ляен особисто відповідає за перегляд умов торгівлі для України й прагне допомогти, але не все виходить. П'ятого червня, тобто вже завтра, добіжить кінця режим автономних преференцій, встановлений три роки тому Європейським Союзом для українських товарів. Але за 10 днів до цієї дати українські експортери та їхні європейські партнери так і не знають, якими ж будуть умови торгівлі між Україною та ЄС?

Сергій СИДОРЕНКО,
ЄП

Юрій ПАНЧЕНКО,
ЄП

Про максимум і мінімум

Як же зараз, за такої невизначеності, вдається працювати експортерам? Річ у тім, що невизначеність умов торгівлі не є абсолютною. У них є можливий максимум і мінімум. Максимум – ті пільгові для України умови, які діють зараз, так звані односторонні торговельні преференції (Autonomous Trade Measures, ATM), які Євросоюз запровадив після початку повномасштабного вторгнення як жест допомоги українському бізнесу. Можна з певністю говорити, що вони закінчуються 5 червня. Країни ЄС, перш за все Польща, точно не підуть на продовження чинного режиму. Також відомі умови, нижче яких ми не «впадемо». Це – режим вільної торгівлі між Україною та ЄС, прописаний в Угоді про асоціацію (УА). Проте це – небажаний сценарій для нашої країни.

Адже за низкою важливих позицій в агросекторі він передбачає тарифні квоти – тобто обсяг імпорту з України до ЄС з нульовим митом. Після вичерпання квоти експорт лишається дозволяним, але потребує сплати мит, що зменшує рентабельність цих видів української продукції, а за кількома позиціями може зробити її неконкурентною.

Це небажаний сценарій і для Єврокомісії, оскільки надсилає дуже тривожний сигнал: підтримка України з боку ЄС слабшає. Утім у Брюсселі ухвалили рішення тимчасово повернутися до найменш бажаного для Києва режиму торгівлі. Й головні сподівання України пов'язані саме з цією тимчасовістю.

Тож який компроміс узгодили та як умови торгівлі мають змінитися далі?

Польська блокада

Перш за все – про причини нинішнього перегляду. У Брюсселі попереджали Україну про завершення ATM ще рік тому, коли втретє продовжували дію чинного пільгового режиму. Масові протести фермерів, у тому числі на польсько-українському кордоні, створили широку коаліцію противників продовження торговельних пільг для України. За таких умов добитися погодження ще на рік режиму ATM Єврокомісії вдалося лише ціною двох поступок. По-перше, тоді ЄС створив механізм термінового призупинення пільг для деяких товарних груп (яєць, курятини та цукру) у разі, якщо обсяг їхнього експорту до ЄС перевищить середній показник 2022–2023 років.

А по-друге, Урсула фон дер Ляен особисто пообіцяла, що це продовження буде останнім. І відійти від своєї обіцянки вона тепер не може. Тим більше, що протягом року цей намір неодноразово підтверджувався. Проте й домовитися про новий режим двосторонньої торгівлі виявилось для Брюсселя складним завданням. Понад те, що існує публічне, датоване минулим роком письмове зобов'язання Єврокомісії розпочати ці переговори «негайно» – у Брюсселі досі відмовляються почати з Україною перемовини про новий торговий режим.

Джерело цієї паузи відоме. У Польщі зараз проходять президентські вибори, й українська тематика є однією з ключових під час кампанії. У польській політичній реальності фермери є дуже політично впливовою силою. Тому у Варшаві не без підстав вважають, що початок переговорів про нові торговельні пільги у будь-якій формі вдарить по кандидату від влади Рафалу

Тшасковському. А відповідно, як мінімум до завершення перегонів це «заборонена» тематика (а потім – залежно від результатів). Другий тур польських виборів відбується в неділю 1 червня. Очевидно, що до наступного четверга, поки не спливе термін дії АТМ, Київ та Брюссель просто не встигнуть провести відповідні переговори.

Ідея перехідного періоду

Усвідомлюючи наближення «дня Х», українські дипломати та уряд вже кілька місяців переконують ЄС у потребі запровадження перехідного періоду, починаючи з 6 червня – на той час, поки триватимуть переговори про новий режим, що відповідатиме реаліям торгівлі. Адже початок цих переговорів затримався не з української вини. Отже, Україну чекає нова епоха торгівлі з ЄС і що прийде на зміну «автономним перевагам». Про таку можливість 20 травня на конференції «Торгові війни: мистецтво захисту» заявив заступник міністра економіки, торговий представник України Тарас Качка. «Ми докладемо всіх зусиль, аби принаймні 6 червня не було ніяких фактичних змін. Тобто жодних якщо ці зміни настануть юридично, то фактичних змін не буде. Принаймні той час, поки ми будемо домовлятися щодо нових параметрів лібералізації торгівлі, у нас не буде проблем з доступом на ринок Європейського Союзу», – прогнозує він.

І керівництво Єврокомісії підтримувало сподівання України на успіх. Так, під час останнього засідання Ради асоціації (відбулося 9–10 квітня) президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляен особисто пообіцяла українським переговорникам, що режим торгівлі після 5 червня однозначно буде кращим за той, що діяв до впровадження односторонніх переваг. Глава ЄК, взяла цю тему під свій контроль. У складі Єврокомісії вона особисто відповідає за перегляд умов торгівлі для України, оскільки розуміє: виконати цю обіцянку буде геть не просто. Але того, на що вона розраховувала, досягнути не вдалося.

Про що вдалося домовитися?

Донедавна Брюссель у принципі не був готовий обговорювати режим торгівлі з Україною після 5 червня. І лише в останні дні процес вдалося зрушити з «мертвої точки»: за всього бажання Польщі, тягнути до останнього не вийшло. Минулого четверга, 22 травня, Європейська комісія вперше офіційно визнала готовність запровадити

тимчасовий, «перехідний» режим торгівлі після 5 червня на час переговорів про нові умови торгівлі. «Я отримав інформацію, що відповідний імплементаційний акт був ухвалений, а отже, він набуде чинності. Наразі ми очікуємо, що це станеться 6 червня», – заявив речник Єврокомісії Балаж Уйварі.

Проте яким саме буде режим торгівлі з Україною, речник Єврокомісії не уточнив. Найімовірніша причина – те, що у Брюсселі уникають оприлюднення будь-яких новин про торговий режим з Україною, щоб, не дай Боже, це не було сприйнято як надання Києву додаткових пільг і щоб така інформація не вплинула на перебіг президентських виборів у Польщі. Та як з'ясувалося, зміст цього режиму не відповідає очікуванням Києва. Бо ті перехідні умови, які Брюссель запроваджує зараз, пільговими не є. За інформацією «ЄвроПравди», Україна сподівалася на значно кращі параметри – по суті, ті, про які говорив Тарас Качка.

У неофіційних консультаціях з Брюсселем йшлося про те, що перехідний період триватиме до кінця 2025 року, і у цей час за тими позиціями, для яких за Угодою про асоціацію мають діяти тарифні квоти, Україна отримує право на безмитний імпорту в обсязі, що відповідав фактичному експорту з України у червні–грудні минулого року.

За таких розкладів ситуація для українських експортерів дійсно не мала би погіршитися. Одночасно – це унеможливило різке збільшення українського експорту до ЄС, чого так бояться європейські фермери. Така ініціатива знайшла розуміння в Урсулі фон дер Ляен, проте зустріла категоричний опір Польщі, яка виступила проти того, щоб запустити законодавчий процес і терміново схвалити такий перехідний режим. Як наслідок, від цієї ідеї довелося відмовитися. Після 6 червня Україні запропонують інші параметри торгівлі, які, за даними джерел тої ж «Європейської правди», збігаються з інформацією Bloomberg щодо цього. По суті, йдеться про повернення до Угоди про асоціацію (УА). Щоправда – ненадовго (хоча це не гарантовано).

Обліковий період тарифних квот почнеться з 6 червня, а тому обсяг квот для нульового мита Єврокомісія встановить із розрахунку 7/12 від річного обсягу, прописаного в УА. Але одночасно сторони беруть на себе політичне зобов'язання якнайшвидше, тобто до кінця липня 2025 року, домовитися про нові параметри торгівлі. У Києві хоч і вважають «відкат» до УА однозначно невигідним для України, але розраховують, що в процесі переговорів компроміс буде знайдений.

Чи зацікавиться МКС Кім Чен Ином?

Колишній президент Міжнародного кримінального суду Сон Сан Хьон вважає, що лідер кндр може зіткнутися з розслідуванням воєнних злочинів за підтримку війни росії проти України.

Про це повідомляє Yonhap. «Настав час притягнути Кім Чен Ина до Міжнародного кримінального суду», – сказав Сон, зазначивши, що наразі дотримано правових стандартів для того, аби Україна могла порушити справу проти північнокорейського диктатора в МКС за допомогою рф у російсько-українській війні. «Є можливість для української влади, як жертви, подати скаргу проти північної корей до МКС, який має повноваження розпочати незалежне розслідування», – заявив экс-голова МКС.

Він також нагадав, що ордер Міжнародного кримінального суду на арешт не має строку давності й вимагає від обвинувачених «носити клеймо протягом усього життя» та накладає «значне психологічне покарання», забороняючи їм ступати на територію 124 країн-членів МКС.

У свою чергу північнокорейський диктатор заявив, що участь кндр у війні рф проти України виправдана. За його словами, це «здійснення суверенних прав на захист «братньої нації». Додамо, що наприкінці квітня Північна Корея вперше підтвердила, що направила свої війська до росії для підтримки війни москви проти України.

Уклін тобі, АЛМА МАТЕР!

Сорок п'ять років тому за нами закрилися двері Харківського юридичного інституту й відкрився широкий світ можливостей проявити себе. Тим, хто дійсно цього прагнув, наші викладачі дали необхідні знання, аби у всеозброєнні йти назустріч діяльному й непростому життю.

Дмитро ЩЕРБАНЬ,

ветеран прокуратури, член національних спілок письменників та журналістів України

Харків. Судово-прокурорський факультет

Пригадується наш випуск – на той час судово-прокурорського факультету інституту. Здебільшого були це судді та прокурорські працівники. Хоча юристів не вистачало, тож розподілялися і в КДБ, і в адвокатуру, і в народне господарство юрисконсультами, нотаріат та партійно-державні органи. Й ось диплом у руках. Далі кожен із нас мав жити під своїми зорями, приречений на власний жереб, на неповторну, ні на що не схожу долю.

Як пригадую, моя одногрупниця Тетяна Логетко «розподілилася» до Рівненського обласного відділу юстиції. Стажувалася й планувала, що по досягненню 25 років стане суддею. Та її батько, 1927-го року народження, якось, будучи на підпитку, похвалився, що в молоді роки входив до ОУН мельниківців. Стали перевіряти, нічого не довели та незважаючи на те, що воював у війні з Японією і мав орден – дочці дорога на посаду судді була закрыта.

Анатолій Басюк зміг стати прокурором Барського району лише в часи Незалежності України. До цього, попри позитивні характеристики та професіоналізм, його не призначали лише через те, що брат був судимий за несплату аліментів.

Для багатьох інших з моїх однокурсників саме професія слідчого стала першим щаблем кар'єрного успіху. Найнижчий щабель – найміцніший: він – основа стійкості всіх щаблів. Не дарма слідчих тоді називали «золотим фондом» прокуратури.

Анатолій Ткаченко, ще будучи стажером на вакантній посаді слідчого прокуратури Полтавського району, закінчив кримінальну справу по так званій «розстрільній» статті, яку опісля розглядав обласний суд. Коли вирок вступив у законну силу судді з подивом дізналися, що справу розслідував стажер. У 1983 році Анатолій став прокурором Котелевського району (та ж Полтавщина),

а вже у 1986-му призначений заступником начальника слідчого управління – начальником відділу нагляду за слідством і дізнанням в органах внутрішніх справ прокуратури Полтавської області. Ті, хто знайомий з цією роботою знають який це обсяг обов'язків.

Особисто я відчув її коли сам три роки працював старшим прокурором такого ж відділу в прокуратурі області. Курував слідство в міському та Московському (найбільшому в Харкові) відділах міліції. Тоді набирали оберти кримінальні справи, подібні серіалу МММ і різних страхових кампаній, таких, як «Саламандра». Й цьому ніхто не дивувався. Народ, який у ті роки під впливом Кашпіровського та йому подібних заряджав воду перед телевізорами, був і не на таке ще здатний. Ліна Костенко писала: «Таке століття, навіть зрячі йдуть наосліп». Нагадаю читачам, що Горбачов, прийшовши в срср до влади, проголосив: «дозволено все те, що не заборонено законом». Результати дії цього лозунгу відомі – «роздербанили» все, що можна. Тепер же цей принцип хочуть переінакшити – «можна лише те, що не заборонено». Зрештою, всі ті події і «букет» злочинності, що їх супроводив, проходили через відділ, який Анатолій Ткаченко очолював 24 роки.

«Як із капітана я став підполковником»

Як згадує інший наш однокурсник – Сергій Фортуна, «спочатку працював слідчим прокуратури Первомайського, а потім прокурором Кривоозерського району Миколаївської області. В 1988-му прокурор області Ю. Є. Бондар запрошує мене в апарат на посаду заступника начальника слідчого управління з виконанням обов'язків начальника слідчої частини. А це підпорядкування мені 42-х слідчих. Нагадаю, на той час кандидатуру на цю посаду своїм наказом затверджував Генеральний прокурор СРСР. У мо-

скву на затвердження прибуло 10 чоловік з України. Всі в цивільному одязі й лише я один у прокурорській формі, на той час юриста першого класу, тобто носив чотири зірочки, що відповідали військовому званню капітана. На засідання колегії, яку вів Рекунков, нас запрошували по одному. Дійшла моя черга. Зайшов, привітався і ще й не встиг відрекомендуватися, як Генеральний прокурор дає команду своєму заступнику Васильєву: «Майора (тобто молодшого радника юстиції) йому за те що прийхав у формі...».

Далі запитали чому саме мене рекомендують на цю посаду і я скромно розповів, які посади займав до цього. Зав'язалася розмова про те як би я оцінював роботу підлеглих мені слідчих прокуратури. Сказав те, що думав, що для оцінки і якості роботи, й навантаження кожного слідчого, можна було б надати прокурору області можливість встановлювати мінімум і максимум заробітної плати в залежності від показників.

Це сподобалося Рекункову і він знову ж дає команду заступнику продумати як впровадити в практику таку пропозицію. Загалом хвилини двадцять члени колегії приділили мені. Й коли вже закінчували Рекунков знову до свого заступника: Ви подивіться на цього хлопця! Молодий, статний, красивий. Що йому отой майор?! Давайте йому одразу дамо підполковника (радника юстиції). Я дякую і вже збираюсь виходити, а він: Давай я тобі ще посаду заступника введу і доплату до окладу в розмірі 20 карбованців та ще й попрошу прокурора області, щоб квартиру виділили – тут усі новопризначені прохають посприяти у виділенні квартир. Я йому: «Ні! Ні! Нічого більше не потрібно...». Так я зайшов на колегію капітаном, а вийшов підполковником (радником юстиції). Генеральний прокурор дотримав свого слова». Однокурсники й усі, хто працював у прокуратурі в ті роки знають, що Сергій Фортуна в подальшому займав високі посади в Генеральній прокуратурі України. Отримав класний чин державного радника юстиції 3-го класу, і був керівником групи з розслідування кримінальної справи стосовно Ю. Л. Звягільського, виконувача обов'язків прем'єр-міністра України (1993-1994) та інших високопосадовців держави. Але то, як кажуть, вже інша історія про те, як кримінальну за своєю сутністю справу, ті, які, за влучним висловом, «кухварять на політичній кухні», шляхом маніпулювання громадською думкою спочатку перетворили

на політичне переслідування, а потім «спустили на тормозах». Мовляв, якщо судити таких високопосадовців, то інтереси держави опиняться в небезпеці.

Хоча я був прокурором району, більша частина моєї служби була пов'язана саме зі слідством безпосередньо, і в якості прокурора з наглядом за додержанням законів слідчими МВД та СБУ. Вважаю, що пощастило тим, хто відразу пішов у слідчі, потрапили до того «золотого фонду» прокуратури.

«Важняки»...

Особлива прихильність до однокурсників слідчих в розслідуванні особливо важливих справ – «важняків». Вони могли б розповісти чимало цікавого про підгрунття багатьох подій у політиці, економіці.

Юрій Артюх. «Розслідував справу в Одесі. До складу слідчо-оперативної групи входив і працівник карного розшуку, якого вбивають, мабуть, зачепив «за живе». Після похорон і мене викликає до себе Генеральний прокурор України М. О. Потебенко, який на той час уже складав свої обов'язки повноваження в ГПУ, бо переходив на роботу до Верховної Ради як депутат. Він мені: «Здавай справи в Одесі. З проінформованих джерел є дані, що тебе там «замовили»...» Ю. Артюх: «Мене це вразило...»

Олександр Пашинін. Знаю його ще слідчим прокуратури району міста Харкова та області. Автор книги «Важняки»: як ними стають», в якій він описав свій шлях професійного становлення. Та життя таке, що й себе довелось захищати, бо було незаконне обвинувачення в зловживанні службовим становищем, звільнення, нелегкий шлях до досягнення справедливості, повернення в прокуратуру на посаду слідчого в особливо важливих справах прокуратури міста Києва та здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. І як він пише: «... все ж я залишився СЛІДЧИМ (виділяю виключно з гордістю і повагою за свою професію)».

Микола Мартемянов. Розслідував кримінальну справу «АТ «Бласко» і міг би розповісти історію втрати Україною Чорноморського морського пароплавства. Адже це яскрава ілюстрація того звідки в нашій країні взялися олігархи, куди зникли багатства держави, отримані в спадок від срср і як свої перші мільйони заробили дуже відомі й шановані нині в Україні люди, які не могли бути поза процесом.

Сергій Драюк працював слідчим в особливо важливих справах прокуратур Волинської та Дніпропетровської облас-

тей. Він – народний депутат України VIII скликання.

Анатолій Рябець, на моє прохання розповісти про себе, скромно сказав, що, можливо, його шлях нікого не зацікавить. Та все ж зазначив, що закінчивши інститут з відзнакою стажувався на посаду судді Києво-Святошинського районного суду, проте був призваний в армію і службу проходив у військовій прокуратурі на посадах слідчого, помічника військового прокурора, заступника військового прокурора Читинського гарнізону Забайкальського військового округу.

Після розпаду СРСР 1992 року повернувся в Україну і по липень 1994-го працював слідчим Служби безпеки України. Потім начальником слідчого відділу СБУ в Черкаській області. Мені було цікаво з ним розмовляти, бо сам працював прокурором відділу нагляду за додержанням законів про національну безпеку прокуратури Харківської області. Тож специфіку слідства в СБУ трохи знаю. Як з'ясувалося, у нас навіть віднайшлися спільні знайомі.

Не розкриваючи подробиць, Анатолій розповів, як йому довелось розслідувати справу про хабарі в Міністерстві зовнішньо-економічних зв'язків та допитувати самого міністра. По інших справах допитував і міністра авіації, і командувача Київського військового округу і членів воєнної ради. 2008-го вийшов на пенсію та деякий час працював адвокатом, а в 2012-му очолив сільськогосподарське підприємство з класичною, як він висловився, назвою СТОВ «Україна».

Про професію слідчого

Професія слідчого: що в ній найважче? З свого досвіду скажу, що це потреба по-

стійно доказувати, переконувати, доводити правоту своїх дій, роблячи це навіть там, де все, здавалося, очевидним, де ти сам міг би бути суддею.

Згадується, як ще будучи студентом, побував у відомій картинній галереї і на все життя запам'яталось враження від двох картин. Екскурсовод, підводячи до картини нашого знаменитого земляка, художника І. Рєпіна, «Іван Грозний і його син Іван», до речі, на батьківщині якого мені випало працювати, розповідав, що деякі відвідувачі, вдивляючись у відтворене художником, так прониклися цими образами, так уявляли собі ту криваву сцену «вбивства сина» наяву, що падали непритомними. Для таких надто емоційних, перед картиною навіть поставили спеціальну кушетку.

Працюючи, зрозумів, що слідчому ніхто її (кушетку, кажучи образно) не поставить, ніхто не дасть тобі змоги дивитися на злочин відсторонено. Одного разу я так попав... Буцімто, просте вбивство на побутовому рівні, а мені запам'яталося тим, що після закінчення огляду місця події, до кімнати забігла дворічна дитина, яку на час огляду забрали до себе сусіди. Якось не вгледіли, як та дитина забігла до кімнати, і впала, посковзнувшись... Я не згущую фарби. Дитина не просто посковзнула, а ... в калюжі крові своєї матері. Досі бачу перед собою, ті рученята в крові... і дитяче: «Мамо, вставай!!!» Не можу повністю переказати те відчуття побаченого, від якого здригнулося серце, і той біль, який його стиснув, як затуманилося в очах... Не як слідчий, а як батько, по-своєму, з жахливою ясністю я усвідомив, свідком якої жорстокості наслідків людських стосунків став. Було моторошно. Людина знає, коли вона блідне, про це їй каже якийсь мертвий холод, що раптом проймає обличчя. На чолі виступи-

ли краплі холодного поту... Я не художник, проте в моїй пам'яті оте бачення «дитячих рук у крові» більш емоційне ніж «Іван Грозний...». Вже скільки літ пройшло, а й досі, як згадаю, защемить... А тоді, навіть була думка взяти самовідвід. Вважав, що не зможу об'єктивно, без особистих емоцій вести цю справу. Проте, згадавши вислів, «правосуддя бачило все», сказав собі: «Ти побачив тільки першу кров і зрозумій, – посада слідчого це не героїка, а буденна робота, в ній стандарту немає й ніколи не буде. І в подальшому події поставлять тебе віч-на-віч з такою суворою, холодною, грізною правдою, що виявиться не до снаги твоїй добродушності. В цьому ділі не квапся полюбити і зненавидити в одну мить. Фах буде змушувати тебе спілкуватися з людьми, яких ти волів би й не знати».

Друга картина, яку тоді відмітив, «Явлення Христа народу» художника Іванова розміром 540x750 см. Дізнавшись від екскурсовода, що автор для цієї картини

Трохи життєвої філософії

Вже з власного досвіду знаю, що за всіма людськими вчинками криється безліч причин, судити про які дано лише Господу. Завданням слідчого було не судити, а виявляти злочинців і причини їх дій. Хоча з дитинства хотів бути добрим до всіх людей, але в тих, хто потрапляв в руки правосуддя, особливо за тяжкі злочини проти особи, доводилось розчаровуватися. Краще, якби їх узагалі не було на світі, думав не раз, людство не дуже втратило б на цьому.

Звичайно, через усе життя проніс і батьківську настанову дивитися на того, з ким розмовляєш, з трьох точок зору: вважати його вищим від себе за розумовим розвитком, або нижчим, або рівним собі. Якщо дійдеш висновку, що він розумніший за тебе, – слухай і наслідуй його, дурніший – сам дай йому пораду; якщо ж він рівний тобі по розуму – погодься з ним.

А щодо законів, то слід пам'ятати, що

Посада прокурора дала мені можливість пізнати багато речей. Відчув, що людям не дуже потрібен прокурор-наглядач. Важливо не заважати їм, робити те, що споконвічним було на землі.

виконав понад 600 етюдів з натури, став пильніше придивлятися. Підходив близько та видивлявся здаля, і побачив, що не всі з радістю сприйняли Месію. Різні характери людей відображені на їхніх портретах. Тут юнаки й старці, ті хто з радістю, і ті, хто з острахом, хитрі і злі, багач, що відсахнувся Христа, і раб в якого вперше з'явилась вірада...

До чого це я про характери на картині? А до того, що опісля, працюючи вже прокурором району й стикаючись зі значно більшим колом людей ніж злочинці, потерпілі та свідки, відчув, що ця посада не з тих, на якій можна здобути всенародне визнання. Чому? Як на мене – це утаємничене запитання. Відповідей на нього може бути безліч, але так було споконвіку й, мабуть, буде ще довгий час. То лише здається, що законом кожного, начебто, введено в межі покори. Намагання обманювати і втаємничувати злочини, виставляти їх перед очима людськими неабиякими чеснотами, все ще одна із вкорінених у наше життя вад. Допомога настанова батька, фронтовика: «Сину, прагни чинити так, щоб люди тебе опісля не кляли». Ті батькові слова я запам'ятав назавжди.

вони – «породження» людей, недовершені, хисткі, непевні і мінливі, як і люди. Користуватися ними потрібно вдумливо – без цього ти стаєш просто гвинтиком державної машини, яка далеко не завжди справедлива. І якщо ти над цим ніколи не задумувався, то ясно, що суті доби, суті свого часу ти не збагнув.

Чи думав, займаючи посаду, про слова Сенеки: «...тобі доведеться посивіти серед тих клопотів, у колотнечі, між усе нових хвиль, яких не вдасться уникнути, хоч би як ти прагнув поміркованості та спокійного життя. Зрештою, що з того, що ти хочеш відпочивати? Твоя доля не хоче!» Не шкодую. Посада прокурора дала мені можливість пізнати та зрозуміти, як працює державний механізм, почути, як владу оцінюють люди, яка реальна роль закону та права, а головне – бачив людей у щоденній їхній праці. Відчув, що їм не дуже потрібен прокурор-наглядач. Важливо не заважати вирощувати хліб, робити те, що споконвічним було на землі, а завдання влади – правити, «не лякаючи гуркотом управлінських коліс».

Безумовно, випускники нашого інституту 1980 року мали великий вплив на події в

Україні. Не простим був їхній шлях до визнання, адже саме нашому поколінню довелось перейти не просто рубіж тисячоліття, а й від комуністичного світогляду та правовідносин однієї держави – до розбудови самостійності України. Одне за одним насувалися питання, на які часом важко було відповісти. В роботі не бракувало напружених ситуацій, проблем та суперечностей. Не хочу чорнити, та чомусь так складається, що нами щоразу правили дедалі гірші. Мені теж болить, чому саме на долю нашого працюючого народу недолугі правителі випадали куди частіше, аніж це дозволяють закони ймовірності? Так, ми не вибираємо час, коли жити, але наші вчинки, наша позиція – це наш вибір!

Ще про наш курс

За розподілом наші однокласники М. Севериненко та Є. Гаманко потрапили до колишнього КДБ, за велінням часу реформованого в Службу безпеки України: В. Скок став начальником Хмельницького обласного управління СБУ. У центральному апараті Служби безпеки України працювали В. Богданов, О. Гетманов, а Григорій Сагун навіть був заступником начальника охорони Президента України Л. М. Кравчука. Значна частина розподілилася до судів, і вони, крім першої ланки суддів та голів райсудів, досягли певних успіхів. Та все це – нижні сходинки. Піднятися вище – успіх. Членами Верховного Суду України стали В'ячеслав Міщенко, Василь Косенко, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України – Валентина Устименко, суддею Чернігівського апеляційного суду – Ольга Шахова, головою Господарського суду Черкаської області – Віктор Подорога, головою Донецького обласного управління юстиції – Віктор Трусов.

Першим прокурором області з випуску став Михайло Косюта. Він з лютого 1992-го працював на посадах прокурора Волинської, Одеської, Чернівецької Дніпропетровської областей. Нині – доктор юридичних наук, професор кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Одеської національної юридичної академії.

Прокурором Східно-Української транспортної прокуратури, Житомирської, двічі Кіровоградської, Полтавської та Київської областей був Олександр Гардецький; Луганської, Вінницької – Олександр Шморгун; Одеської – Віктор Шахов; Житомирської – Анатолій Кондратюк. Начальниками, прокурорами відділів та управлінь Генеральної

прокуратури України працювали Сергій Фортун, Роман Шубін, В'ячеслав Рябенко, Геннадій Христенко, Володимир Хомазюк, Андрій Бишко, Вадим Глушак. Вісім випускників нашого курсу отримали класний чин державного радника юстиції. Це – «генералітет» випуску. А скільки заслужених відзнак та нагород! Попрацювавши деякий час у прокуратурі, начальником Куп'янської та Керченської митниці був Олександр Прошин.

Вважаю, що наш випуск був сильним. Сильним уже своєю вагомістю займаних у державі високих посад. Який ще випуск може похвалитися двома Генеральними прокурорами України (Олександр Іванович Медведько – 2005–2010 рр. та Віктор Михайлович Шокін – з 10.02.2015 по 29.03.2016 р.)? А Володимир Богущкий? Він очолював факультет на якому навчався разом із нами, а потім став ректором Академії прокуратури України.

Наукову стежу в нашій Alma mater та інших навчальних закладах обрали В. Устищенко, М. Домашенко, А. Волобуєв, С. Влащенко, О. Толочко, П. Хряпінський, Т. Яковенко, Л. Чередниченко, Л. Чучкалова, Л. Челомбитько, Н. Барахтян, Г. Богданова. Роман Шишка – доктор юридичних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України з 2010 р.

Збираючи дані про випускників, дізнався, що Люба Петрова здобула вчену ступінь доктора філософії. Сам же я лише після двадцяти семи років слідчо – прокурорської практики зробив щось подібне до того, аби стати юристом – філософом. На цю тему видав дві книги «Жінка із зав'язаними очима» та «Ловитва невланого», проте, вважаю, що ще не вистачає хисту, аби повністю осягти таємниці Закону і його «крючкотворчості».

Замість післяслова

Наближаючись усе ближче до завершальних щаблів свого життєвого шляху, прошу в Господа сил змогти опуститися до глибин осягнення простих життєвих істин. Бо скільки і які б розумні книги ти не читав, всеодно міряєш й оцінюєш життя своїм власним, а не філософів, досвідом. Один із них, мій улюблений Сенека, писав: «Давно ж пора бути опорою самому собі й говорити щось своє, а не повторювати чуже. Хіба ж то не ганьба, коли похила, нехай навіть літня людина зазирає по мудрість лише до книги?». А ще підтримую тезу, що письменники, та й загалом люди творчі, повинні

жити довго: – їм необхідно дожити до старості, щоб зрозуміти, як все тонко і взаємопов'язане довкруг. Найбільш активна частина життя пройдена. Чи знайшов я в ній самого себе, чи жив лише виконуючи службові обов'язки? Чи знайду нині на пенсії те, що тоді не знайшов?

Не втримаюся і наведу те, що написала одногрупниця Галина Шевченко, свого часу голова Шполянського райсуду (Черкащина): «Діма, привіт! Прочитала твою книгу. Приємно вражена твоїм талантом не тільки як юриста, але й філософа та письменника. Що ти філософ, то мені не дуже дивно, бо це відчувалося ще на студентській лаві. А от, що знайшов у собі Божий дар – талант письменника, ти великий молодчина. Мені навіть здається, що бути письменником тобі більше подобається, ніж юристом».

Галю! Письменство – це завжди самотність. Ніхто тебе цьому не навчить. Тут відчуваєш саме ту самотність, в якій ти вільний. А щоб твоє сприймалося, стаєш і старшим, і мудрішим настільки, щоб усе те, що ти колись пережив, відчував, оцінював, немовби заново відтворити в слові, передати читачам.

Згадаю і дівчат з нашого курсу. Як вважаю, тільки любов до життя, прагнення зробити його справедливим, покликали їх на роботу в прокуратуру. На відповідальніший посаді начальника кримінально-судового відділу Дніпропетровської облпрокуратури працювала наша чорноброва Ольга Вавилова. Після заміжжя їй личить і квітучо-українське прізвище – Чорнобривець. При держаному розподілі її не хотіли брати в прокуратуру області і вона вже погоджувалася їхати працювати в росію. Лише втручання першого проректора В. В. Сташиса допомогло їй залишитися в Україні.

Характерний штрих того, якою була робота в прокуратурі Дніпропетровського району. Виходила заміж й отримала відпустку на п'ять днів. Та вже на другий день після весілля довелося виїхати на огляд місця події... Потім працювала на посаді начальника кримінально-судового відділу. Ця її, вже колишня, робота не кожному чоловіку під силу. Відділ, через який, ніби крізь «фільтр законності», проходять кримінальні справи.

Зрозуміло, що не всі вони інтелектуальної спрямованості, здебільшого жажливі своєю сутністю. Тільки вона знає про те, якими безжалючими бувають люди і як важливо не тримати на них зла, а лише – діяти в координатах законності. Мабуть, і це враховувалося, коли вручалася їй нагорода «Почесний працівник прокуратури».

У координатах законності прокурором Горохівського району Волинської області працювала Тетяна Трубнікова, до речі, нагороджена орденом «Княгині Ольги». Зізнаюся, лише збираючи дані про випускників дізнався, що Віра Усиченко, закінчивши наш факультет, працювала слідчим та начальником слідчого відділу Погребищенського РВ МВСУ у Вінницькій області.

... Усіх в одній газетній статті не згадаєш! Як в спокуту, хоч щирим словом, зичу не тільки нашим дівчатам-випускницям, а й усім жінкам, які працюють в правоохоронній системі, аби вони до віку пили з того джерела, яке іменується щастям, жилися з водограю, який зветься любов'ю. На жаль, майбутнє, про яке ми тоді мріяли, для багатьох уже стало минулим. І все більше тих, хто нас молодший, й усе менше тих, хто старший нас. Стало більше «було» і є ще щось із «сьогодні», й усе менше з «ще буде».

Уже не вернути долі, неможливо, щоб знов зозуля накувала. А радість дружньої зустрічі, звичайно ж, можлива. Тож випускникам бажаю зустрічі на 45-ліття. Гадаю, не помилюсь, що першим буде їх уклін тобі, ALMA MATER! Будуть щирі обійми, усмішки, радість, ніжність, проїняття взаємною симпатією, як-то часто буває між розумними людьми, які радіють, зустрівши друзів.

Яку суму можна переказувати на картку без комісії та податку:

нові правила

На сьогодні в Україні використання карт для фінансових операцій та обміну подарунками є дуже популярною практикою. Як відомо, із 1 квітня Нацбанк скасував ліміт на переказ з картки на картку, який становив 150 тисяч гривень на місяць. Тепер такого обмеження для фізичних осіб немає.

Василь АНДРУСЯК,
партнер MORIS

Переказ з картки на картку безкоштовно

За його словами, де-юре 2 тисячі гривень на рік – це та сума, яка не підлягає оподаткуванню. Як зазначено в Податковому кодексі, оподаткуванню не підлягають 25% від мінімальної зарплати (чверть від 8 тисяч гривень – 2 тис. грн, – Ред.). Однак така пільга стосується тільки подарунків у натуральній формі й не поширюється на грошові виплати в будь-якій сумі. «В ідеалі оподатковуватися повинні всі перекази на картку, які перевищують суму 2 тисячі гривень, але з поправкою на те, чи є це доходом особи, чи ні? Тобто людині не потрібно платити податки, якщо кошти їй дали в борг, і вона поверне стільки, скільки й отримала. Але якщо не близький родич просто надсилає людині гроші, то теоретично одержувач має задекларувати дохід».

Окрім податків, фізичні особи також власним коштом несуть витрати на сплату всіх банківських комісій під час пересилання коштів. Такі комісії залежать від тарифів, визначених фінустановою й можуть суттєво відрізнятись в різних банках (зазвичай це залежить від цілої низки чинників, як-от тарифи установи на обслуговування карток, тарифи на внесення/зняття готівки, переважну клієнтську базу банку – бізнес чи населення, розміри банку тощо). Тому перед переказами коштів доцільно поцікавитися в банку його тарифами для обслуговування таких операцій.

Грошовий переказ як подарунок

Як відбувається переказ з картки на картку різних банків як подарунок? Податковий кодекс чітко передбачає, що подарунки між членами сім'ї 1–2 ступенів споріднення не підлягають оподаткуванню, навіть якщо йдеться про великі суми. Якщо ж вам не ро-

дич як подарунок захоче скинути на картку, наприклад, 100 тисяч гривень, то ви будете зобов'язані сплатити податки, оскільки отримали дохід. Загалом же для будь-якого виду доходів в Україні є базова ставка: податок на доходи фізичних осіб – 18%; військовий збір – 5%.

Для подарунків не від близьких родичів діє зменшена ставка ПДФО – 5%, однак за відсутності підписаного та нотаріально посвідченого договору дарування податкові органи, ймовірно, трактуватимуть такі кошти як «інший дохід», що оподатковується за ставкою 18% ПДФО. Сплатити такі податки можна онлайн на сайті Податкової через електронний кабінет платника податків.

Як зараз працює фінмоніторинг?

Система фінансового моніторингу в Україні та світі покликана запобігати насамперед фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення. А її додаткова функція – запобігати легалізації злочинних коштів. «Саме ця додаткова функція для більшості українців і є важливою та актуальною, а подекуди й проблематичною, оскільки деякі громадяни мають неофіційні кошти, наприклад, зароблені за тренерську діяльність, репетиторство тощо, і вони ці кошти приносять у банк, кладуть на рахунок і починають кудись перераховувати».

Тобто в банку з'являються неофіційні кошти, а з погляду законодавства будь-які неофіційні доходи – злочинні, оскільки було скоєно злочин, наприклад, несплата податків або здійснення незареєстрованої підприємницької діяльності. Тому в Україні, як і в більшій частині цивілізованого світу, діє система фінансового моніторингу.

Є велика низка суб'єктів фінансового моніторингу, але ключові з них – банки, бо саме на них припадає найбільша частка будь-

яких фінансових операцій. Із 2020 року підхід законодавця до здійснення фінансового моніторингу такий – перевіряють фінансові операції на суму 400 тисяч гривень і більше (для суб'єктів, котрі мають відношення, зокрема, до азартних ігор, – 55 тисяч гривень), які ще мають один із критеріїв:

- є транскордонними;
- здійснюються з готівкою;
- пов'язані з рф (у нашій державі вони заборонені) або з країнами, які не виконують світові настанови по боротьбі з відмиванням коштів (наприклад, йдеться про КНДР тощо);
- здійснені політично значущими особами.

Транскордонні операції з іноземною валютою перебувають під особливим контролем, оскільки в Україні є проблеми з валютою, і влада хоче запобігти її неконтрольованому відтоку. Тобто, якщо завтра хтось бере 400 тисяч гривень готівкою, йде в банк і кладе їх на свій рахунок, то фінорганізація буде зобов'язана провести його фінансовий моніторинг. У банку такому не скажуть, що він злочинець, але попросять пояснити походження коштів. Якщо особа подає свої декларації, показує, що в нього ці гроші є, просто він саме зараз захотів покласти їх на рахунок, тоді банк пропустить операцію. В іншому випадку – ні.

Але ще банки можуть перевіряти будь-які підозрілі операції, і тут фінансові організації мають простір для «маневрів», бо Державна служба фінансового моніторингу України та Нацбанк перестали вказувати їм, які саме операції вважати підозрілими, оскільки це такий широкий спектр, що неможливо надати їхній вичерпний перелік. Колись такий перелік складала, і всі махінатори дивилися на нього, бачили, що якась операція в ньому є, відмовлялися від неї й називали її якимось інакше, аби продовжувати незаконну діяльність.

Вважаю, делегування повноважень банкам щодо визначення того, яка операція є підозрілою, – правильний крок, оскільки вони загалом знають рівень доходів своїх клієнтів, їхню середньомісячну активність за банківськими рахунками й швидше можуть помітити, коли вона стане підозрілою. У той момент, коли активність клієнта за рахунком стане підозрі-

лою, банк зобов'язаний запитати в особи, що відбувається?

Сьогодні в інтернеті можна знайти безліч історій, в яких клієнти банків-фізичні особи скаржаться на «утиски» з боку фінустанов. Наприклад: «Я хотів перерахувати колись 10 тисяч гривень, а мене заблокували». І тут, найімовірніше, справа не в тому, що перерахування 10 тисяч гривень є чимось поганим. А суть проблеми може полягати в тому, що особа неодноразово здійснювала переказ з картки на картку 10 тисяч гривень кільком людям, і тому виникає логічне запитання: «може, це зарплата платиться?». І часто так і є – людина може вести неза-реєстровану підприємницьку діяльність й перекидати працівникам зарплату на картки, що незаконно. Банк, побачивши підозрілі операції, зупиняє будь-які транзакції й просить клієнта пояснити, що відбувається (найчастіше це може бути або повідомлення в застосунку, або дзвінок від менеджера).

В ідеалі фінустанові потрібно надати документи, зокрема такі, що підтверджують походження коштів (документ про джерела/суми нарахованого доходу можна взяти через електронний кабінет платника податків), а також пояснення щодо здійснення транзакції. Якщо йдеться про невеликі суми, і для них є логічне пояснення, тоді одних лише слів може бути достатньо. Багато що залежить саме від співробітників конкретного банку, які здійснюють фінмоніторинг.

«Особисто я б завжди націлювався на надання документів. Якщо порушення дуже серйозне, йдеться про велику суму, то в такому разі банк має розірвати ділові відносини з клієнтом-порушником, тобто перестати його обслуговувати, а ще зобов'язаний надіслати звіт-повідомлення про інцидент до Державної служби фінансового моніторингу, а це відомство потім має повноваження звертатися до правоохоронних чи контролюючих органів, зокрема до Податкової, СБУ, ДБР, БЕБ, для того, аби вони втрутилися в ситуацію, якщо це потрібно». Так, Держслужба фінмоніторингу може звернутися до СБУ, якщо незаконна операція має, скажімо, російський слід.

Зазначимо й те, що додатково до системи фінмоніторингу Нацбанк виступив з ініціативою на рівні меморандуму з банками для боротьби з дропами, оскільки перекидання коштів з картки на картку набрало просто шаленого масштабу. НБУ запропонував банкам встановити рівні ризикованості клієнтів й обмежити перекидання з картки на картку залежно від ступеня ризику.

Заходи впливу

Як забезпечується виконання адміністративних актів

Адміністративний акт набирає чинності стосовно учасника адміністративного провадження з дня доведення його до відома відповідної особи, якщо інший строк набрання ним чинності не передбачено законом або самим адміністративним актом. Однак способи виконання таких актів можуть відрізнятися залежно від їх характеру.

Сприяючі адміністративні акти зазвичай виконуються добровільно, тоді як обтяжуючі – адміністративні рішення, які накладають на фізичних чи юридичних осіб певні обов'язки – можуть вимагати примусових заходів впливу. Закон про адміністративну процедуру (ЗАП) передбачає, що виконання адміністративного акта може бути забезпечене адміністративним органом шляхом застосування заходів впливу. Заходи впливу – це правові важелі впливу на зобов'язаних осіб (адресатів адміністративного акта), які дозволяють забезпечити примусове виконання адміністративного акта, тобто дають змогу досягти мети, поставленої врегулюванням справи за його допомогою.

Закон передбачає три основні види таких заходів:

1. Виконання дій за рахунок зобов'язаної особи. Якщо особа не виконує вимоги адміністративного акта, адмінорган може самостійно виконати необхідні дії або залучити третю сторону для їх виконання. У такому випадку витрати на виконання покладуються на зобов'язану особу. Це можливо лише у випадках, коли дії, пов'язані з виконанням адміністративного акту, не потребують особистої участі зобов'язаної особи. Наприклад, знесення незаконно побудованих споруд, що може бути здійснено іншими особами за дорученням адміністративного органу.

2. Грошове стягнення. У ситуаціях, коли покладені на особу зобов'язання можуть бути виконані лише особисто зобов'язаною особою, і вона свідомо не виконує ці зобов'язання у встановлений строк, адміністративний орган може накласти грошове стягнення, яке має на меті не покарання зобов'язаної особи, а стимулювання виконання покладеного на неї зобов'язання або утримання від дій. Якщо особа продовжує ухилятися від його виконання, розмір грошового стягнення може бути подвоєний.

Він варіюється від 70 до 530 неоподатковуваних мінімумів для фізичних осіб (від 1 190 до 9 010 грн) та від 175 до 1 765 неоподатковуваних мінімумів для юридичних осіб (від 2 975 до 30 005 грн).

3. Безпосередній вплив. Якщо перші два заходи не можуть досягти мети адмінакта або в силу об'єктивних обставин не можуть бути застосовані, адміністративний орган має право застосувати безпосередній вплив до зобов'язаної особи, якщо спеціальним законом йому надані відповідні повноваження. В разі, якщо адміноргану законом не надані повноваження щодо застосування безпосереднього впливу, за його зверненням адмінакт виконується іншим органом, який має відповідні повноваження. Прикладом застосування безпосереднього впливу може бути примусове переміщення особи з аварійної будівлі. Також можливе використання примусових заходів під час карантину, коли обмежується свобода пересування або здійснюється примусова ізоляція особи.

Оскарження заходів впливу. Зобов'язана особа може подати скаргу щодо рішення про застосування заходу (заходів) впливу. Така скарга може бути подана виключно щодо часу, місця або виду заходу впливу. Подається вона протягом 5 робочих днів із дня доведення до відома зобов'язаної особи рішення про застосування заходу впливу. Подання скарги зупиняє виконання заходу впливу до завершення її розгляду по суті. Рішення щодо такої скарги приймається органом розгляду скарги протягом 10 календарних днів з дня її отримання. Рішення адміноргану щодо застосування заходу впливу може бути оскаржено до суду.

Кримінальне провадження

Присутність учасників у судовому засіданні в режимі відеоконференцзв'язку

У статті, яка вийшла в попередньому номері ЮВУ, автор аналізував випадки, коли присутність особи в судовому засіданні згідно з вимогами Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК, кодекс) є обов'язковою, а коли ні. В цій же публікації ми розглянемо випадки, коли слідчий суддя, суд може, а коли не може, проводити судові засідання з участю в ньому особи в режимі відеоконференцзв'язку.

Микола ГЛОТОВ,
суддя Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду

Передумови та правове регулювання

Актуальність цієї статті обумовлена розширенням застосування суддями під час відправлення правосуддя такого способу забезпечення присутності особи в кримінальному процесі, як її дистанційна участь у судовому засіданні за допомогою відеоконференцзв'язку.

Чинний на 09.07.2011 р. Кримінально-процесуальний кодекс України (далі – старий КПК) не містив норм, які б передбачали можливість дистанційної участі будь-кого в кримінальному провадженні. Але вже з 10 липня вказаного року в Україні запровадили правила використання телефонної конференції або відеоконференції при проведенні слідчих дій, оскільки набув чинності Закон України № 3529-VI від 16.06.2011 р., яким старий КПК доповнено ст. 85-3 («Застосування телефонної конференції та відеоконференції при проведенні слідчої дії»).

Введення відповідних норм у кримінальний процес та подальше їх закріплення в кодексі, який чинний із 19.11.2012 р. й по сьогодні, було продиктовано необхідністю імплементації в законодавство України положень Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах, ратифікованого Законом України № 3449-VI від 1 червня 2011 року. Іншим завданням впровадження відповідних змін була потреба створити умови, необхідні для забезпечення ефективного співробітництва судів та правоохоронних органів з метою розслідування злочинів (абз. 2 п. 2 пояснювальної записки до проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України

з зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах»).

У подальшому законодавець, прагнучи зменшити строки кримінального провадження через його дебіюрократизацію, розширив сферу використання відеоконференцзв'язку в кримінальному провадженні (підп. 6 п. 3 пояснювальної записки до проекту КПК). Надалі з року в рік сфера застосування технічних засобів у кримінальному процесі постійно розширювалася та вдосконалювалася.

На даний час норми, які в кримінальному процесуальному законі передбачають можливість присутності учасників кримінального провадження в судовому засіданні з використанням відеоконференцзв'язку, містяться в ст. 206-1 (абз. 4 ч. 3), ст. 232, ст. 336, абз. 7 і 8 п. 20-5 розділу XI «Перехідні положення» КПК.

Не все можливо, що бажаєш!..

У п. 5 ч. 1 ст. 35 КПК зазначено, що в суді функціонує Єдина судова інформаційно-комунікаційна система та/або її окремі підсистеми (модулі), що забезпечують, зокрема, участь учасників судового процесу в судовому засіданні в режимі відеоконференції. В свою чергу підпункти 2-1 і 3 ч. 1 ст. 73 КПК передбачають, що секретар судового засідання, серед іншого, перевіряє: хто з учасників кримінального провадження, інших осіб, за клопотанням або скаргами яких у випадках, передбачених цим Кодексом, здійснюється судові провадження, бере участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних за-

собів; забезпечує контроль за повним фіксуванням судового засідання технічними засобами й проведенням судового засідання в режимі відеоконференції.

Проте, якщо з приводу можливості присутності особи в режимі відеоконференцзв'язку в судовому засіданні під час розгляду справи по суті (наприклад, розгляд обвинувального акту, апеляційної скарги на вирок чи касаційної скарги на ухвалу, постановлену за результатами перегляду вироку) питань не виникає, оскільки вказане досить чітко та однозначно врегульовано, то дистанційна участь особи в судовому засіданні на стадії досудового розслідування можлива лише у виключних і чітко передбачених кодексом випадках. Але про все по порядку.

Про різні значення понять

Законодавець у кримінальному процесуальному законі чітко розмежує процесуальні порядки розгляду різних питань у судах, які стосуються такої стадії кримінального провадження, як «досудове розслідування», від процедур, які відбуваються на інших стадіях, об'єднаних спільною назвою «судове провадження». Це чітко проглядається не лише з наявності слів «судове провадження» у назвах розділів IV («Судове провадження у першій інстанції») та V («Судове провадження з перегляду судових рішень») кодексу, але й через використання законодавцем самостійних одне від одного формулювань «досудового розслідування» та «судового провадження» (див. ч. 1 ст. 76, чч. 3 і 4 ст. 80, ч. 2 ст. 81, ч. 3 ст. 83, ч. 1 ст. 134, ч. 5 ст. 139, ч. 2 ст. 140, чч. 1 і 2 ст. 142, ч. 2 ст. 144, чч. 1 і 2 ст. 146, ч. 2 ст. 154, ч. 1 ст. 155, ч. 3 ст. 158, ч. 1 ст. 160, ч. 1 ст. 174, ч. 4 ст. 176, ч. 2 ст. 333 КПК) і прямої прив'язки поєднання слів «досудове розслідування» до повноважень слідчого судді, а формулювання «судового провадження» – до повноважень суду. Наприклад, у ч. 2 ст. 140 КПК зазначено, що рішення про здійснення приводу приймається: під час досудового розслідування – слідчим суддею..., а під час судового провадження – судом. Водночас поняття «слідчий суддя»

(п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК) кримінальний процесуальний закон не отожднює із «судом», під яким у кодексі маються на увазі суди першої (п. 22 ч. 1 ст. 3), апеляційної (п. 20 ч. 1 ст. 3) і касаційної (п. 21 ч. 1 ст. 3) інстанцій.

Отже, якщо в якійсь статті КПК йдеться про повноваження суду прийняти певне рішення, але не згадується про таку ж можливість слідчого судді, то відповідна норма не лише не врегульовує питання, які вирішуються на стадії досудового розслідування, але й не є такою, яка б наділяла слідчого суддю будь-якими повноваженнями. Наприклад, ч. 1 ст. 172 і ст. 173 КПК наділяють не лише суд на стадії судового провадження, але й слідчого суддю на стадії досудового розслідування повноваженнями розглядати та вирішувати питання про накладення арешту на майно. У свою чергу згідно з ч. 3 ст. 314 КПК лише суд, а не слідчий суддя, наділений правом прийняття рішення з питань, що вирішуються в підготовчому судовому засіданні.

Додатковим підтвердженням правильності описаного підходу є зміст слів «судове провадження» (під ним у п. 24 ч. 1 ст. 3 КПК мається на увазі кримінальне провадження в суді першої інстанції, яке включає підготовче судове провадження, судовий розгляд, ухвалення та проголошення судового рішення, провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, а також за нововиявленими обставинами), а також застосоване судом касаційної інстанції тлумачення цього поняття, використаного законодавцем у ст. 34 КПК. Так, Верховний Суд в ухвалі від 15.03.2018 р. у справі № 571/196/18-к (провадження № 51-4493впс18) зазначив, що системний аналіз норм КПК дає підстави вважати, що кримінальне провадження в розумінні ст. 34 кодексу є тотожним поняттю судового провадження, визначеному в п. 24 ч. 1 ст. 3 КПК, у зв'язку з чим направлення в порядку, передбаченому положеннями ст. 34 Кримінального процесуального кодексу, кримінального провадження з одного суду до іншого суду можливе лише після направлення обвинувального акта (іншого документу, яким завершується досудове розслідування) до суду першої інстанції в порядку, передбаченому КПК, для розгляду його по суті за правилами глав 27 та 28 кодексу.

Відеоконференцв'язок у судовому провадженні

Питанню ж дистанційного судового провадження в КПК присвячена ст. 336 («Про-

ведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження»). У структурі кодексу ця норма розміщена в розділі IV («Судове провадження у першій інстанції»).

Частина 1 ст. 336 КПК передбачає, що судове провадження може здійснюватися в режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі того, яке знаходиться поза межами приміщення суду, в разі: 1) неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; 2) необхідності забезпечення безпеки осіб; 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження; 4-1) введення воєнного стану або під час карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України; 5) наявності інших підстав, визначених судом достатніми.

Дистанційне судове провадження згідно з правилами цієї статті може здійснюватися в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій під час судового провадження з будь-яких питань, розгляд яких віднесено до компетенції суду (ч. 12 ст. 336 КПК). Й «слідчого суддю» чи його повноважень у цій нормі не згадано жодним чином. Таким чином, ст. 336 КПК визначає правила проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій, а також під час судового провадження за нововиявленими обставинами.

Відеоконференцв'язок на стадії досудового розслідування

Натомість можливість присутності в судовому засіданні в режимі відеоконференції під час досудового розслідування обмежена тими випадками, які прямо визначені в кодексі. Наприклад, абз. 4 ч. 3 ст. 206-1 КПК прямо передбачає, що розгляд клопотання про примусове годування підозрюваного, обвинуваченого може бути проведений у режимі відеоконференції. Оскільки дана норма стосується не лише обвинуваченого, але й підозрюваного, про якого може йтися виключно на стадії досудового розслідуван-

ня, а судовий контроль на відповідній стадії здійснює слідчий суддя (п. 18 ч. 1 ст. 3, ч. 2 ст. 33-1 КПК), то саме ця норма й надає йому повноваження в конкретно визначеній ситуації провести судове засідання з участю в ньому учасників кримінального провадження в режимі відеоконференції.

Іншим прикладом є правила ст. 232 кодексу, які врегульовують особливості проведення допиту осіб, впізнання осіб чи речей у режимі відеоконференції під час досудового розслідування. Згідно з цією нормою слідчий суддя на стадії досудового розслідування може провести допит у порядку ст. 225 КПК або впізнання за правилами ст. 232 кодексу. Враховуючи назву такої норми («Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування») очевидно, що в ній не йдеться про наділення слідчого судді повноваженнями надавати можливість учасникам кримінального провадження брати участь в інших судових засіданнях, які можуть відбуватися на стадії досудового розслідування (вирішення питань застосування заходів забезпечення кримінального провадження, надання дозволу на спеціальне досудове розслідування, розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність), у режимі відеоконференцв'язку.

Поруч із цим тимчасово на період дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ) з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19), було встановлено такі особливості судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях та розгляду окремих питань під час судового провадження (абз. 1 п. 20-5 Перехідних положень КПК), згідно з якими розгляд

питань, віднесених до повноважень слідчого судді, суду (крім розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою) за його рішенням, прийнятим з власної ініціативи або за клопотанням сторони кримінального провадження, міг бути проведений у режимі відеоконференції, про що мали повідомлятися сторони кримінального провадження в порядку, визначеному ст. 135 цього Кодексу (перше реч. абз. 7 п. 20-5 Перехідних положень КПК). І саме з огляду на наведене упродовж певного часу слідчі судді мали можливість проводити судові засідання в режимі відеоконференції на умовах, визначених абз. 7 цього пункту, з дотриманням правил, передбачених частинами 3–9 ст. 336 кодексу (абз. 8 п. 20-5 Перехідних положень КПК).

Однак із 24 год. 00 хв. 30.06.2023 р. на всій території України відмінено карантин, встановлений з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (постанова КМУ № 651

слідчого судді в тому числі з причини провадження судового засідання з участю в ньому особи в режимі відеоконференцв'язку) чи розгляд ним скарги в порядку ст. 306 кодексу. Виняток може становити, зокрема, допит свідка під час одного із судових засідань, яке проводиться на стадії досудового розслідування, з дистанційною участю в ньому свідка за правилами ст. 232 КПК.

Підтверджує обмежену можливість слідчого судді вирішувати більш широке коло питань, віднесених до його повноважень, із дистанційною присутністю осіб в судовому засіданні також зміст ч. 4 ст. 336 КПК, згідно з якою учасник кримінального провадження подає клопотання про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. Однак для вирішення більшості питань, прийняття рішень з яких віднесено до повноважень слідчого судді, визначені досить скорочені строки. Наприклад, розгляд клопотань має бути проведений:

(1) про тимчасове обмеження в користу-

розгляд здійснюється згідно з правилами судового розгляду в суді першої інстанції з урахуванням особливостей, передбачених цією главою (ч. 1 ст. 405 кодексу). І в п. 24 ч. 1 ст. 3 КПК поняття «судове провадження», про яке вказано в ст. 336 кодексу, охоплює собою провадження з перегляду судових рішень в апеляційному порядку. Водночас під судовими рішеннями в ч. 2 ст. 369 КПК маються на увазі також ухвали, якими слідчий суддя вирішує інші питання.

Слід зауважити, що в ситуації з апеляційними судами строк розгляду апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді, передбачений ч. 2 ст. 422 КПК, не призводить до неможливості призначення судового засідання в режимі відеоконференцв'язку, адже як свідчить практика застосування цієї норми, в тому числі досвід автора, суду апеляційної інстанції з об'єктивних причин не часто вдається дотримуватися вказаного розумного строку (три дні після надходження), оскільки зазвичай до суду подаються апеляційні скарги тоді, коли в сторін є лише резолютивна частина оскаржуваної ухвали. У зв'язку з цим для надання можливості сторонам доповнити свої апеляційні скарги після отримання повного тексту оскаржуваного рішення та підготовки до судового засідання апеляційний розгляд дуже часто відкладається за клопотаннями сторін. Тому в ході планування апеляційного перегляду суддя-доповідач чи колегія суддів з власної ініціативи або за клопотанням сторін здатна реалізувати своє повноваження з призначення апеляційного перегляду рішення слідчого судді з наданням можливості присутності в ньому певного учасника в судовому засіданні в режимі відеоконференцв'язку.

Жодної відеоконференції, якщо присутність не обов'язкова

На думку автора, скасування карантину (з огляду на це слідчі судді втратили можливість при реалізації своїх повноважень проводити засідання в режимі відеоконференцв'язку, крім як у визначених ст. 206-1 і ст. 232 кодексу випадках), під час якого було можливе широке використання інструментів дистанційного судового провадження, практично не повинно створювати слідчим суддям нездоланих труднощів у реалізації своїх повноважень зі здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях. Адже, як уже було описано в попередній публікації автора на сторінках

Кримінальний процесуальний закон наразі не наділяє слідчих суддів повноваженнями проводити судові засідання, в яких вирішується питання застосування запобіжних заходів, з участю в них будь-яких осіб у режимі відеоконференції, оскільки цього не передбачає жодна стаття глави 18 КПК.

від 27.06.2023 р.). Після скасування карантину вищезгадана норма не застосовується. У зв'язку з цим кримінальний процесуальний закон наразі не наділяє слідчих суддів повноваженнями проводити судові засідання, в яких вирішується питання застосування запобіжних заходів, з участю в них будь-яких осіб у режимі відеоконференції, оскільки цього не передбачає жодна стаття глави 18 («Запобіжні заходи, затримання особи») КПК. Положення ж ст. 336 («Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження») цього кодексу не можуть бути застосовані в даній ситуації, оскільки закріплюють лише можливість здійснення «судового провадження» в режимі відеоконференції. Проте ... судовим провадженням у розумінні ст. 336 КПК не вважається розгляд питання про застосування запобіжного заходу слідчим суддею (див., наприклад, ухвалу Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 02.05.2025 р. у справі № 991/3415/25, якою скасовано рішення

ванні спеціальним правом, відсторонення особи від посади, скасування арешту майна, зміну запобіжного заходу, продовження строку досудового розслідування – не пізніше трьох днів з дня надходження/одержання (ч. 1 ст. 151, ч. 1 ст. 156, ч. 2 ст. 174, ч. 4 ст. 201, ч. 3 ст. 295-1 КПК); (2) про арешт майна – не пізніше двох днів з дня надходження (ч. 1 ст. 172 КПК); (3) про продовження дії запобіжного заходу – до закінчення строку дії попередньої ухвали (ч. 4 ст. 199 КПК); (4) про обшук – в день надходження (ч. 4 ст. 234 КПК); (5) про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії – протягом шести годин з моменту його отримання (ч. 1 ст. 248 КПК).

Разом із тим наведена ситуація не стосується суду апеляційної інстанції, колегії суддів якого під час перевірки рішень слідчих суддів на стадії досудового розслідування й надалі не позбавлені можливості проводити судові засідання з участю в них учасників кримінального провадження в режимі відеоконференцв'язку, адже апеляційний

«Юридичного вісника України», в кодексі передбачено широке коло випадків, коли фізична присутність певної особи в судовому засіданні (участь в усних слуханнях) не обов'язкова, а її участь у кримінальному провадженні забезпечується шляхом подачі клопотання, заяви, скарги, апеляційної скарги, заперечення тощо.

У той же час, як уже згадувалося вище, введення можливості участі в судових засіданнях у режимі відеоконференції було обумовлено потребою скоротити строки кримінального провадження. Тобто необхідність проведення судового засідання в режимі відеоконференції, коли йдеться про підстави, передбачені підпунктами 1, 4, 5 ч. 1 ст. 336 КПК, має бути (1) обумовлена потребою скоротити строки судового провадження в ситуації, (2) коли без участі того, хто просить про відеоконференцію, проведення судового розгляду є неможливим, оскільки може (а) не дати змогу суду правильно встановити обставини, об'єктивне з'ясування яких за відсутності такої особи в засіданні неможливе, та/або (б) призвести до порушення права людини, гарантованого п. 1 ст. 6 Європейської конвенції про права людини, коли розгляд справи за участі певної особи є обов'язковим.

Як долати перешкоди

Ситуацією, яка на сьогодні може унеможливити своєчасність розгляду справи, є неможливість слідчого судді провести розгляд скарги, поданої в порядку ст. 303 КПК (на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора під час досудового розслідування), строк розгляду якої згідно з ч. 2 ст. 306 кодексу складає «не пізніше сімдесяти двох годин з моменту надходження». Адже за правилами ч. 3 ст. 306 КПК у такому розгляді є обов'язковою присут-

ність особи, яка подала відповідну скаргу, чи її захисника, представника. Проте, якщо той, хто звернувся зі скаргою, чи його захисник (наприклад, скарга на повідомлення про підозру), не прибув у судове засідання, то слідчий суддя вправі скористатися повноваженням на призначення захисника за призначенням (ч. 2 ст. 49 КПК). Більше того, навіть неявка одного із захисників, коли в особи їх декілька, не є перешкодою проведеному розгляду справи, що узгоджується з позицією Верховного Суду, викладеною в постанові від 08.02.2018 р. у справі № 640/1960/15-к. В ній колегія суддів дійшла висновку, що присутність у судовому засіданні хоча б одного із захисників обвинуваченого не перешкоджає реалізації ним своїх процесуальних прав, а тому не є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, зокрема права на захист. Указаний висновок цілком застосовний і до особи, яка перебуває в статусі підозрюваного.

Поруч із наведеним проведенням розгляду скарги в порядку ст. 306 КПК за відсутності в судовому засіданні заявника, який оскаржує невнесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, прямо не згадується як істотне порушення вимог КПК у розумінні ч. 2 ст. 412 кодексу. Хоча це не означає, що воно не може бути визнане таким у розумінні ч. 1 цієї ж статті, наприклад, якщо з'ясується, що таку особу належним чином не поінформували про дату, час і місце проведення судового засідання. Водночас, якщо такий заявник, який подав відповідну скаргу слідчому судді, постійно ігнорує прибуття в судові засідання без поважних причин у розумінні ст. 138 кодексу, то й розгляд його скарги слідчим суддею з порушенням правила ч. 3 ст. 306 КПК навряд чи можна розцінювати як істотне порушення вимог кодексу.

Позовна давність повертається:

прийнято закон про скасування мораторію

Не так давно Верховна Рада прийняла в цілому Закон України «Про внесення змін до пункту 19 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України щодо повнення перебігу позовної давності» (законопроект № 11315), який набере чинності через три місяці з дня, наступного за днем його опублікування.

Проектом закону пропонувалося виключити із розділу «Прикінцеві та перехідні положення» ЦКУ пункт 19, згідно з яким у період дії воєнного стану перебіг позовної давності, визначений цим Кодексом, зупиняється на строк дії такого стану. На думку авторів законопроекту, реалізація положень новоприйнятого закону дозволить забезпечити юридичну визначеність та захист потенційних відповідачів від прострочених позовів та позбавить судову систему від навантаження шляхом усунення прострочених спорів.

«Воєнний стан триває понад 2 роки, за таких умов інститут позовної давності нівелюваний, на сьогодні гостра потреба забезпечити конституційне право на захист своїх прав та законних інтересів шляхом продовження процесуальних строків та строків позовної давності на строк дії воєнного стану втратила актуальність. Зупинення строків позовної давності наразі не є актуальною, адже судова система працює й хто має бажання, може захищати свої права в суді, а в окремих, дійсно поважних, випадках (таких, як залучення особи до бойових дій) строк позовної давності може бути не застосований на підставі ч. 5 ст. 267 ЦК України», – читаємо в пояснювальній записці до законопроекту.

Бізнес у пастці кримінального процесу:

ХТО ВИМКНЕ СВІТЛО?

Арешт майна: ризики зловживань та правові механізми захисту бізнесу.

Богдан ГЛЯДИК,
адвокат, партнер у юридичній компанії
Evidence Partners

Суть справи

На початку цього року Києво-Святошинський районний суд наклав арешт на земельну ділянку, де компанія Inzhur Energy реалізовує проект газопоршневої електростанції, та фактично заборонив її будівництво. Ця електростанція (потужністю 18 МВт) мала будуватися в рамках контракту з НЕК «Укренерго» і є частиною державної стратегії розвитку малої генерації. Компанія вже інвестувала понад \$20 млн у проект, об'єднавши ресурси 2 600 українських інвесторів та залучивши фінансування державних банків.

Підставою для відкриття кримінального провадження стали скарги групи місцевих мешканців на, нібито, порушення правил безпеки під час будівництва. В ЄРДР зареєстровано провадження за ч. 1 ст. 275 Кримінального кодексу України – «Порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд». У межах цього розслідування прокурор, через слідчого суддю, домігся арешту землі та зупинки будівельних робіт. Ухвала про арешт була оголошена просто на будівельному майданчику 21 березня, після чого компанія вимушено припинила роботи.

Далі, звісно, було апеляційне оскарження. Inzhur Energy негайно подала відповідну скаргу на цю ухвалу, але розгляд її затягується: на призначені засідання прокурор не з'явилася, засідання постійно відкладаються, а коли вона з'явилася, потерпілі заявили відвід судді. Таким чином, реалізація проекту заморожена мінімум на кілька тижнів, а то й місяців, що ставить під загрозу дотримання строків запуску нової генерації та виконання умов договору з НЕК «Укренерго».

Позиція компанії. За словами засновника інвестиційного фонду Inzhur Андрія Жур-

жя, профільні органи не виявили жодних порушень на будівництві: ДІАМ не знайшов підстав для перевірки, а «Київоблгаз» після інспекції не зафіксував відхилень. Проект підтриманий місцевою громадою та районною військовою адміністрацією. Натомість у клопотанні прокурора до суду було наведено сумнівні аргументи – начебто електростанцію будують самочинно та, до того ж, просто на магістральному газопроводі в охоронній зоні. Компанія спростовує ці закиди: будівництво ведеться згідно із законом (без потреби в додаткових дозволах на даному етапі), а газова труба розташована на відстані понад 5 м, при тому, що охоронна зона для неї становить лише 2 метри. Доступ до матеріалів провадження компанії фактично заблоковано – її представникам тричі було відмовлено в ознайомленні з матеріалами справи: відмову надавав слідчий суддя, прокурор і слідчий.

Правова природа арешту майна в досудовому розслідуванні

Арешт майна в межах кримінального провадження – це тимчасове обмеження права власника розпоряджатися або користуватися своїм майном за ухвалою суду (слідчого судді). Згідно зі ст. 170 Кримінального процесуального кодексу України арешт накладається, якщо існують достатні підстави вважати, що майно: а) є доказом злочину, б) було здобуте злочинним шляхом чи призначене для його фінансування, в) підлягає спеціальній конфіскації, або г) необхідне для забезпечення цивільного позову чи можливої конфіскації у разі вироку. Завдання цього заходу – зберегти речові докази й запобігти їх приховуванню, пошкодженню чи відчуженню до завершення слідства.

Іншими словами, арешт майна законодавчо задуманий як спосіб забезпечення інтересів правосуддя – наприклад, щоб речові докази злочину не зникли або щоб майно, яке може бути конфісковане за вироком, залишалось доступним державі. Арешт не є покаранням чи санкцією сам по собі і тим більше не повинен використовуватися для зупинки легальної господарської діяльності, якщо вона не пов'язана прямо зі злочином. Важливо, що кримінальний процесуальний закон вичерпно визначає цілі, для яких допускається арешт. Формально слідчий суддя, накладаючи арешт на майно, повинен перевірити, чи відповідає таке майно критеріям, визначеним у статті 98 КПК (речові докази) або іншим визначеним цілям, і чи є пропорційність втручання в права власника.

У випадку Inzhur Energy арешт накладено на земельну ділянку, що належить інвестору, та на об'єкт будівництва, який сам по собі не є ані знаряддям злочину, ані отриманим від злочину майном, адже йдеться про інфраструктурний проект, схвалений державними органами. Офіційно слідство обґрунтовує арешт потребою запобігти продовженню правопорушення (самочинного й небезпечного будівництва) та можливим ризикам для оточення. Проте такий підхід фактично підміняє мету арешту майна: замість збереження доказів маємо ознаки спроби припинити діяльність компанії. КПК України не передбачає арешт майна як спосіб «заморозити» проект, який сам по собі законний, навіть якщо розслідується потенційне порушення правил будівництва. У подібних ситуаціях з точки зору права виникає питання про обґрунтованість арешту: чи доведено слідством зв'язок між ділянкою/будівлею і складом злочину та чи не можна досягти мети слідства менш обтяжливими засобами.

Скасування арешту майна

Варто згадати, що закон дає можливість стороні захисту оскаржити арешт. Якщо власник майна або інша зацікавлена особа не була присутня при розгляді клопотання

про арешт (як це часто буває, адже слідчі судді можуть розглядати такі клопотання без власника), вона має право подати клопотання про скасування арешту. Для цього необхідно довести, що потреба в арешті відпала або він був накладений необґрунтовано. Слідчий суддя зобов'язаний розглянути таке клопотання протягом трьох днів. В кейсі Inzhur, компанія обрала шлях прямого апеляційного оскарження ухвали слідчого судді, що також передбачено законом як спосіб захисту права власності. Обидва інструменти – й апеляція, й окреме клопотання про скасування – спрямовані на перевірку законності арешту вищою судовою інстанцією. Практика свідчить, що за наявності сильних аргументів (відсутність складу злочину, непричетність майна до правопорушення) суди досить часто скасовують арешти майна, відновлюючи порушені права бізнесу.

Коли кримінальний процес перетворюється на тиск

Ознаки зловживання процесуальними правами. Кейс Inzhur Energy яскраво ілюструє типові ознаки кримінального тиску на бізнес, коли інструменти кримінального процесу використовуються не за прямим призначенням, а, можливо, для створення перешкод підприємницькій діяльності. Розглянемо основні симптоми такої ситуації:

1. Дрібна або сумнівна підстава для кримінального провадження. У багатьох випадках правоохоронці відкривають провадження за статтями, які допускають широке трактування (наприклад, загальні статті про порушення правил чи господарські злочини з розмитим складом). При цьому реальні ознаки тяжкого злочину відсутні, а справа фактично «висить» роками без результату. Подібні «вічні» провадження можуть бути відновлені в будь-який момент, щоб паралізувати роботу бізнесу. Наприклад, підприємці скаржаться, що правоохоронці іноді роками не закривають справу і тримають її як важіль впливу – достатньо пригадати нещодавній скандальний випадок, коли розслідування десятирічної давності раптово активізувалися проти відомих інвесторів. Така практика створює атмосферу невизначеності й страху у бізнес-середовищі.

2. Застосування арешту майна та інших заходів без явної необхідності. Як ми бачимо на прикладі з арештом ділянки електростанції, обмеження прав власника можуть використовуватися радше для блокування діяльності ніж для потреб слідства. Відомі

випадки, коли в рамках одного провадження накладаються арешти на рахунки, техніку, товари підприємства – на все майно, що паралізує роботу компанії. Нерідко такі ухвали отримуються без належного інформування власників і без їхньої участі, що позбавляє бізнес можливості вчасно заперечити (а потім у ВАКСі власникам майна, на яке накладено арешт, ще й відмовляють в ознайомленні з матеріалами справи, традиційно посилаючись на «таємницю досудового слідства»). Зловживання запобіжними заходами (арештами, обшуками, тимчасовими вилученнями) проявляється і в їх явній непропорційності: наприклад, кримінальне провадження за незначною економічною статтею, а накладено арешт на всі активи підприємства або вилучено сервери, потрібні для щоденної роботи. У випадку Inzhur Energy сама по собі заборона будівництва критичної енергоінфраструктури на виконання державного контракту виглядає як диспропорційний крок, якщо порівняти потенційну шкоду від будівництва (яка не підтверджена профільними органами) та шкоду від енергетичних втрат для суспільства.

3. Затягування процесуальних дій. Один із найпоширеніших інструментів тиску – навмисне затягування розгляду скарг та клопотань захисту. Наприклад, у цьому кейсі прокурор, не з'явившись на апеляцію, домоглася відтермінування розгляду і, відповідно, блокування роботи компанії ще майже на місяць. Такі дії унеможливають швидке поновлення прав компанії. Часто слідчі або прокурори зловживають процесуальними правами, подаючи надумані клопотання про відкладення, неявкою в суд, затягуванням проведення експертиз тощо. Це особливо критично, оскільки під час досудового розслідування немає чітких строків його тривалості до повідомлення

про підозру – після скасування так званих «правок Лозового» у кінці 2023 році слідство фактично може тривати безстроково до оголошення підозри. Іншими словами, правоохоронці отримали можливість розслідувати справу, проводити обшуки й арешти хоч рік, хоч десять, не пред'являючи офіційних обвинувачень. Для бізнесу це означає довготривалий період невизначеності, протягом якого активи можуть бути «заморожені».

4. Обмеження права на захист та інформацію. Ще один тривожний сигнал – коли стороні захисту (а в даному випадку власнику майна, на яке накладено арешт) перешкоджають ознайомитися з матеріалами провадження, на основі яких приймаються суворі рішення. У випадку Inzhur Energy фігурантам справи фактично відмовили в доступі до матеріалів: ні слідчий, ні прокурор, ні навіть суд не надали можливості переглянути докази, якими обґрунтовано арешт. Хоча КПК і не гарантує повного доступу до всіх матеріалів на стадії досудового слідства, обмеження доступу не повинно бути тотальним – принаймні сторони мають право знати сутність підозр та доказів, які слугують підставою для обмеження їхніх прав. Коли ж бізнесу відмовляють навіть у копії ухвали (а буває й таке) чи ознайомленні з ключовими документами, нібито на підставі яких й обмежено права особи, це виглядає як свідомо спроба ускладнити йому захист своїх інтересів.

5. Маніпуляція доказами та висновками експертів. Тиск може проявлятися і через представлення суду односторонньої або викривленої інформації. Наприклад, якщо скарги мешканців не підтверджені жодним державним органом, але слідство все одно посилається на них як на аргумент для арешту, виникає питання про добросовісність таких доказів. Якщо правоохоронці

наводять у клопотанні завідомо неперевірені або спростовані дані, це може свідчити про упередженість або інші мотиви, не пов'язані з законністю.

Наведені ознаки – не абстракція. Український бізнес давно скаржиться на свавілля силових структур, особливо під час воєнного стану, коли держава декларує підтримку економіки, а на практиці окремі посадовці діють навпаки. Сьогодні інвестиції потребують захисту не лише від третіх осіб, але й від неправомірних дій правоохоронних органів. Головним інструментом тиску стали кримінальні провадження, які роками не доводяться до суду й використовуються як важіль впливу. Президент України в січні 2024 року навіть ввів у дію рішення РНБО щодо невідкладних заходів для забезпечення економічної безпеки під час війни, що передбачає, в тому числі, боротьбу з незаконним втручанням у діяльність бізнесу. Це свідчить про усвідомлення проблеми на найвищому рівні.

Механізми протидії кримінальному тиску на бізнес

Стикаючись із ситуаціями на кшталт тієї, що трапилася з Inzhur Energy, бізнес не беззахисний. Існують дієві правові інструменти та тактики, які зазвичай дозволяють дати відсіч зловживанням і відстояти право на ведення господарської діяльності. Це:

- апеляція та оскарження судових ухвал. Як вже згадувалося, майже всі рішення слідчого судді (наприклад, про арешт майна) можуть бути перевірені в апеляційному порядку. Оперативна подача апеляції часто змушує прокуратуру обґрунтувати свої дії перед вищою інстанцією (головне їх туди заманити на розгляд). У практиці захисту бізнесу є багато прикладів, коли апеляційні суди скасовували явно непропорційні заходи – знімали арешти з рахунків,

повертали вилучене майно, якщо знаходили порушення або недостатність доказової бази. Головне – якісно підготувати ґрунтовну скаргу, чітко вказавши, які норми порушено й чому обмеження є необґрунтованим. Не зайвим буде зазначити й про негативні наслідки для суспільного інтересу, як-то ризик зриву енергопостачання, що в наш час особливо чутливо;

- клопотання про скасування арешту та інші процесуальні заяви. Паралельно з апеляцією (або замість неї) власник майна може звернутися до суду з клопотанням про скасування арешту, надавши нові аргументи або докази, які не розглядалися раніше (це могло відбутися, в тому числі через те, що власник майна не брав участі в розгляді відповідного клопотання про накладення арешту). Слідчий суддя повинен розглянути таке клопотання дуже швидко – не пізніше трьох днів. Якщо за цей час ситуація змінилася (скажімо, проведено експертизу, що спростовує небезпечність будівництва), або викрито неправдивість первинних доказів, є шанс скасувати арешт навіть до апеляції. Крім того, сторона захисту може заявляти клопотання про ознайомлення з матеріалами (правда добиватися реалізації цього права доведеться з боями), про проведення слідчих дій, які можуть довести законність діяльності бізнесу (наприклад, додаткова перевірка об'єкта незалежними інженерами). Хоч слідство й контролює процес, активний захист фіксує в матеріалах справи важливі обставини, які можуть знадобитися при подальшому судовому розгляді або скаргах;

- скарги на дії слідчого чи прокурора (через слідчого суддю). Українське процесуальне законодавство передбачає можливість оскаржити незаконні рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора під час досудового розслідування. Слідчий суддя уповноважений зобов'язати правоохорон-

ців виконати ті чи інші дії або припинити порушення. Звісно, це не панацея, але, як мінімум, створює для слідства додатковий стимул діяти в рамках закону. Такі скарги фіксуються і в разі подальших дисциплінарних перевірок вони можуть слугувати доказом зловживань;

- звернення до бізнес-омбудсмена та інших інституцій. Крім суто процесуальних кроків, бізнес може залучити спеціалізовані органи, покликані захищати підприємців. В Україні діє Рада бізнес-омбудсмена, куди можна подати скаргу на неправомірні дії державних органів. Практика свідчить, що звернення до бізнес-омбудсмена часто приводить до офіційних рекомендацій на адресу правоохоронних органів або навіть до відкриття дисциплінарних проваджень щодо посадовців. Хоча рішення омбудсмена й не мають прямої зобов'язувальної сили, їх вага моральна і репутаційна: прокуратурі чи слідству набагато складніше ігнорувати проблему після втручання авторитетної інституції, що опікується інвестиційним кліматом;

- залучення парламентських комісій та публічність. В останні роки держава створила додаткові механізми реагування на випадки тиску на бізнес. Зокрема, в 2022 році створена Тимчасова слідча комісія Верховної Ради з питань захисту прав інвесторів, до якої входять народні депутати та експерти Європейської бізнес асоціації. Ця комісія приймає скарги від підприємців, розслідує факти неправомірного тиску з боку правоохоронців, податкових та інших органів і може виносити ситуацію на вищий політичний рівень. У таких випадках як, наприклад, з Inzhur Energy, де зачеплені інтереси тисяч вітчизняних інвесторів й енергетична безпека, залучення такої ТСК могло б повернути додаткову увагу влади. Бізнес може ініціювати розгляд свого кейсу на засіданні комісії, що забезпечить публічність: як свідчить досвід, публічний розголос й увага парламентарів здатні прискорити розв'язання проблеми або принаймні запобігти її замовчання. Українська рада бізнесу прямо закликала цю парламентську комісію давати оцінку діям силовиків і сприяти відновленню прав постраждалих підприємців;

- використання медіа та професійної спільноти. Нарешті, важливим інструментом є висвітлення випадків тиску на бізнес у ЗМІ та звернення до бізнес-спільнот та асоціацій. Як свідчить кейс Inzhur Energy, повідомлення в публічній площині (заява засновника у Facebook, статті в профільних виданнях) створює репутаційний тиск на недобросовісних посадовців. Бізнес-асоціації,

профільні енергетичні об'єднання, можуть підтримати компанії та офіційно звернутися до влади з вимогою перевірити законність дій правоохоронців. Чим більше прозорості – тим важче використовувати кримінальне провадження як інструмент тиску.

Звісно, застосування всіх цих механізмів потребує активної позиції самого бізнесу та його адвокатів. Пасивне очікування, що «все вирішиться само собою», на жаль, не працює. В умовах, коли окремі представники державних органів зловживають владою, підприємець мусить діяти проактивно: оскаржувати кожен незаконний крок, документувати всі порушення, залучати підтримку там, де це можливо.

Активна правова позиція як запорука успіху

Як свідчить практика, грамотна правова стратегія й наполегливість захисту здатні повернути бізнесу можливість діяти в межах правового поля, навіть після тривалого простою чи тиску. У випадку Inzhur Energy команда вже продемонструвала проактивний підхід – оперативно подала апеляцію, публічно висвітлила проблему, залучила аргументи профільних експертів щодо безпечності проекту. Такий підхід формує підґрунтя для успішного розв'язання ситуації.

По-перше, суди вищих інстанцій отримують усі необхідні факти й докази, аби об'єктивно оцінити ситуацію. Якщо арешт справді був накладений із порушеннями чи без достатніх підстав, є високі шанси, що його буде скасовано, а будівництво – розблоковано. З досвіду, неупереджений суд стає на бік закону та відновлює справедливість, особливо коли йдеться про надмірне втручання в господарську діяльність без очевидної шкоди з її боку.

По-друге, активна позиція сигналізує опонентам, що бізнес не стане легкою жертвою. Якщо слідчі чи прокурори розуміють, що кожен їх крок під пильною увагою – оскаржується, набуває розголосу, може тягнути дисциплінарні наслідки – це саме по собі стримує від подальших зловживань. У кращому випадку, сторони конфлікту можуть знайти правове вирішення проблеми ще на досудовій стадії (скажімо, усунути реальні порушення, якщо вони були, та закрити провадження за відсутністю складу злочину).

По-третє, системний підхід до захисту створює прецеденти, корисні для всього бізнес-середовища. Кожен випадок, коли незаконний тиск було відбито правовим шляхом, додає підприємцям впевненості, а недобросовісним правоохоронцям – розуміння невідворотності реагування. З часом накопичення таких прецедентів, підкріплене реформами (як-от діяльність ТСК, увага РНБО до економічної безпеки), сформує більш сприятливий клімат для бізнесу в країні.

На завершення, хочеться наголосити: випадок Inzhur Energy – показовий, але не унікальний. На жаль, багато українських компаній різного масштабу стикаються із ситуаціями, коли кримінальне провадження використовується як метод тиску або недобросовісної конкуренції. Однак інструменти захисту існують і компетентне їх застосування дає результат. Важливо діяти в рамках закону, але максимально рішуче. Бізнес, який обстоює свої права юридичними засобами, зрештою не лише відновлює справедливість у власній справі, а й сприяє утвердженню верховенства права в державі, адже кожна виграна битва з процесуальним зловживанням наближає той день, коли такі битви більше не доведеться вести.

Не допомагала – спадщини не буде!

Суд розірвав спадковий договір, укладений між позивачкою та її дочкою, яка проживає в рф.

Донька не допомагала хворій матері і втратила право на спадщину. Звягельський міськрайонний суд Житомирської області, вивчивши матеріали справи, встановив, що 2 серпня 2017 року між 73-річною матір'ю та її 55-річною дочкою був укладений спадковий договір. Як і годиться, документ було посвідчено приватним нотаріусом. Згідно з його умовами, у разі смерті матері її дочка отримує у власність житловий будинок разом із надвірними спорудами та земельною ділянкою. При цьому, як і передбачено статтею 73 Закону України «Про нотаріат», при оформленні спадкового договору нотаріус наклав заборону на відчуження майна. Про це повідомила прес-служба суду.

Відповідно до пункту 6 спадкового договору відчужувачка покладає на набувачку обов'язки, які вона повинна виконати, а саме: забезпечувати потреби в продуктах харчування та необхідному одязі; забезпечувати лікувальними засобами, незалежно від їх вартості; виконувати господарсько-хатню роботу (приготування їжі, прибирання, надання прально-банних послуг); відвідувати відчужувачку у випадку поміщення її до лікарні; поховати в разі смерті; протягом весняно-осіннього періоду власними силами або за допомогою залучених осіб обробляти земельну ділянку, що є предметом договору. Пунктом 10 передбачено, що в разі невиконання набувачкою розпоряджень відчужувачки, спадковий договір може бути розірваний на вимогу відчужувачки.

Актами депутата міської ради, який обстежив місце проживання позивачки, встановлено невиконання відповідачкою своїх обов'язків відповідно до спадкового договору, що підтвердили в письмових поясненнях і свідки. У підсумку суд ухвалив рішення розірвати спадковий договір, укладений між позивачкою й відповідачкою, та припинити обтяження, накладене на житловий будинок з усіма надвірними будівлями і спорудами, а також припинити обтяження, накладене на земельну ділянку.

Один рік як межа:

чому строк дії договору може зруйнувати правові відносини?

У даній статті проаналізуємо рішення Касаційного господарського суду (КГС), де через порушення законодавчого обмеження строку дії договору угода була визнана недійсною в повному обсязі, та пропонуються шляхи уникнення подібних правових колізій.

Світлана ПРИЙМАК,
юристка

Суть справи

Сім років – саме на такий строк уклали угоду ОСББ «Грінвіль Парк Київ» та ТОВ «Грінвіль Сервіс», і саме цей строк став каменем спотикання. Бо закон, як суворий вчитель, чітко сказав: один рік і не більше. А що було далі? Касаційний господарський суд у справі № 910/17027/23 одним рішенням розірвав цей договір на шматки, визнавши його недійсним у повному обсязі. І знаєте, я не здивована. Бо в праві, як у житті, іноді одна деталь руйнує все.

Ця історія – не просто про юридичні тонкощі. Це про те, як ми, прагнучи стабільності, самі створюємо собі кайдани. Сім років – це ж так зручно, правда? Один раз домовилися – і забули. Але закон дивиться на це інакше. Частина 6 статті 11 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» чітко обмежує строк дії такого договору одним роком. І це не примха законодавця, а гарантія для співвласників – тих людей, які живуть у будинку, сподіваються на тепло, чистоту і справедливість. Один рік – це шанс швидко виправити помилку, змінити управителя, якщо він не справляється, або просто переглянути умови. Сім років – це в'язниця, де співвласники стають заручниками чужих рішень.

Коли я читаю матеріали справи, мені згадуються слова однієї моєї клієнтки-довірительниці: «Не будуй дім на піску, бо змиє». ОСББ «Грінвіль Парк Київ» і ТОВ «Грінвіль Сервіс» намагалися побудувати свій дім – договір – на хиткому ґрунті. Вони уклали угоду на сім років, ігноруючи законодавче обмеження. ОСББ звернулося до суду, вимагаючи визнати окремі пункти договору недійсними, бо вони суперечать типовому договору, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України, і самому зако-

ну. Але КГС пішов далі: він не просто визнав недійсним пункт про строк, а скасував увесь договір. Чому? Бо строк – це не просто цифра. Це серце договору, його ритм, його подих.

Згідно зі статтею 179 Господарського кодексу України, зміна строку дії договору шляхом його збільшення – це не уточнення, не дрібниця, яку можна виправити ручкою на полях. Це порушення самої суті угоди. Строк – це істотна умова, без якої договір втрачає сенс. Уявіть собі годинник без стрілок: він гарний, але не працює. Так і тут: без чітко визначеного строку, який відповідає закону, договір стає порожньою оболонкою. КГС наголосив: якщо одна з істотних умов недійсна, то недійсним стає й весь правовичин. І я погоджуюся. Бо в праві немає місця для напівзаходів.

Але давайте подивимося глибше. Чому співвласники і управителі так часто намагаються укласти довгострокові договори? Це ж не перший випадок. За мої 15+ років практики я бачила десятки таких угод. І щоразу чую одне й те саме: «Ми хотіли стабільності». Стабільність – це прекрасно, але в реальному світі вона часто виявляється ілюзією. Управитель, який обіцяє сім років бездоганної роботи, може вже через рік забути про свої обов'язки: ліфт не працює, у під'їзді бруд, а на звернення співвласників – тиша. І що тоді? Співвласники змушені терпіти, бо договір – на сім років. Законодавець це передбачив і дав нам інструмент – річний строк. Це як запасний вихід у будинку: ти можеш залишитися, але якщо щось піде не так, двері відчинені.

Право як дзеркало

Ця справа змушує задуматися: а що ми взагалі хочемо від права? Ми, адвокати, співвласники, управителі, – усі ми шукає-

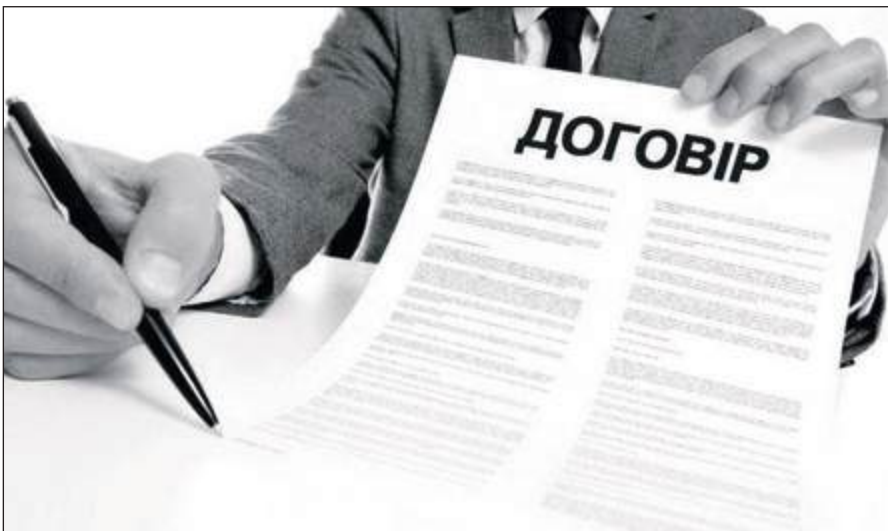
мо в законі захист, але часто забуваємо, що захист – це не лише про комфорт, а й про відповідальність. Закон «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» – це дзеркало, яке показує нам наші слабкості. Ми хочемо довгострокових договорів, бо боїмося змін. Ми хочемо стабільності, бо боїмося невизначеності. Але закон нагадує: невизначеність – це і є життя. І в цьому житті співвласники мають право на вибір, на контроль, на якісне управління своїм будинком.

КГС у своєму рішенні підкреслив: обмеження строку дії договору – це гарантія прав співвласників. Один рік – це не забаганка, а механізм, який дозволяє ефективно управляти будинком, швидко реагувати на проблеми, забезпечувати якісні послуги. Якщо управитель не справляється, співвласники можуть розірвати договір і знайти нового управителя. Сім років – це занадто довго, щоб чекати, поки хтось виправить свої помилки. І я, як адвокатка, бачу в цьому мудрість. Бо право – це не про те, щоб зробити всіх щасливими. Це про те, щоб дати людям шанс захистити себе.

Але є й інший бік цієї проблеми. Управителі, які укладають такі договори, часто діють не зі злого умислу. Вони теж хочуть стабільності – фінансової, організаційної. Сім років – це гарантія доходу, можливість планувати витрати, наймати працівників. І я розумію їх. Але закон не на їхньому боці. І це правильно. Бо в конфлікті між інтересами управителя і правами співвласників закон обирає останніх. І це той випадок, коли я, як адвокатка, можу лише розвести руками: закон є закон.

Проблеми, які ми не хочемо бачити

Ця справа оголює кілька проблем, про які ми, адвокати, співвласники й управителі, часто воліємо мовчати. Перша – це права необізнаність. ОСББ і ТОВ уклали договір на сім років, хоча закон чітко говорить про один рік. Чому так сталося? Бо хтось не прочитав закон. Або прочитав, але вирішив, що «і так зійде». Я бачила це сотні разів: люди думають, що закон – це щось

абстрактне, що його можна обійти, якщо дуже хочеться. Але закон – це не кіт, якого можна погладити й відпустити. Він кусається, якщо його ігнорувати.

Друга проблема – це брак діалогу між співвласниками й управителями. Якби ОСББ «Грінвіль Парк Київ» і ТОВ «Грінвіль Сервіс» сіли за стіл переговорів та обговорили реальні потреби будинку, можливо, цього конфлікту не було б. Але ми, українці, часто обираємо шлях війни, а не миру. Ми йдемо до суду, замість того, щоб домовитися. І я не звинувачую – я розумію. Бо коли ліфт не працює, а в дворі сміття, важко зберігати спокій. Але суд – це не завжди найкращий вихід. Суд – це крайній засіб, коли всі інші двері зачинені.

Третя проблема – недосконалість самої системи управління багатоквартирними будинками. Законодавство в цій сфері хоча й чітке, але не завжди враховує реалії. Один рік – це добре, але що робити, якщо управитель справді якісний і співвласники хочуть продовжити з ним співпрацю? Постійно переукладати договір – це бюрократія, яка забирає час і сили. А якщо управитель поганий, але співвласники не знають, як його замінити? Закон дає право, але не завжди дає інструменти. І це те, над чим нам усім варто задуматися.

То що ж робити? Як зробити так, щоб договори не розсипалися, а співвласники не відчували себе заручниками? Я бачу кілька шляхів. По-перше, освіта. Співвласникам, ОСББ, управителям потрібно знати свої права а обов'язки. Закон «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» – це не складний текст, але його треба читати. І не просто читати, а розуміти. Я, як адвокатка, завжди раджу своїм клієнтам: якщо ви не впевнені, зверніться до фахівця. Краще витратити час

на консультацію, аніж потім роки на судові спори.

По-друге, діалог. Перед тим як укласти договір, співвласники й управителі мають сісти за стіл та обговорити все: що потрібно будинку, які послуги важливі, які строки реальні. Один рік – це не вирок, а можливість. Якщо управитель справляється, договір можна продовжити. Якщо ні – попроситися без жалю. Але для цього потрібна комунікація, якої нам так часто бракує.

По-третє, законодавчі зміни. Я вважаю, що держава могла б передбачити гнучкіші механізми. Наприклад, дозволити пролонгацію договору за згодою співвласників, якщо управитель виконує свої обов'язки. Або створити чіткий механізм дострокового розірвання договору, якщо управитель не справляється. Це дало б співвласникам більше свободи, а управителям – мотивацію працювати краще.

Замість висновку

Справа № 910/17027/23 – це не просто юридичний кейс. Це історія про те, як ми, люди, шукаємо баланс між свободою і стабільністю, між правом і реальністю. КГС своїм рішенням нагадав нам: закон – це не іграшка. Якщо строк дії договору – одна з його істотних умов – не відповідає закону, договір втрачає силу. І це не примха суду, а логічний висновок. Бо право – це не про те, щоб зробити всіх щасливими, це про те, щоб захистити тих, хто потребує захисту.

Я дивлюся на цю справу й думаю: можливо, один рік – це не так мало. Це 365 днів, щоб зрозуміти, чи варто йти далі. Це 365 шансів виправити помилки. І, можливо, нам усім варто навчитися цінувати цей час – у праві, в житті, в стосунках. Бо іноді один рік може змінити все.

Вартість апостиля зросте в 12 разів

Як ми з'ясували, з травня плата за апостиль становить до 610 гривень.

Таким чином, плата за апостиль – спеціальний штамп, який підтверджує дійсність офіційного документа за кордоном – зросла із 51 гривні до 610 гривень. Про це повідомили в Мін'юсті.

Як було зазначено, вартість апостиля не змінювалася з 2003 року і становила 51 гривню. «Відтепер вона зростає: для фізичних осіб – до 610, для юридичних осіб – до 1060 гривень. Це рішення почало діяти з 3 травня 2025 року», – написав Фріс.

Апостиль – це спеціальний штамп, який засвідчує справжність офіційних документів для їхнього використання за кордоном. Він потрібен для легалізації документів, які потрібно подати до іноземних установ чи організацій. Апостиль застосовується до багатьох документів, таких, як свідоцтва про народження, шлюби, дипломи, судові рішення тощо, і є необхідним для підтвердження їхньої дійсності за межами України.

Компенсація військовим за невикористані відпустки

Для початку нагадаємо, 13 березня народні депутати підтримали за основу законопроект № 11495, який передбачає виплату військовим компенсацій за невикористані відпустки. Документ передбачає, що військовослужбовці, які не змогли використати свої щорічні та додаткові відпустки під час мобілізації, отримають грошову компенсацію за всі невикористані дні відпусток у разі звільнення зі служби. Правда, вказаний проект закону депутати ще мають розглянути в другому читанні.

Додамо, що раніше, восени минулого року, уряд затвердив змінений порядок виплат компенсації за невикористані дні відпустки для родин загиблих військових та поліцейських.

«Раджу зайнятися детінізацією»...

У Раді прокоментували можливе підвищення ПДВ в Україні

Народний депутат, голова комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики Данило Гетманцев відреагував на новину про рекомендації МВФ підвищити ПДВ в Україні. «Знову бачу чергову хвилю в ЗМІ про підвищення ПДВ як результат відвідування нашими представниками Міжнародного валютного фонду. МВФ не відвідував, рекомендації не отримував, але можу вам відповідально заявити, що ні – про підвищення ПДВ не йшлося і не йдеться. Принаймні в цьому скликанні парламенту», – написав депутат у своєму Telegram-каналі. Гетманцев зазначив, що, говорячи про майбутнє, він радив би колегам з уряду для початку вичерпати ресурс детінізації (в тому числі провівши реформу митниці і БЕБ), скоротити власні неефективні видатки (на кшталт абсолютно не дієвого кешбеку), скористатися резервом від додаткового розміщення ОВДП. «А вже потім замислюватися, або ні, над ставками ПДВ», – додав він. Потенційне підвищення ПДВ – про що йдеться?

Forbes Ukraine з посиланням на посадовців, долучених до дискусій МВФ та Світового банку Spring Meetings, повідомив, що представники Міжнародного валютного фонду рекомендували Україні для збільшення надходжень до бюджету з 2026 року підвищити податки, зокрема, податок на додану вартість, а також перейти на прогресивну шкалу оподаткування. При цьому конкретики про те, коли і як можуть бути змінені ставки згаданих вище податків під час зустрічей не йшлося, фінансові заходи обговорювалися на рівні ідей.

Частина студентів в Україні позбавлять відстрочки

Після початку війни навчання у вишах та закладах професійно-технічної освіти почали використовувати для ухилення від мобілізації. Уряд хоче закрити одну з лазівок.

Про це повідомляє РБК-Україна з посиланням на проект закону № 13193, поданий до Верховної Ради КМУ. Законопроектом пропонується позбавити права на відстрочку учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти й здобувачів фахової передвищої освіти, які почали навчання після 25 років. Крім того, відстрочка здобувачам вищої освіти буде надаватися «в межах розрахункового строку виконання освітньої програми». Проектом закону також уточняється норма, за якою відстрочка поширюється на здобувачів освіти в закладах освіти (наукових установах) України, які вперше здобувають освіту за рівнем, що є вищим за той рівень, що здобувався раніше в послідовності, визначеній статтею 10 Закону «Про освіту».

Як зазначають автори законопроекту (Міністерство освіти), за здобувачами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої зберігається відстрочка від призову. «З початком повномасштабної агресії рф проти України зазначена правова норма опосередкованого уникнення призову на військову службу

під час мобілізації використана значною кількістю військовозобов'язаних призовного віку, які вже здобули певний рівень освіти, і вступили в 2022–2024 роках до закладів освіти для здобуття рівня освіти, який є рівним, а в деяких випадках є навіть нижчим за раніше отриманий освітній рівень», – йдеться в документі.

Крім того, як вказується, за останнє півріччя суттєво зростає чисельність здобувачів професійної (професійно-технічної) (до 17 338) і здобувачів фахової передвищої освіти (до 75 618) з числа військовозобов'язаних чоловіків, старших 25 років, які здобувають освіту в послідовному порядку на основі базової або повної загальної середньої освіти. «Зазначена тенденція потребує реагування й законодавчого врегулювання щодо визначення віку здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, який надаватиме право на відстрочку під час мобілізації», – пояснюють автори законопроекту.

Підготувала Дар'я КАРДАСЕВИЧ,
спеціально для ЮВУ

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

- ▶ **Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ**,
шеф-редактор газети
«Юридичний вісник України»;
- ▶ **Олексій БАГАНЕЦЬ**,
державний радник юстиції
2 класу, заслужений
юрист України;
- ▶ **Сергій ДЕМСЬКИЙ**,
заступник головного редактора
газети «Голос України»;
- ▶ **Святослав ПІСКУН**,
голова Союзу юристів України;
- ▶ **Олег ЗАЙЧУК**,
академік НАПрНУ;
- ▶ **Олександр КОПИЛЕНКО**,
академік НАН України;
- ▶ **Олена ОРЛЮК**,
директорка Українського
національного офісу
інтелектуальної
власності та інновацій;
- ▶ **Микола ОНИЦЬУК**,
ректор Національної школи суддів
України, доктор юридичних наук;
- ▶ **Олександр ПЕТРИШИН**,
суддя Конституційного
Суду України;
- ▶ **Євген СТРЕЛЬЦОВ**,
доктор юридичних наук,
доктор теології, член-
кореспондент НАПрНУ;
- ▶ **Ангела СТРИЖЕВСЬКА**,
завідувачка кафедри
Інституту права КНУ
імені Тараса Шевченка,
кандидатка юридичних наук;

«ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ»

загальнонаціональний
правовий тижневик

Редакція газети –
колективний асоційований
член Союзу юристів України

Виходить з квітня 1995 року

- ▶ **Засновник –**
ТОВ «Юрінком Інтер»
- ▶ **Головний редактор**
Федір ІЛЛЮК
- ▶ **Відповідальний секретар**
Олена ДОЦЕНКО
(uvu_golovred@ukr.net)
- ▶ **Редактор відділу
правових новин**
Максим БОНДАР
- ▶ **Юридичні оглядачі**
Юрій КОТНЮК
Сергій ТЕНЬКОВ
- ▶ **Літературний редактор**
Дар'я КАРДАСЕВИЧ
- ▶ **Комп'ютерна верстка**
Дар'я КОСТЮКОВА

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2025 РІК

Непроходження медичного огляду під час призову не є свідченням непридатності до військової служби та підставою для звільнення зі служби.....	2
Учасники бойових дій звільняються від сплати судового збору у справах, щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у сфері соціального захисту	3
Навіть у разі ухвалення органом місцевого самоврядування рішення про збільшення ставки орендної плати за землю понад 3%, без перегляду умов чинного договору застосування нової ставки є неправомірним	3
Гарантії щодо збереження місця роботи чи посади поширюються на працівника з дня прийняття його на військову службу під час дії воєнного стану.....	4
Анулювання реєстрації платника єдиного податку можливе за умови проведення належної перевірки, а не під час контролю сплати податків	5
Право на застосування зниженої ставки податку на доходи нерезидента має лише той, хто є фактичним бенефіціарним власником доходу.....	6
Для визнання діяльності іноземної компанії постійним представництвом в Україні достатньо встановити регулярний характер її господарської діяльності	6
Обмін працівниками між підприємствами (підприємцями) на підставі договорів про співробітництво є неприпустимим і може свідчити про обхід вимог трудового законодавства	7
Паспорт прив'язки тимчасової споруди не можна ототожнювати з документами дозвільного характеру, зокрема щодо продовження строку його дії під час воєнного стану.....	8
Відсутність заяв споживачів про надання компенсації за недотримання мінімальних стандартів якості послуг постачання газу не звільняє постачальника від обов'язку надати таку компенсацію.....	8

НАЙВАЖЛИВІШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ЗА ДВА ТИЖНІ

Для зарахування до трудового стажу праці за межами України не прийматимуть документи держав колишнього СРСР.....	9
Методи обчислення резерву сумнівних боргів мають погоджувати 2 види держпідприємств.....	10
Неякісну гуманітарну допомогу знищуватимуть за рішеннями держадміністрацій.....	10
Нове положення про бухгалтерську службу бюджетної установи	10
Держпідтримку на зариблення водойм не отримають підсанкційні юрособи	11
Затверджено процедуру реєстрації ГМО	12
Вичерпний перелік питань для рейдових перевірок на дорозі.....	12
Впроваджено перехідні правила визначення походження товарів.....	12
Розширено перелік безоплатних послуг почесного поховання на Національному військовому кладовищі.....	12
Працевлаштуватись на держслужбу можна буде через Дію.....	13
Ратифіковано Американсько-Українську угоду про відбудову.....	14
Благодійні внески на деталі безпілотників і РЕБ залучатимуть з допомогою United24.....	14
Е-посвідчення є основним документом на підтвердження статусу ветерана	14
Перемістити нотаріальні документи під час війни допоможе Міжрегіональне управління Мін'юсту	15
8 підстав для призупинення сертифіката відповідності оператора протимінної діяльності	15
«Картку постраждалого» впроваджують у ЗСУ для обліку догоспітальної меддопомоги	15
Екзаменаторам іспитів з водіння на підвищення кваліфікації додали ще рік	16
Нова підстава для включення до переліку осіб, пов'язаних з тероризмом	16
5 днів на перевірку структурних підрозділів з питань ветеранської політики.....	16

Ключові рішення Верховного Суду за 2025 рік

Непроходження медичного огляду під час призову не є свідченням непридатності до військової служби та підставою для звільнення зі служби

5 лютого 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 160/2592/23 задовольнив частково касаційну скаргу військової частини, яка посилалася на неефективність обраного позивачем способу захисту порушеного права.

Військовослужбовець звернувся до суду з позовом про визнання протиправними дій щодо призову на військову службу під час мобілізації, зобов'язання прийняти рішення про звільнення зі служби, оскільки під час призову не було проведено медичного обстеження стану його здоров'я. Уважав, що належним способом захисту його порушеного права є зобов'язання військової частини прийняти рішення про звільнення з військової служби.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, виходив з того, що жодних доказів проведення позивачу медичного огляду та взяття до уваги результатів такого огляду під час його призову на військову службу не надано. Отже, були відсутні правові підстави для висновку, що позивач придатний за станом здоров'я до військової служби, а тому, відповідно, вчинено протиправні дії щодо його призову на військову службу під час мобілізації.

Належним відновленням порушених прав позивача є відновлення становища особи, яке існувало до такого порушення прав, а тому необхідно зобов'язати військову частину прийняти рішення про його звільнення з військової служби особового складу Збройних Сил України військової частини.

У касаційній скарзі військова частина наголошувала на неправильному застосуванні судами обох інстанцій ч. 5 ст. 22, ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», ч. 5 ст. 1, п. 2 ч. 4 ст. 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» у контексті відновлення порушеного права позивача шляхом його звільнення з військової служби без визначення законної підстави для цього.

На думку скаргжника, ефективним способом захисту порушених прав позивача є проведення медичного огляду військово-лікарською комісією та усунення тієї прогалини, яка була допущена під час призову позивача, і надалі за наявності відповідного висновку військово-лікарської комісії відповідач прийме рішення про звільнення на підставі закону.

Верховний Суд вказав, що обраний позивачем спосіб захисту порушеного права, який в подальшому застосовано судами обох інстанцій за наслідками розгляду справи, – звільнення з військової служби – є неефективним, адже не вирішує питання правомірності акта, який приймається за результатом проведеної процедури призову позивача на військову службу.

Відновлення порушеного права повинно відбуватися в межах спірних правовідносин, відповідно, за участю їхніх учасників. Водночас, зобов'язання військової частини звільнити позивача з

військової служби виходить за межі правовідносин між районним територіальним центром комплектування та соціальної підтримки та позивачем щодо порядку його призову на військову службу під час мобілізації, яка є предметом розгляду в цій справі.

Іншими словами, такий спосіб захисту порушеного права втручатиметься в інші правовідносини, які врегульовані іншими правовими нормами, що не досліджувалися судами попередніх інстанцій, і створюватиме ситуацію невиконаності судового рішення.

До того ж, факт непроходження позивачем медичного огляду під час його призову не є свідченням непридатності останнього до військової служби та не є підставою для його звільнення з військової служби відповідно до ст. 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», яка визначає виключний перелік таких підстав.

У позовній заяві позивач не згадав про стан свого здоров'я, натомість у судовому засіданні зазначив про відсутність хвороб, які б свідчили про його ймовірно можливу непридатність до військової служби.

Таким чином, позовна вимога про зобов'язання військової частини прийняти рішення про звільнення позивача з військової служби не відповідає суті порушеного права останнього, а задоволення цієї вимоги не призведе до поновлення такого права, а тому висновки судів обох інстанцій про задоволення позовних вимог у цій частині є помилковими.

Верховний Суд наголосив, що процедура призову військовозобов'язаного на військову службу під час мобілізації є незворотною, тобто такою, що вже відбулася, а визнання процедури призову протиправною не спричинює відновлення попереднього становища особи, призваної на військову службу.

Аналогічно, проведення медичного огляду позивача військово-лікарською комісією в порядку, визначеному Положенням № 402, також не впливатиме на відновлення порушеного права позивача в контексті порушеної процедури призову останнього на військову службу, яка є, власне, предметом спору в цій справі.

Отже, доводи касаційної скарги щодо обрання такого способу захисту, як проведення медичного огляду позивача військово-лікарською комісією для усунення порушення порядку проведення призову його на військову службу, Верховний Суд визнав необґрунтованими з огляду на неможливість відновлення порушеного права позивача.

Ураховуючи невідповідність спірним правовідносинам обраного судами першої та апеляційної інстанції способу захисту порушеного права позивача, а також відсутність ефективного засобу його відновлення, Верховний Суд скасував судові рішення у частині зобов'язання військової частини прийняти рішення про звільнення позивача з військової служби та ухвалив нове рішення про відмову в задоволенні позову в цій частині.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/124951202

Учасники бойових дій звільняються від сплати судового збору у справах, щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у сфері соціального захисту

29 січня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 600/3723/24-а задовольнив касаційну скаргу позивача, якому було протиправно повернуто апеляційну скаргу.

Особа звернулася до адміністративного суду з позовом до ГУ Пенсійного фонду України про визнання протиправними дій та зобов'язання вчинити дії.

Ухвалою окружного адміністративного суду позовну заяву повернуто позивачеві.

Ухвалою апеляційного адміністративного суду апеляційну скаргу позивача залишено без руху та встановлено десятиденний термін з моменту отримання копії ухвали для надання документа про сплату судового збору.

Суд апеляційної інстанції виходив з того, що позивач не є особою, яка звільнена від сплати судового збору на підставі п. 13 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 р. № 3674-VI, а тому судовий збір має бути сплачений на загальних підставах.

У заяві про усунення недоліків позивач зазначав, що він є ветераном війни, а тому на нього поширюються положення ч. 2 ст. 22 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII.

Повертаючи апеляційну скаргу, апеляційний адміністративний суд визнав доводи позивача необґрунтованими, оскільки правовідносини в цій справі не стосуються прав позивача як учасника бойових дій, відтак, він зобов'язаний сплатити судовий збір на загальних підставах.

У касаційні скарги позивач наполягав, що суд апеляційної інстанції безпідставно повернув апеляційну скаргу, оскільки не врахував, що позов стосується його соціальних прав, які пов'язані з пенсійним забезпеченням. Крім того, судом не враховано правову позицію, викладену у постанові Верховного Суду від 12 грудня 2023 р. у справі № 600/1927/23-а.

Верховний Суд вказав, що згідно з п. 13 ч. 1 ст. 5 Закону № 3674-VI від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються учасники бойових дій, постраждалі учасники Революції Гідності, Герої України – у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав.

Зазначена норма має відсильний характер та не містить вичерпного переліку справ, в яких учасники бойових дій та прирівняні до них особи звільняються від сплати судового збору.

Правовий статус ветеранів війни, пільги та гарантії їх соціального захисту визначені Законом № 3551-XII.

За змістом ч. 2 ст. 22 Закону № 3551-XII ветерани війни та особи, на яких поширюється дія цього нормативного акту, отримують безоплатну правову допомогу щодо питань, пов'язаних з їх соціальним захистом, а також звільняються від судових витрат, пов'язаних з розглядом цих питань.

Перелік пільг учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них, визначені у ст. 12 Закону № 3551-XII.

Отже, вирішуючи питання про стягнення судового збору з особи, яка має статус учасника бойових дій (прирівняної до нього особи), для правильного застосування норм п. 13 ч. 1 ст. 5 Закону № 3674-VI суд має враховувати предмет та підстави позову, перевіряти чи стосується така справа захисту прав цих осіб з урахуванням положень ст. 12, 22 Закону № 3551-XII.

Аналогічний висновок викладено, зокрема, у постановках Великої Палати Верховного Суду від 9 жовтня 2019 р. у справі № 9901/311/19 та від 20 січня 2021 р. у справі № 9901/258/20.

Зі змісту позовних вимог вбачається, що останні стосуються оскарження дій відповідача щодо невиплати індексації (перерахунку) пенсії із застосуванням коефіцієнта збільшення та щодо відмови сплатити компенсацію у зв'язку з порушенням строків виплати цієї індексації (перерахунку).

Тобто спір у цій справі стосується соціальних прав позивача.

У зв'язку з викладеним, Верховний Суд дійшов висновку про те, що позивач звільняється від сплати судового збору за розгляд цієї справи в судах усіх інстанцій на підставі п. 13 ч. 1 ст. 5 Закону № 3674-VI та ч. 2 ст. 22 Закону № 3551-XII.

Такий висновок узгоджується з правовою позицією Верховного Суду, викладеною у постановках від 1 лютого 2022 р. у справі № 200/1654/21-а, від 21 листопада 2023 р. у справі № 520/10453/23, а також від 12 грудня 2023 р. у справі № 600/1927/23-а.

За результатами розгляду цієї справи Верховний Суд наголосив, що особа, яка має статус учасника бойових дій, звільняється від сплати судового збору на підставі п. 13 ч. 1 ст. 5 Закону № 3674-VI та ч. 2 ст. 22 Закону № 3551-XII у справах, що стосуються оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у сфері соціального захисту, зокрема, щодо нарахування, перерахунку та виплати пенсій, компенсацій та інших соціальних виплат, незалежно від того, чи пов'язані ці правовідносини безпосередньо із набуттям такого статусу.

Тому Верховний Суд ухвалу апеляційного адміністративного суду скасував, а справу направив для продовження розгляду до апеляційного адміністративного суду.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/124782408*

Навіть у разі ухвалення органом місцевого самоврядування рішення про збільшення ставки орендної плати за землю понад 3%, без перегляду умов чинного договору застосування нової ставки є неправомірним

6 березня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 160/5643/23 задовольнив касаційну скаргу позивача, якому було наразено надмірну суму орендної плати.

У спорі з ГУ ДПС позивач просив визнати протиправними та скасувати податкові повідомлення-рішення про нарахування орендної плати з фізичних осіб, вважаючи, що йому нарахувано надмірну суму орендної плати за земельну ділянку, адже у спірний період він самостійно декларував грошове зобов'язання згідно з умовами договору, а сума відповідних платежів не була нижчою, ніж це передбачено нормами податкового законодавства.

При цьому у разі підвищення органом місцевого самоврядування ставки орендної плати такі зміни не вносять автоматично зміни до чинного договору оренди, а потребують взаємної згоди шляхом укладення додаткової угоди.

Окружний адміністративний суд задовольнив позов, наголосивши, що орган місцевого самоврядування не вніс за взаєм-

ною згодою з позивачем відповідні зміни до укладеного раніше договору, а тому до моменту зміни договору не діє вищий розмір орендної плати, встановлений рішенням, яке було прийнято після укладення договору.

Крім цього, в оскаржуваних податкових повідомленнях-рішеннях не враховано належним чином суми, які позивач самостійно задекларував та сплатив у відповідні періоди.

Апеляційний адміністративний суд зазначене рішення скасував та відмовив у задоволенні позовних вимог з посиланням на те, що міська рада, використовуючи свої повноваження відповідно до ст. 12 ПК України, мала право встановити розмір орендної плати більший, ніж у вже укладеному договорі.

Розглянувши касаційну скаргу позивача, Верховний Суд вказав, що за приписами п. 288.1 ст. 288 ПК України підставою для нарахування орендної плати за земельну ділянку є договір оренди такої земельної ділянки.

Законодавець визначив нижню граничну межу річної суми орендної плати за земельну ділянку, незалежно від того, чи співпадає її розмір із визначенням у договорі. Диспозиція ст. 288 ПК України чітко розрізняє розмір орендної плати (яка визначається договором) та річну суму платежу (яка, в свою чергу, не може бути меншою від затвердженого законодавцем розміру). Тобто незалежно від того, чи вносилися зміни до змісту договору оренди в частині встановлення розміру орендної плати, ПК України вимагає, щоб річна сума платежу з орендної плати за земельну ділянку була не меншою 3 відсотків нормативної грошової оцінки.

Крім того, виходячи із принципу пріоритетності норм ПК України над нормами інших актів у разі їх суперечності, який закріплений у п. 5 ст. 2 ПК, до моменту внесення до договору оренди відповідних змін, розмір орендної плати в будь-якому разі не може бути меншим, ніж встановлено пп. 288.5.1 п. 288.5 ст. 288 ПК.

Наведений висновок підтверджується чіткою та послідовною судовою практикою, зокрема постановами Верховного Суду України від 2 грудня 2014 р. (справа № 21-274а14), 7 квітня 2015 р. (справа № 21-117а15), 14 квітня 2015 р. (справа № 21-165а15), 21 квітня 2015 р. (справа № 21-131а15).

Аналогічний підхід було підтримано Верховним Судом у постановках від 18 березня 2019 р. (справа № 823/219/18), від 16 квітня 2019 р. (справа № 2140/1586/18), від 11 червня 2019 р. (справа № 826/17049/16), від 10 жовтня 2019 р. (справа № 824/2281/15-а), від 17 вересня 2020 р. (справа № 160/3242/19), від 2 грудня 2020 р. (справа № 160/2705/19).

Якщо під час укладення договору орендна плата вже відповідає нижній граничній межі (3% від нормативної грошової оцінки), то з точки зору ПК України немає правових підстав автоматично та без внесення змін до договору збільшувати відсоток орендної плати. Адже єдина умова, яку чітко сформулював законодавець, – це неможливість застосовувати орендну ставку, нижчу за 3% (за умови проведення нормативної грошової оцінки). Якщо ж ставка і так становить 3%, як і є у спірних правовідносинах, то цей розмір не суперечить вимогам ПК України (не нижче мінімуму і не вище 12%). Тому для зміни такої потрібно укладати додаткову угоду, ґрунтуючись на взаємній згоді сторін.

З огляду на наведене, Верховний Суд постанову апеляційного адміністративного суду скасував, а рішення окружного адміністративного суду залишив у силі.

*Рішення в ЄДРСР –
reestr.court.gov.ua/Review/125656549*

Гарантії щодо збереження місця роботи чи посади поширюються на працівника з дня прийняття його на військову службу під час дії воєнного стану

14 березня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 280/7366/23 задовольнив частково касаційну скаргу відповідача, який звільнив мобілізованого працівника з посади.

Мобілізований звернувся до суду з позовом до роботодавця про визнання протиправним і скасування наказу, поновлення на роботу та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу, вважаючи своє звільнення незаконним.

Задовольняючи позов частково, суди попередніх інстанцій виходили з того, що на позивача як особу, яка проходить військову службу, поширюються гарантії, передбачені ст. 119 КЗпП України щодо збереження посади на час проходження такої служби.

Оскільки правовідносини щодо проходження військової служби виникли у період попередження його про наступне звільнення з посади та пропонування йому вакантних посад до переведення, тобто в період триваючих правовідносин з проходження публічної служби, роботодавець мав увільнити позивача із займаної посади на період несення військової служби. Натомість роботодавець позивача звільнив його з посади, чим порушив право на працю.

Розглянувши касаційну скаргу роботодавця, Верховний Суд вказав, що спірні правовідносини, які склались у цій справі, зводяться до питання правомірності звільнення позивача з посади відповідно до п. 1 ч. 1, абз. 3 ч. 3 ст. 87 Закону України «Про державну службу», за умови його призову на військову службу та подання ним заяви про увільнення його від виконання обов'язків за вказаною посадою на час проходження військової служби.

Так, згідно з ч. 3 ст. 119 КЗпП України за працівниками, призваними на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом, у тому числі шляхом укладення нового контракту на проходження військової служби, під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення зберігаються місце роботи і посада на підприємстві, в установі, організації, фермерському господарстві, сільськогосподарському виробничому кооперативі незалежно від підпорядкування та форми власності і у фізичних осіб – підприємців, у яких вони працювали на час призову. Таким працівникам здійснюється виплата грошового забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Отже, передбачені ч. 3 ст. 119 КЗпП України гарантії щодо збереження місця роботи, посади поширюються на працівника з дня прийняття його на військову службу під час дії воєнного стану.

Така правова позиція викладена у постанові Верховного Суду від 23 березня 2023 р. у справі № 200/3471/21, від 30 травня 2023 р. у справі № 200/3363/21-а, і саме на її основі суди попередніх інстанцій вирішили цей спір.

Тому Верховний Суд відхилив довід скаржника про те, що ст. 119 КЗпП України не містить в собі заборони на звільнення працівника з ініціативи роботодавця при скороченні чисель-

ності або штату державних службовців, скорочення посади державної служби внаслідок зміни структури або штатного розпису державного органу без скорочення чисельності або штату державних службовців, реорганізація державного органу, адже така позиція не ґрунтується на правильному застосуванні цієї норми Кодексу в системному зв'язку з положеннями нормативно-правових актів, що визначають засади проходження в Україні військової служби.

Водночас суди попередніх інстанцій не встановили, на якій саме підставі позивач почав проходити військову службу – чи то за мобілізацією, чи то за контрактом, а конкретизованість такої підстави перебуває у прямому причинному зв'язку із моментом початку проходження військової служби.

Отже, Верховний Суд з огляду на вказане процесуальне порушення визнав передчасними висновки судів попередніх інстанцій по суті спору, рішення окружного адміністративного суду і постанову апеляційного адміністративного суду скасував, а справу направив на новий розгляд до окружного адміністративного суду.

*Рішення в ЄДРСР –
reustr.court.gov.ua/Review/125855203*

Анулювання реєстрації платника єдиного податку можливе за умови проведення належної перевірки, а не під час контролю сплати податків

18 березня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 160/21398/24 задовольнив частково касаційну скаргу Товариства, яке було виключено з реєстру платників єдиного податку.

Товариство звернулося до суду з позовом до ГУ ДПС, в якому просило визнати протиправним та скасувати рішення про виключення Товариства з реєстру платників єдиного податку.

Суд апеляційної інстанції скасував рішення та відмовив у задоволенні позову з тих мотивів, що рішення про виключення Товариства з реєстру платників єдиного податку винесене податковим органом у межах та на виконання пп. 291.5.1 п. 291.5 ст. 291, п. 299.10, 299.11 ст. 299 ПК, з огляду на визначення Закону України «Про електронні комунікації».

У касаційній скарзі позивач зазначав, що у супереч положенням п. 299.11 ст. 299 ПК рішення відповідача ухвалено без проведення перевірки, необхідність якої передбачена Податковим кодексом. В акті безпосередньо зазначено, що його складено саме під час виконання функції контролю сплати податків.

Верховний Суд вказав, що виявлення порушень платником єдиного податку першої – третьої груп вимог, встановлених гл. 1 розд. XIV Податкового кодексу України, можливе лише під час проведення перевірок.

Установивши порушення процедури проведення перевірки, її підстав, наслідком чого є визнання протиправними її результатів, до аналізу інших обставин, що слугували підставою ухвалення суб'єктом владних повноважень індивідуальних актів, суд може не переходити з огляду на сталу і послідовну практику Верховного Суду, відступу від якої у встановленому законом порядку не здійснювалося.

Також Верховний Суд при розгляді подібних адміністративних справ сформував такі висновки: реєстрація платником єдиного податку є безстроковою та може бути анульована шляхом виключення з реєстру платників єдиного податку за рішенням контролюючого органу у встановлених законом випадках.

При цьому прийняття контролюючим органом рішення про анулювання реєстрації платника єдиного податку шляхом виключення з реєстру платників єдиного податку можливе лише на підставі проведеної документальної перевірки відповідного платника податку та встановлених в ході останньої порушень, відповідно до яких платник податків не може перебувати на спрощеній системі оподаткування (постанова від 26 лютого 2019 р. у справі № 805/1396/17-а, від 05 лютого 2019 р. у справі № 805/206/17-а, від 24 січня 2019 р. у справі № 813/1346/18, від 05 червня 2018 р. у справі № 813/4266/17).

Відповідно, єдиним законним способом реалізації владних управлінських функцій є проведення документальної перевірки на підставі якої встановлюється, що платник податків не може перебувати на спрощеній системі оподаткування (бути платником єдиного податку), як наслідок – прийняття рішення про анулювання реєстрації платника єдиного податку, шляхом виключення з реєстру платників цього податку.

При цьому матеріали справи не містять доказів проведення документальної перевірки позивача, а акт перевірки за результатами, якого прийняте спірне рішення взагалі не містить інформації щодо виду та підстав перевірки.

Незважаючи на те, що акт податкової перевірки не є самостійним предметом судового оскарження, він є одним із доказів в адміністративній справі про визнання протиправним рішення контролюючого органу, прийнятого за наслідками проведеної перевірки. Текст акта перевірки повинен деталізовано відображати зміст та суть встановлених контролюючим органом порушень та відповідати встановленим висновкам про вчинене платником податків порушення. Описова частина акта перевірки повинна бути сформульована таким чином, щоб платник податків міг зрозуміти в чому, на думку податкового органу, полягає склад вчиненого правопорушення та, заперечуючи проти встановлених у висновках акта перевірки порушень, на підставі яких прийнято податкове повідомлення-рішення, мав змогу подати заперечення проти акта перевірки чи звернутися до суду з позовом про оскарження прийнятих за наслідками такої перевірки рішень контролюючого органу. Про обов'язок деталізувати зміст виявлених порушень та необхідність відповідності такого опису вказаним висновкам про вчинене в акті перевірки акцентувати увагу в численних рішеннях і Верховний Суд, зокрема в постанові від 26 червня 2023 р. у справі № 815/6819/14.

Акт перевірки, на підставі якого прийнято спірне рішення, взагалі не відображає зміст та суть встановлених контролюючим органом порушень. З описової частини акта перевірки не зрозуміло в чому, на думку податкового органу, полягає склад вчиненого правопорушення. Зміст акту свідчить, що податковим органом не наведено жодного доводу, який би підтверджував здійснення позивачем господарської діяльності, яка не може здійснюватися платниками єдиного податку першої – третьої груп.

У свою чергу, неповнота висновків акта перевірки виключає можливість стверджувати про здійснення позивачем господарської діяльності, яка не може здійснюватися платниками єдиного податку першої – третьої груп. Крім того, неповнота висновків акта перевірки фактично унеможливило здійснити аналіз правових норм в межах конкретних правовідносин.

З огляду на наведене, Верховний Суд постанову апеляційного адміністративного суду скасував, рішення окружного адміністративного суду змінив у мотивувальній частині, з урахуванням наведених висновків.

*Рішення в ЄДРСР –
reustr.court.gov.ua/Review/125932922*

Право на застосування зниженої ставки податку на доходи нерезидента має лише той, хто є фактичним бенефіціарним власником доходу

18 березня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 500/1744/24 задовольнив касаційну скаргу ГУ ДПС, яке посилалося на неправильне застосування судами норм про уникнення подвійного оподаткування.

Платник-резидент здійснював виплати відсотків компанії-нерезиденту згідно з договором позики. За висновком податкового органу, застосування зниженої ставки податку на доходи нерезидента замість належних 15 % призвело до несплати податку за 2019 та 2020 роки, що стало підставою для донарахування податкового зобов'язання на суму понад 3 млн грн.

Товариство звернулося до суду з позовом до ГУ ДПС, в якому просило визнати протиправним та скасувати податкове повідомлення-рішення, яким Товариству донараховано грошове зобов'язання з податку на прибуток іноземних юридичних осіб.

Рішенням окружного адміністративного суду у задоволенні позовних вимог відмовлено у зв'язку з тим, що фактично компанія-нерезидент з Республіки Кіпр Lunulin Holdings Limited є посередником між компанією Oceanwind Holdings Limited (Британські Віргінські Острови) та позивачем ТОВ «Фора С» (Україна), з огляду на що не може вважатися бенефіціарним отримувачем (власником) доходу від сплати зобов'язань за цим договором.

Отже, позивач на порушення п. 103.2 ст. 103, пп. 141.4.2 п. 141.4 ст. 141 ПК України неправомірно застосував зменшену ставку податку в розмірі 2% та 5% від суми доходу.

Апеляційний адміністративний суд рішення окружного адміністративного суду скасував, позов задовольнив з тих мотивів, що відповідач не довів, що компанія Oceanwind Holdings Limited є фактичним власником усього без винятку нарахованого та частково виплаченого доходу у вигляді процентів за користування позикою, яка могла бути отримана позивачем від вказаної компанії на умовах здійснення посередницької діяльності компанії Lunulin Holdings Limited.

Верховний Суд погодився з висновком суду першої інстанції про те, що докази по справі вказують на наявність чітких ознак того, що фактично компанія-нерезидент з Республіки Кіпр Lunulin Holdings Limited є посередником, з огляду на що не може вважатися бенефіціарним отримувачем (власником) доходу від сплати зобов'язань за договором позики, а саме:

- той факт, що громадянин України одночасно є бенефіціарним (100%) власником компанії Lunulin Holdings Limited і кінцевим бенефіціарним власником позивача ТОВ «Фора С» (50 %, непрямий вирішальний вплив), а також декларує Oceanwind Holdings Limited як ним контрольована іноземна компанія (100%) вказує на пов'язаність всіх трьох суб'єктів господарювання, та як наслідок їх підконтрольність одній особі – громадянину України;

- компанія Demlrios A. Demetriades LLC Law Firm, яка надаючи компанії Lunulin Holdings Limited адміністративно-управлінські послуги двох директорів та секретаря та виконуючи обов'язки директора/секретаря, – мала право діяти виключно у відповідності до листа зобов'язання (Letter of Engagement) від 15 вересня 2012 р., а саме: після отримання вказівки (включаючи вказівки факсом та електронною поштою) від уповноважених посадових осіб компанії Lunulin Holdings Limited, одним з яких є громадянин України;

- загальні зобов'язання компанії Lunulin Holdings Limited у 2019-2020 роках перевищують її активи, загальна сума отриманої позики у 2019-2020 роках від пов'язаної особи Oceanwind Holdings Limited складає близько 73 відсотків наданих компанією в ці роки позик;

- отримані компанією Lunulin Holdings Limited у 2019-2020 роках позики від пов'язаної особи Oceanwind Holdings Limited були незабезпеченими, процентна ставка складала 3,5 % річних і підлягали поверненню;

- часовий інтервал укладення договорів позики (договір позики між ТОВ «Фора С» та Lunulin Holdings Limited укладено 22 січня 2019 р.; договір позики між Oceanwind Holdings Limited та Lunulin Holdings Limited укладено 23 січня 2019 р.) є мінімальним (1 день), а здійснення операцій між ТОВ «Фора С» та особою-нерезидентом Lunulin Holdings Limited, що зареєстрована в Державі, з якою укладено договір про уникнення подвійного оподаткування, та між Lunulin Holdings Limited і Oceanwind Holdings Limited є ідентичними.

Платник податків під час розгляду справи не спростував висновків контролюючого органу, а отже суд першої інстанції дійшов правомірного висновку щодо наявності підстав для задоволення позовних вимог.

Отже, Верховний Суд постанову апеляційного адміністративного суду скасував, рішення окружного адміністративного суду залишив у силі.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/125933033*

Для визнання діяльності іноземної компанії постійним представництвом в Україні достатньо встановити регулярний характер її господарської діяльності

20 березня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів першої палати Касаційного адміністративного суду у справі № 280/4264/21 задовольнив касаційну скаргу ГУ ДПС, яке посилалося на неправильне застосування судом норм про уникнення подвійного оподаткування.

Товариство звернулося до суду з позовом до ГУ ДПС, в якому просило визнати протиправним та скасувати податкове повідомлення-рішення, посиляючись на відсутність у нього підстав для оподаткування дивідендів, що підлягали виплаті ВКВ GROUP LTD, за іншою ставкою, ніж 5 %, та вважаючи безпідставними висновки відповідача, що ВКВ здійснює господарську діяльність в Україні через постійне представництво, у зв'язку з чим сума дивідендів мала оподатковуватись за ставкою 15% відповідно.

Позивач наполягав, що сукупність дій акціонерів ВКВ, на які посилається відповідач, мали підготовчий характер і не утворювали постійного представництва ВКВ в Україні, оскільки не дублювали діяльності нерезидента, мали разовий характер та не містили визначених законодавством ознак, з якими пов'язане існування постійного представництва нерезидента в Україні.

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції виходив з того, що Товариство є пов'язаною особою із компанією ВКВ (з огляду на спільних бенефіціарів), а діяльність, яка здійснювалась в Україні бенефіціарами в інтересах компанії ВКВ, становить, власне, предмет господарської діяльності компанії-нерезидента і не може вважатись діяльністю допоміжного характеру.

Суд апеляційної інстанції рішення скасував і задовольнив позов з тих мотивів, що суб'єкт господарювання (юридична особа чи фізична особа – підприємець), який обрав спрощену систему оподаткування, стає суб'єктом оподаткування згідно з пп. 141.4.2 п. 141.4 ст. 141 ПК України лише з 23 травня 2020 р. До 23 травня 2020 р. пп. 133.1.1 п. 133.1 ст. 133 ПК України не містив положень щодо оподаткування юридичних осіб, що обрали спрощену систему оподаткування, та які є платниками податку при виплаті доходів (прибутків) нерезиденту із джерелом їх походження з України.

Розглянувши касаційну скаргу відповідача, Верховний Суд вказав, що при нарахуванні податку на прибуток позивачем застосовано ставку податку 5% від загальної суми дивідендів відповідно до пп. а) п. 2 ст. 10 Конвенції між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи, із змінами.

Податковий орган доводив суду, що п. 4 ст. 10 зазначеної Конвенції встановлено, що положення п. 1 і 2 цієї статті не застосовуються, якщо особа – фактичний власник дивідендів, яка є резидентом Договірної Держави, здійснює підприємницьку діяльність в іншій Договірній Державі, резидентом якої є компанія, що сплачує дивіденди, через розташоване в ній постійне представництво, і холдинг, стосовно якого сплачуються дивіденди, справді пов'язаний з таким постійним представництвом. У такому випадку застосовуються положення ст. 7 цієї Конвенції.

З огляду на положення ст. 5 Конвенції господарська діяльність нерезидента, що здійснюється через його представництво в Україні, не підпадає під визначення «постійне представництво» виключно у тому випадку, коли представництво здійснює будь-яку з перелічених у ч. 4 ст. 5 Конвенції видів діяльності з обов'язковою умовою, що така діяльність має підготовчий або допоміжний характер відносно діяльності материнської компанії.

Наведене дає підстави для висновку, що у разі здійснення представництвом нерезидента видів або виду діяльності, яка є повністю або частково тотожною основній діяльності нерезидента, або особа, (інша ніж агент з незалежним статусом) діє від імені підприємства та має, та звичайно використовує повноваження в Договірній Державі укладати контракти від імені підприємства, то це підприємство розглядається як таке, що має постійне представництво в цій Державі стосовно будь-якої діяльності.

Суд першої інстанції встановив, що зі змісту статуту та змін до нього, метою господарської діяльності компанії ВКВ є управління інвестиціями та фінансування. При цьому звичайною формою здійснення діяльності з управління корпоративних прав є їх купівля-продаж, прийняття рішення про виплату дивідендів (або їх реінвестування) та прийняття інших організаційно-розпорядчих рішень.

Усі договори з придбання та продажу корпоративних прав укладались в Україні бенефіціарами. Ними ж вчинялись юридичні дії у вигляді участі на зборах засновників українських підприємств, які є активами компанії ВКВ. Відповідні дії здійснювалися ними на підставі довіреностей, наданих компанією ВКВ, відповідно до яких мають повноваження укладати контракти від імені компанії ВКВ (такі повноваження передбачені статусом директорів компанії, а також довіреностями), тому відносини бенефіціарів та компанії ВКВ впливають на умови та економічні результати діяльності осіб, яких вони представляють, що свідчить про їх пов'язаність, а також такі дії підпадають

під визначення постійного представництва пп. 14.1.193 п. 14.1 ст. 14 ПК України.

Таким чином, на порушення пп. 141.4.2 п. 141.4 ст. 141 ПК України, позивач безпідставно застосував ставку податку на доходи нерезидентів 5% замість 15%, що призвело до зниження податку.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/126136681

Обмін працівниками між підприємствами (підприємцями) на підставі договорів про співробітництво є неприпустимим і може свідчити про обхід вимог трудового законодавства

6 березня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 260/4202/24 задовольнив касаційну скаргу відповідача, який доводив порушення позивачкою трудового законодавства.

Фізична особа-підприємець звернулася до суду з позовом до міжрегіонального управління державної служби з питань праці, в якому просила скасувати постанову про накладення штрафу за порушення законодавства про працю та зайнятість населення. Доводила, що не здійснювала фактичний допуск особи до роботи, яка є самостійним суб'єктом господарювання та зареєстрована як фізична особа-підприємець.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, виходячи з того, що позивачка під час перевірки та прийняття оскарженого рішення не надала доказів на спростування встановлених відповідачем обставин щодо використання позивачкою праці особи без укладення трудового договору.

Задовольняючи позовні вимоги, суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що факт проведення розрахункових операцій особою та продажу товару у магазині під час фактичної перевірки позивачки не може бути самостійною підставою на підтвердження трудового характеру правовідносин між особою та позивачкою, а є наслідком реалізації договору про співробітництво двох фізичних осіб-підприємців.

Розглянувши касаційну скаргу відповідача, Верховний Суд вказав, що чинне законодавство України не передбачає можливості передачі трудових ресурсів між суб'єктами господарювання на підставі договору про співпрацю (партнерство).

Відповідно до ст. 24 КЗпП України трудові відносини між працівником та роботодавцем виникають лише за умови укладення трудового договору, який оформлюється, як правило, у письмовій формі.

Згідно зі ст. 21 КЗпП України трудовий договір є основною правовою формою оформлення трудових відносин між працівником і роботодавцем. За цим договором працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену трудовим договором, дотримуючись правил внутрішнього трудового розпорядку, а роботодавець – виплачувати заробітну плату і забезпечувати належні умови праці.

Залучення працівників одного підприємства до виконання роботи на іншому підприємстві можливе лише за умови офіційного переведення працівника відповідно до ст. 32 КЗпП України або оформлення роботи за сумісництвом згідно зі ст. 102-1 КЗпП України.

У випадку, якщо працівник фактично виконує трудові функції на користь іншого роботодавця, але без укладення трудового договору, це може свідчити про наявність прихованих трудових

відносин, що є порушенням трудового законодавства і, відповідно до ст. 265 КЗпП України, є підставою для застосування до такого суб'єкта відповідальності у вигляді штрафу.

Верховний Суд у постанові від 09 червня 2022 р. у справі № 2340/2901/18 вказав, що КЗпП України не передбачає можливості обміну трудовими ресурсами в рамках договору про співпрацю (партнерство). Натомість прийняття працівника здійснюється шляхом укладення трудового договору згідно зі ст. 21, 24 КЗпП України; переведення працівника на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації, а також переведення на роботу на інше підприємство, в установу, організацію або в іншу місцевість, хоча б разом з підприємством, установою, організацією – відповідно до ст. 32 КЗпП України.

Отже, у цій справі наявність договору про співпрацю (партнерство) не є достатньою правовою підставою для залучення працівників однієї сторони до виконання роботи на користь іншої сторони без належного оформлення трудових відносин відповідно до положень КЗпП України. Встановлений під час фактичної перевірки і підтверджений відповідним актом факт здійснення розрахункових операцій особою та продаж нею товару, що належить позивачці без укладення трудового договору достеменно свідчить про обхід законодавчих вимог щодо оформлення трудових відносин і суперечить нормам трудового законодавства.

Тому Верховний Суд постанову апеляційного адміністративного суду скасував, рішення окружного адміністративного суду залишив у силі.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/125656333*

Паспорт прив'язки тимчасової споруди не можна ототожнювати з документами дозвільного характеру, зокрема щодо продовження строку його дії під час воєнного стану

10 березня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 460/9136/23 вирішив питання, чи належить паспорт прив'язки тимчасової споруди до документів дозвільного характеру.

Фізична особа-підприємець звернулася до суду з позовом до Управління містобудування та архітектури виконавчого комітету міської ради про визнання протиправною відмови у продовженні дії паспорту прив'язки стаціонарної тимчасової споруди (торговий павільйон), оскільки відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 р. № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» строки дії діючих строкових ліцензій та документів дозвільного характеру автоматично продовжуються на період воєнного стану та три місяці з дня його припинення чи скасування.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, позов задовольнив, виходячи з того, що паспорт прив'язки в розумінні Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» № 2806-IV є документом дозвільного характеру, строк дії якого на дату набрання чинності постановою № 314 не закінчився.

У касаційній скарзі відповідач зазначав, що паспорт прив'язки ТС не є дозвільним документом в розумінні положень законів України № 2806-IV та «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» № 3392-VI, а

отже на спірні правовідносини не поширюється дія постанови № 314.

Верховний Суд вказав, що вичерпний перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності визначений у додатку до Закону № 3392-VI, у якому відсутній паспорт прив'язки ТС.

Натомість, визначення поняття паспорт прив'язки ТС наведено у п. 1.4 Порядку від 21 жовтня 2011 р. № 244, та визначає під собою комплект документів, у яких визначено місце встановлення ТС та благоустрій прилеглої території на топографо-геодезичній основі М 1:500, інженерне забезпечення, зовнішній архітектурний вигляд ТС та напрям підприємницької діяльності.

Отже, паспорт прив'язки ТС – це комплект документів, які в сукупності дають підстави для розміщення ТС, водночас такі документи не можна ототожнювати із документами дозвільного характеру в розумінні положень Законів № 2806-IV, № 3392-VI та відповідно постанови Кабінету Міністрів України № 314, яка у період воєнного стану передбачає особливості щодо продовження строку дії діючих документів дозвільного характеру.

Суди попередніх інстанцій внаслідок неправильного тлумачення норм права прирівняли паспорт прив'язки ТС до документу дозвільного характеру, що вживається Урядом у контексті пп. 5 п. 1 постанови № 314 та відповідно дійшли помилкового висновку, що на момент звернення позивача із заявою від 5 січня 2023 р., паспорт прив'язки ТС був чинним.

Відповідно, оскільки строк дії паспорту прив'язки ТС станом на момент звернення позивача закінчився, відповідач у листі цілком обгрунтовано вказав про необхідність оформлення нового паспорту прив'язки шляхом подання повного пакету документів, визначеного Порядком № 244.

Тому Верховний Суд рішення окружного адміністративного суду та постанову апеляційного адміністративного суду скасував і ухвалив нову постанову про відмову у задоволенні позову.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/125710496*

Відсутність заяв споживачів про надання компенсації за недотримання мінімальних стандартів якості послуг постачання газу не звільняє постачальника від обов'язку надати таку компенсацію

17 березня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 620/4132/24 вирішив питання, чи зобов'язаний постачальник самостійно визначити споживачів, щодо яких недотримано мінімальні стандарти якості обслуговування, обчислити суму компенсації та сплатити її споживачам, відносини з якими у постачальника вже відсутні у зв'язку з переходом споживачів до іншого постачальника, або ж надання вказаної компенсації у такому разі можливе виключно на підставі письмових заяв споживачів.

Ліцензований постачальник природного газу побутовим споживачам оскаржив до суду постанову Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг про накладення штрафу за порушення Ліцензійних умов від 16 лютого 2017 р. № 201 у частині дотримання мінімальних стандартів та вимог до якості обслуговування споживачів та постачання природного газу, а також розпорядження цього ж органу про усунення вказаних порушень шляхом

сплати компенсації споживачам за недотримання Мінімальних стандартів та вимог до якості обслуговування споживачів та постачання природного газу.

Позивач вважав, що спірні рішення прийняті НКРЕКП без урахування усіх обставин справи, які мають значення для їх прийняття, тому такі адміністративні акти не відповідають критеріям, встановленим у ч. 2 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України.

Суд першої інстанції своїм рішенням позов задовольнив. Апеляційний суд рішення скасував і відмовив у задоволенні позову, зокрема відхилив твердження позивача щодо відсутності у нього обов'язку надати компенсації споживачам без їх самостійного звернення і в цій частині аргументів зробив висновок, що відсутність додаткової заяви про надання компенсацій від споживачів, передбаченої положеннями п. 3.10 гл. 3 Мінімальних стандартів та вимог від 21 вересня 2017 р. № 1156, не є підставою для ненадання компенсації, оскільки подання такої заяви є правом, а не обов'язком споживача.

Розглянувши касаційну скаргу позивача, Верховний Суд вказав, що постачальник самостійно визначає факт недотримання мінімальних стандартів якості послуг постачання природного газу та споживача, якому він має надати таку компенсацію, та надає її без додаткового звернення зі сторони споживача.

З огляду на норми пп. 3 п. 3.2, п. 3.5, 3.6, 3.8 гл. 3 Мінімальних стандартів та вимог компенсація за недотримання мінімальних стандартів якості послуг постачання природного газу у спірних

правовідносинах мала б бути надана позивачем незалежно від наявності відповідних заяв споживачів про надання такої компенсації у строк не більше 45-ти днів з дня недотримання мінімального стандарту якості, яким є день, наступний після закінчення п'ятиденного строку, передбаченого пп. 3 п. 3.2 гл. 3 Мінімальних стандартів та вимог.

Твердження про те, що компенсація може бути надана попереднім постачальником лише на підставі відповідної письмової заяви споживача не ґрунтується на правильному розумінні норм п. 3.10 Мінімальних стандартів та вимог, оскільки звернення із заявою як до поточного так і до попереднього постачальника про виплату компенсації за недотримання мінімальних стандартів якості послуг постачання природного газу є правом, а не обов'язком, й виникає у разі ненадання постачальником такої компенсації. Закон не містить норм які б визначали наявність вищевказаної заяви споживача як обов'язкової передумови для виплати йому постачальником (попереднім постачальником) компенсації.

Отже, відсутність заяв споживачів про надання компенсації за недотримання мінімальних стандартів якості послуг постачання природного газу не звільняє постачальника, у тому числі попереднього постачальника, від обов'язку надати таку компенсацію.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/125892958

Найважливіші нормативно–правові акти за два тижні

Для зарахування до трудового стажу праці за межами України не прийматимуть документи держав колишнього СРСР

21.05.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2025 р. № 562, якою відповідно до ч. 2 ст. 24-1 та ч. 1 ст. 26-1 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначено механізм:

– підтвердження нездійснення іншою державою пенсійних виплат особам, які проживають в Україні, за періоди трудової діяльності до 1 січня 1992 р. за межами України в республіках колишнього Союзу РСР для зарахування таких періодів трудової діяльності до страхового стажу, зокрема на пільгових умовах;

– підтвердження та зарахування періодів роботи особи в іншій державі (за наявності) для визначення права на призначення пенсії за віком відповідно до Закону за умови зарахування таких періодів роботи до страхового стажу (стажу роботи) згідно із законодавством відповідної держави у разі відсутності необхідного страхового стажу, передбаченого ч. 1 - 3 ст. 26 Закону.

Крім того, виключено п. 22 Порядку підтвердження наявного стажу роботи для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній, затвердженою постановою від 12 серпня 1993 р. № 637, згідно з яким стаж роботи громадян України за її межами мав підтверджуватися документами, легалізованими відповідно до законодавства (крім роботи на території колишнього СРСР і держав, з якими колишнім СРСР було укладено угоди про соціальне забезпечення, до укладення відповідних двосторонніх угод).

Пенсійному фонду України доручено забезпечити перегляд рішень, прийнятих територіальними органами Пенсійного фонду України за період з дня набрання чинності Законом України від 25 квітня 2024 р. № 3674-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання питання обчислення страхового стажу та пенсійного забезпечення» до дня набрання чинності цієї постановою, стосовно осіб, які працювали до 1 січня 1992 р. за межами України в республіках колишнього Союзу РСР, щодо призначення пенсії у частині врахування страхового стажу за періоди трудової діяльності до 1 січня 1992 р. за межами України в республіках колишнього Союзу РСР з урахуванням положень порядків, затверджених цією постановою.

Методи обчислення резерву сумнівних боргів мають погоджувати 2 види держпідприємств

21.05.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до Порядку погодження Міністерством фінансів визначення методів обчислення величини резерву сумнівних боргів (резерву очікуваних кредитних збитків) та способу визначення коефіцієнта сумнівності у межах облікових політик державних унітарних підприємств та господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, які є суб'єктами природних монополій або плановий розрахунковий обсяг чистого прибутку яких перевищує 50 млн. гривень» від 16 травня 2025 р. № 564.

Новою редакцією п. 2 Порядку, затвердженого постановою від 24 травня 2024 р. № 604, передбачено, що погодження визначення методів обчислення резерву відповідно до цього Порядку здійснюють такі підприємства:

– державне унітарне підприємство, господарське товариство, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, яке за результатами фінансово-господарської діяльності фактично отримало в минулому році та/або планує отримати в поточному або плановому році за показником «чистий фінансовий результат» (прибуток) 50 млн. гривень і більше;

– державне унітарне підприємство, господарське товариство, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, яке виробляє (реалізує) товари на ринку, що перебуває у стані природної монополії, територією провадження господарської діяльності якого є вся територія України.

Неякісну гуманітарну допомогу знищуватимуть за рішеннями держадміністрацій

21.05.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2000 р. № 728 і від 9 жовтня 2020 р. № 927» від 16 травня 2025 р. № 572.

Змінами до постанови від 28 квітня 2000 р. № 728 встановлено, що на період воєнного стану рішення про знищення (видалення) неякісних/непридатних до споживання товарів (предметів) гуманітарної допомоги приймають Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації (відповідні військові адміністрації в разі їх утворення) відповідно до п. 13-1 Порядку, затвердженого цією постановою. Знищення (видалення) неякісних/непридатних до споживання товарів (предметів) гуманітарної допомоги здійснюється із дотриманням вимог природоохоронного законодавства.

Знищення (видалення) неякісних/непридатних до споживання товарів (предметів) гуманітарної допомоги юридичними особами, уповноваженими Міністерством охорони здоров'я на отримання лікарських засобів, медичних виробів, витратних матеріалів, медичного обладнання, засобів індивідуального захисту та інших товарів, необхідних для належного забезпечення сфери охорони здоров'я в умовах воєнного стану, здійснюється в порядку, визначеному Міністерством охорони здоров'я. При цьому Порядок, затверджений цією постановою, не застосовується.

Також новим п. 13-1 Порядку, затвердженого зазначеною постановою, визначено порядок знищення (видалення) неякіс-

них/непридатних до споживання товарів (предметів) гуманітарної допомоги на період дії правового режиму воєнного стану.

Нове положення про бухгалтерську службу бюджетної установи

21.05.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Типового положення про бухгалтерську службу бюджетної установи» від 16 травня 2025 р. № 566.

Новою редакцією Типового положення про бухгалтерську службу бюджетної установи, затвердженого постановою від 26 січня 2011 р. № 59, зокрема визначено завдання і функціональні обов'язки бухгалтерської служби бюджетної установи та повноваження її керівника.

Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку бюджетна установа самостійно з дотриманням вимог Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» обирає форми його організації:

1) утворення бухгалтерської служби як самостійного структурного підрозділу або введення посади спеціаліста, на якого покладається виконання функціональних обов'язків бухгалтерської служби;

2) ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією бюджетної установи, якій вона підпорядковується.

Бюджетна установа утворює бухгалтерську службу як самостійний структурний підрозділ (департамент, управління, відділ, сектор) залежно від обсягу, характеру та складності обов'язків та завдань, покладених на бухгалтерську службу, та чисельності працівників такої бухгалтерської служби.

Бухгалтерську службу очолює головний бухгалтер.

У разі коли в бюджетній установі не утворюється бухгалтерська служба, повноваження головного бухгалтера бюджетної установи, встановлені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», цим Типовим положенням, поширюються на спеціаліста, на якого покладається виконання функціональних обов'язків бухгалтерської служби.

Ведення бухгалтерського обліку бюджетної установи може здійснюватися на договірних засадах централізованою бухгалтерією бюджетної установи, якій підпорядковується така бюджетна установа.

Бюджетна установа, у складі якої діє централізована бухгалтерія, визначає перелік підпорядкованих їй бюджетних установ, що можуть обслуговуватись централізованою бухгалтерією, за їх погодженням.

Для вирішення організаційних питань, пов'язаних з обслуговуванням централізованою бухгалтерією та виконанням нею завдань та обов'язків бухгалтерської служби, між бюджетною установою та бюджетною установою, в складі якої діє централізована бухгалтерія, укладається договір про обслуговування на безоплатній основі.

Централізована бухгалтерія підпорядковується безпосередньо керівникові бюджетної установи, у складі якої вона діє. Централізовану бухгалтерію очолює головний бухгалтер. Положення про бухгалтерську службу (посадова інструкція спеціаліста, на якого покладено виконання функціональних обов'язків бухгалтерської служби) затверджується керівником бюджетної установи.

Положення про централізовану бухгалтерію затверджується керівником бюджетної установи, у складі якої діє централізована бухгалтерія.

Бухгалтерська служба підпорядковується безпосередньо керівникові бюджетної установи (керівнику державної служби в органі державної влади).

Основними завданнями бухгалтерської служби є:

1) ведення бухгалтерського обліку і складення фінансової, бюджетної та іншої звітності бюджетної установи в межах повноважень бухгалтерської служби, передбачених законодавством;

2) відображення в реєстрах бухгалтерського обліку інформації про господарські операції, відомості про які містяться в первинних документах;

3) забезпечення дотримання вимог бюджетного законодавства під час реєстрації взятих бюджетних зобов'язань, здійсненні платежів за такими зобов'язаннями;

4) участь у здійсненні контролю за наявністю і використанням майна, фінансових і матеріальних (нематеріальних) ресурсів відповідно до затверджених нормативів і кошторисів;

5) надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності бюджетної установи.

Бухгалтерська служба бюджетної установи, якій підпорядковані інші бюджетні установи та/або яка координує їх діяльність, здійснює методичне керівництво та контроль за дотриманням вимог законодавства з питань ведення бухгалтерського обліку, складення фінансової та бюджетної звітності у таких установах.

Держпідтримку на зариблення водою не отримують підсанкційні юрособи

21.05.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2025 р. № 575, якою визначено механізм використання коштів, передбачених Мінагрополітики у державному бюджеті за бюджетною програмою «Заходи із вселення водних біоресурсів у рибогосподарські водні об'єкти (їх частини)».

Ціллю використання бюджетних коштів є поповнення запасів водних біоресурсів та збереження їх біорізноманіття шляхом випуску гідробіонтів у рибогосподарські водні об'єкти (їх частини).

Отримувачами бюджетних коштів є юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми або фізичні особи - підприємці, які провадять рибогосподарську діяльність та:

– щодо яких не застосовуються судові процедури банкрутства (неплатоспроможності), передбачені Кодексом України з процедур банкрутства, та/або які не перебувають у стадії ліквідації;

– які не віднесені до юридичних або фізичних осіб, до яких застосовуються спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції), відповідними рішеннями Ради національної безпеки і оборони України, введеними в дію Указом Президента України щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) відповідно до Закону України «Про санкції»;

– які фактично не перебувають та не провадять свою господарську діяльність на тимчасово окупованих російською федерацією територіях України або на територіях, на яких ведуться активні бойові дії, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого наказом Мінірзвитку;

– які не провадять господарську діяльність на території російської федерації та республіки білорусь.

Бюджетні кошти спрямовуються в межах бюджетних призначень, передбачених у державному бюджеті на поточний бюджетний період, з урахуванням відповідних фактичних надходжень коштів, одержаних від зростання стартової ціни лота на аукціоні, на здійснення заходів із вселення водних біоресурсів у рибогосподарські водні об'єкти (їх частини), а саме на:

– виконання робіт з відтворення водних біоресурсів;

– транспортування до місця вселення водних біоресурсів, види яких зазначені у науково-біологічних обґрунтуваннях, щодо яких виконується комплекс робіт з відтворення водних біоресурсів.

Держрибагентство визначає рибогосподарські водні об'єкти (їх частини) та обсяги бюджетних коштів для здійснення заходів із вселення водних біоресурсів пропорційно до обсягів бюджетних коштів, що надійшли до спеціального фонду державного бюджету від зростання стартової ціни лота на аукціоні, за такими рибогосподарськими водними об'єктами (їх частинами).

Держрибагентство з урахуванням визначеного обсягу бюджетних коштів у розрізі окремого рибогосподарського водного об'єкта (його частини) звертається до наукової установи, яка входить до сфери управління Держрибагентства, щодо розроблення та подання науково-біологічних обґрунтувань, які розробляються у розрізі окремих рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) на строк не більше трьох років та якими визначаються максимально допустимі обсяги вселення водних біоресурсів за видами риб і періоди здійснення заходів із вселення водних біоресурсів у рибогосподарські водні об'єкти (їх частини), за рахунок бюджетних коштів. Фактичні обсяги такого вселення не можуть бути більшими за визначені максимально допустимі обсяги.

Наукова установа подає Держрибагентству науково-біологічні обґрунтування, інформація з яких використовується для розроблення та затвердження тендерної документації.

Держрибагентство на підставі науково-біологічних обґрунтувань та Примірної методики визначення очікуваної вартості предмета закупівлі, затвердженої наказом Мінекономіки від 18 лютого 2020 р. № 275, визначає очікувану вартість здійснення заходів із вселення водних біоресурсів у рибогосподарські водні об'єкти (їх частини), а саме виконання робіт з відтворення водних біоресурсів, транспортування до місця вселення водних біоресурсів, щодо яких виконується комплекс робіт з відтворення водних біоресурсів, та оголошує про проведення процедури закупівель.

Закупівля товарів, робіт і послуг для здійснення заходів із вселення водних біоресурсів у рибогосподарські водні об'єкти (їх частини) здійснюється відповідно до вимог законодавства у сфері публічних закупівель.

Після проведення публічних закупівель Держрибагентство укладає з переможцем процедури закупівлі договір про закупівлю щодо здійснення заходів із вселення водних біоресурсів у рибогосподарські водні об'єкти (їх частини), а саме виконання робіт з відтворення водних біоресурсів, транспортування до місця вселення водних біоресурсів, щодо яких виконується комплекс робіт з відтворення водних біоресурсів згідно з вимогами законодавства у сфері публічних закупівель.

Заходи із вселення водних біоресурсів у рибогосподарські водні об'єкти (їх частини) здійснюються з дотриманням вимог Порядку штучного розведення (відтворення), вирощування водних біоресурсів та їх використання, затвердженого наказом Мінагрополітики від 26 серпня 2022 р. № 622.

Казначейство здійснює перерахування бюджетних коштів з рахунка Держрибагентства, відкритого в Казначействі, на поточні рахунки отримувачів бюджетних коштів, відкриті в банках, на підставі поданих Держрибагентством Казначейству платіжних інструкцій, договору, підсумкового акта про виконання робіт з відтворення водних біоресурсів за формою згідно з додатком 7 до Порядку штучного розведення (відтворення), вирощування водних біоресурсів та їх використання.

Перерахунок бюджетних коштів на поточні рахунки отримувачів бюджетних коштів здійснюється в повному обсязі згідно з умовами договору.

Затверджено процедуру реєстрації ГМО

22.05.2025 Кабінет Міністрів прийняв постанову «Деякі питання державної реєстрації генетично модифікованих організмів», якою затвердив:

- порядок державної реєстрації (перереєстрації) генетично модифікованих організмів;
- порядок призупинення державної реєстрації генетично модифікованих організмів;
- порядок розгляду заперечення щодо заявки на державну реєстрацію генетично модифікованих організмів;
- форму заявки на державну реєстрацію генетично модифікованих організмів;
- форму заяви про державну реєстрацію генетично модифікованих організмів;
- вимоги до заявки на державну реєстрацію генетично модифікованих організмів.

Постанова набирає чинності одночасно із Законом України від 23 серпня 2023 р. № 3339-IX «Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції» (16 вересня 2026 р.).

Вичерпний перелік питань для рейдових перевірок на дорозі

22.05.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 16 квітня 2025 р. № 703, яким затверджено Вичерпний перелік питань щодо дотримання вимог законодавства про автомобільний транспорт, який перевіряється під час проведення рейдової перевірки посадовими особами Державної служби України з безпеки на транспорті, що включає:

- 1) внутрішні перевезення пасажирів:
  - регулярні пасажирські перевезення;
  - регулярні спеціальні пасажирські перевезення;
  - нерегулярні пасажирські перевезення;
  - перевезення пасажирів на таксі;
  - перевезення пасажирів легковими автомобілями на замовлення;
  - перевезення пасажирів автомобільним самозайнятим перевізником;
  - перевезення пасажирів автобусами та легковими автомобілями для власних потреб;
- 2) вантажні перевезення. Перевезення вантажів у внутрішньому сполученні;
- 3) міжнародні перевезення пасажирів і вантажів:
  - міжнародні перевезення пасажирів резидентами України;
  - міжнародні перевезення пасажирів нерезидентами;

- міжнародні перевезення вантажів резидентами України;
- міжнародні перевезення вантажів нерезидентами.

Впроваджено перехідні правила визначення походження товарів

23.05.2025 р. набрав чинності Закон України від 1 травня 2025 р. № 4414-IX, яким ратифіковано Рішення № 2/2024 Спільного комітету Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження від 12 грудня 2024 р. щодо внесення змін до Рішення № 1/2023 Спільного комітету з метою включення перехідних положень до змін до Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження, що застосовуються з 1 січня 2025 р., вчинене 12 грудня 2024 р. у м. Брюсселі. Оновлені правила визначення походження товарів уведуть до кінця року.

Договірні Сторони погодилися внести зміни до Рішення 1/2023, щоб включити до оновленої Конвенції ці перехідні положення для застосування протягом одного року з моменту набрання чинності оновленою Конвенцією, а саме за період з 1 січня до 31 грудня 2025 р.

При цьому кожна Договірна Сторона повинна вжити відповідних заходів для забезпечення ефективного застосування оновленої Конвенції шляхом узгодження двосторонніх протоколів із посиланням на оновлену Конвенцію до 31 грудня 2025 р.

Розширено перелік безоплатних послуг почесного поховання на Національному військовому кладовищі

23.05.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 р. № 1445 і від 30 вересня 2022 р. № 1109» від 21 травня 2025 р. № 580.

Зокрема, новою редакцією п. 3 і 4 Порядку організації здійснення почесних поховань на військовому кладовищі та увічнення пам'яті у музейному комплексі Національного військового меморіального кладовища, затвердженому постановою від 30 вересня 2022 р. № 1109, передбачено, що для організації та проведення поховання на Національному військовому меморіальному кладовищі виконавець волевиявлення загиблого (померлого), особа, яка зобов'язалася поховати загиблого (померлого) відповідно до законодавства, або замовник поховання загиблого (померлого) не пізніше трьох робочих днів до запланованої дати поховання звертаються особисто до державної установи «Національне військове меморіальне кладовище» з приводу укладення відповідного договору про організацію та проведення поховання та надають копії свідцтва про смерть та документів, що підтверджують віднесення особи до загиблих (померлих) осіб, зазначених у ч. 1 ст. 15-1 Закону України «Про поховання та похоронну справу».

У день звернення виконавця волевиявлення загиблого (померлого), особи, яка зобов'язалася поховати загиблого (померлого) відповідно до законодавства, або замовника поховання загиблого (померлого) з приводу укладення договору державна установа звертається до МВС щодо отримання інформації про наявність судимості у загиблого (померлого) за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята в установленому законом порядку.

МВС в одноденний строк з дня звернення надає державній установі відповідну інформацію.

Поховання загиблого (померлого) здійснюється державною установою на підставі свідоцтва про смерть та копій документів, що підтверджують віднесення особи до загиблих (померлих) осіб, зазначених у ч. 1 ст. 15-1 Закону, у строк, визначений оформленням в установленому порядку договором.

Виконавцю волевиявлення загиблого (померлого), особи, яка зобов'язалася поховати загиблого (померлого) відповідно до законодавства, або замовнику поховання загиблого (померлого) може бути відмовлено в укладенні договору з таких підстав:

- загиблий (померлий) не належить до осіб, зазначених у ч. 1 ст. 15-1 Закону;
- загиблий (померлий) похований на іншому кладовищі;
- загиблий (померлий) на день смерті мав судимість за вчинення умисного злочину, яка не погашена і не знята в установленому законом порядку;

– відсутність свідоцтва про смерть або копій документів, що підтверджують віднесення особи до загиблих (померлих) осіб, зазначених у ч. 1 ст. 15-1 Закону;

- подання недостовірних відомостей.

Виконавцю волевиявлення загиблого (померлого), особи, яка зобов'язалася поховати загиблого (померлого) відповідно до законодавства, або замовнику поховання загиблого (померлого), який може бути похованим на військовому кладовищі Національного військового меморіального кладовища, згідно з договором безоплатно на території військового кладовища надаються такі послуги з організації здійснення почесних поховань на військовому кладовищі та увічнення пам'яті у музейному комплексі Національного військового меморіального кладовища загиблих (померлих) та предмети ритуальної належності:

– доставка предметів ритуальної належності (завантаження на складі, перевезення, вивантаження на місці та перенесення до місця знаходження тіла (останків, праху) або урни з прахом загиблого (померлого);

– перевезення труни з тілом (останками) або урни з прахом загиблого (померлого) територією військового кладовища (один катафалк);

– перенесення труни з тілом (останками) або урни з прахом загиблого (померлого) територією військового кладовища;

– організація поховання і проведення ритуалу на військовому кладовищі;

– виділення місця на військовому кладовищі для поховання загиблого (померлого) відповідно до затвердженої проектною документації;

– копання могили (викопування ручним чи механізованим способом, опускання труни чи урни з прахом у могилу, закопування, формування намогильного насипу, прибирання прилеглої території після перепоховання);

- кремація (за наявності крематорію);

– поховання урни з прахом в колумбарії (розміщення та заощення урни з прахом в колумбарній ніші, прибирання прилеглої території після перепоховання);

– встановлення тимчасового дерев'яного облицювання могили та дерев'яного надгробного хреста або іншого позначення місця поховання на могилі загиблого (померлого);

– виготовлення написів на табличці для дерев'яного надгробного хреста або іншого позначення місця поховання;

- спорудження намогильної споруди;

- портрет загиблого (померлого);

- Державний Прапор України;

- тимчасове дерев'яне облицювання могили;

– дерев'яний надгробний хрест або інше позначення місця поховання;

– табличка на дерев'яний надгробний хрест або інше позначення місця поховання;

– урна для праху (у разі здійснення кремації на військовому кладовищі);

- намогильна споруда;

– виготовлення написів на тимчасовій табличці на колумбарну нішу;

– виготовлення та встановлення пам'ятної плити на колумбарній ніші.

Працевлаштуватись на держслужбу можна буде через Дію

23.05.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2025 р. № 578, якою визначено механізм реалізації експериментального проекту щодо використання засобів Єдиного державного вебпорталу електронних послуг для працевлаштування.

Працевлаштування включає вступ на державну службу на посади державної служби категорій «Б» та «В», призначення на посади працівників державних органів, які виконують функції з обслуговування, до державних органів, що є учасниками експериментального проекту, а також прийняття на роботу до державного підприємства «ДІА».

Метою експериментального проекту є спрощення та цифровізація процедури працевлаштування осіб з використанням засобів Єдиного державного вебпорталу електронних послуг. Роботодавці засобами Порталу Дія розміщують на Порталі Дія інформацію про посади, в необхідності заповнення яких є потреба. Роботодавці визначають та інформують Мінцифри про уповноважених працівників, що розміщують на Порталі Дія інформацію про вакансії та використовують засоби Порталу Дія для виконання цього Порядку.

Інформація про вакансії повинна містити, зокрема, відомості про найменування посади, посадові обов'язки, строковість призначення, вимоги до кандидата, орієнтовний розмір заробітної плати.

Для працевлаштування особа повинна встановити мобільний додаток Порталу Дія (Дія) на електронному пристрої, критерії якого підтримують його використання, та пройти процедуру електронної ідентифікації та автентифікації.

Особа обирає з переліку вакансій, розміщених на Порталі Дія, посаду та після проходження електронної ідентифікації та автентифікації формує запит на вакансію засобами Порталу Дія.

До запиту шляхом завантаження відповідного файлу додається резюме, в якому обов'язково зазначається інформація про наявність досвіду роботи (місце роботи (найменування підприємства, установи, організації), посада, дата призначення на посаду та звільнення з посади, короткий опис функцій). В резюме за бажанням особи може бути зазначена додаткова інформація, зокрема щодо володіння іноземними мовами, знань, умінь, навичок особи, професійного розвитку.

Експериментальний проект реалізуватиметься протягом двох років з дня набрання чинності цієї постановою.

При цьому встановлено, що:

- Порядок, затверджений цією постановою, не застосовується у разі, коли вступ на державну службу здійснюється шляхом призначення на посаду державної служби за результатами конкурсу;

– абз. 10 п. 2 Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, затвердженого постановою від 25 березня 2015 р. № 171, в частині подання згоди на проведення спеціальної перевірки разом із заявою на призначення не застосовується для подання згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до Порядку, затвердженого цією постановою.

Міністерству цифрової трансформації доручено:

- забезпечити надання методичної допомоги з питань реалізації експериментального проекту;
- протягом двох місяців з дня набрання чинності цією постановою забезпечити реалізацію технічної можливості використання засобів Єдиного державного вебпорталу електронних послуг для працевлаштування.

Ратифіковано Американсько-Українську угоду про відбудову

23.05.2025 р. набрав чинності Закон України від 8 травня 2025 р. № 4417-ІХ, яким ратифіковано Угоду між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови, вчинену 30 квітня 2025 р. у м. Вашингтоні, округ Колумбія, із такою заявою:

«Ця Угода діє на всій території України в межах її міжнародно визнаного державного кордону, включно з територіальним морем України».

При цьому Верховна Рада України констатує, що станом на момент ратифікації Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови Верховною Радою України не було отримано тексти Угоди про обмежене партнерство, інших угод, укладення яких обумовлено цією Угодою.

Ратифікація Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови не означає ратифікацію чи автоматичне схвалення парламентом Угоди про обмежене партнерство чи будь-яких інших угод, які будуть укладені уповноваженими на це сторонами з метою виконання цієї Угоди.

Будь-які додаткові домовленості, необхідні для реалізації Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови, не можуть виходити за межі положень цієї Угоди і встановлювати міжнародно-правові зобов'язання для України, які не передбачені нею та не погоджені у встановленому порядку.

Благодійні внески на деталі безпілотників і РЕБ залучатимуть з допомогою United24

23.05.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до пункту 12 Положення про Єдиний державний вебпортал для збору подяк на підтримку України «United24» від 21 травня 2025 р. № 590.

Змінами до п. 12 Положення, затвердженого постановою від 3 травня 2022 р. № 516, уточнено, що з використанням засобів додатка United24 проводиться залучення благодійних внесків на потреби військових частин А4118, А4438, А5100, А4995, 9938

(учасники проекту «Лінія дронів») для закупівлі безпілотних систем, засобів радіоелектронної боротьби тактичного рівня та їх складових частин.

Залучені благодійні внески зараховуються на рахунки військових частин та використовуються для закупівлі безпілотних систем, засобів радіоелектронної боротьби тактичного рівня та їх складових частин для учасників проекту «Лінія дронів».

Військові частини ведуть окремий облік отриманих з використанням засобів додатка United24 благодійних внесків та здійснених за їх рахунок закупівель безпілотних систем, засобів радіоелектронної боротьби тактичного рівня та їх складових частин.

Учасники проекту «Лінія дронів» надають щомісяця володільцю (держателю) Порталу United24 інформацію про використання протягом місяця отриманих благодійних внесків за формою, визначеною володільцем (держателем), не пізніше 8 числа місяця, що настає за звітним.

Е-посвідчення є основним документом на підтвердження статусу ветерана

26.05.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2025 р. № 579, якою внесено зміни до деяких постанов щодо використання електронного посвідчення ветерана.

У Міністерстві у справах ветеранів України пояснили, що Урядом погоджено:

1) е-посвідчення - основний документ, що підтверджує статус ветерана війни.

Електронне посвідчення ветерана офіційно визнано основним документом, що підтверджує відповідний статус.

Паперове посвідчення тепер оформлюється окремо - за бажанням особи (або її представника) шляхом подання заяви у довільній формі, фотокартки та витягу з Єдиного державного реєстру ветеранів війни;

2) безперервний соціальний захист для дітей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України.

Врегульовано питання видачі посвідчення члена сім'ї загиблого Захисника або Захисниці України дітям до 14 років, забезпечено безперервне користування усіма передбаченими законодавством пільгами у перехідний період, коли дитина досягає 14-річного віку та очікує на отримання паспорта і посвідчення.

Крім того, враховано специфіку воєнного стану: якщо дитина з батьками перебуває за кордоном і не має змоги особисто звернутися по оформлення посвідчення, її право на пільги не припиняється;

3) уточнення строку дії посвідчень осіб з інвалідністю внаслідок війни.

Якщо групу інвалідності внаслідок війни було встановлено з переглядом до 1 січня 2025 р., посвідчення залишається дійсним до:

– 1 листопада 2025 р. - для чоловіків віком від 25 до 60 років з II або III групою інвалідності внаслідок війни;

– 1 квітня 2026 р. - для інших осіб з інвалідністю внаслідок війни, крім тих, кого неможливо направити на проведення оцінювання повсякденного функціонування особи.

Тим особам з інвалідністю внаслідок війни, у яких перегляд групи мав би відбутися після 1 січня 2025 р., але вони не змогли його пройти вчасно - строк дії їхнього посвідчення продовжується до 1 липня 2025 р.;

4) травма як причина для встановлення інвалідності або смерті Захисника чи Захисниці України.

Тепер травму порівняно до інших ушкоджень здоров'я - таких як поранення, контузія, каліцтво або захворювання - як підставу для встановлення інвалідності чи смерті Захисника чи Захисниці України;

5) витяг ЄДРВВ - підстава для отримання або відновлення паперового посвідчення ветерана.

Щоб отримати або відновити паперове посвідчення ветерана (наприклад, у разі його втрати, пошкодження або зміни особистих даних), достатньо надати витяг з Єдиного державного реєстру ветеранів війни. Додаткових підтверджень статусу не потрібно;

6) Мінветеранів отримало повноваження щодо видачі посвідчень і талонів на пільговий проїзд.

Міністерству надано право видавати посвідчення та листи талонів на пільговий проїзд тим учасникам бойових дій, документи яким раніше оформлювали ліквідовані органи влади без правонаступників.

При цьому встановлено, що довідки, видані матері (іншому повнолітньому члену сім'ї або опікуну) до набрання чинності цією постановою на дітей із числа осіб, зазначених в абз. 3 п. 4 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та дітей загиблих осіб, зазначених у п. 1 ст. 10 і ст. 10-1 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», є дійсними протягом строку, на який їх видано, та/або до заміни їх в установленому порядку.

Перемістити нотаріальні документи під час війни допоможе Міжрегіональне управління Мін'юсту

26.05.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства юстиції України від 16 травня 2025 р. № 1345/5, відповідно до якого, зокрема Міжрегіональне управління Міністерства юстиції України:

– в умовах воєнного стану вживає заходів для переміщення документів нотаріального діловодства та архівів державних нотаріальних контор і сприяє у переміщенні документів нотаріального діловодства та архівів приватних нотаріусів відповідно до законодавства;

– контролює використання, зберігання, обіг спеціальних бланків нотаріальних документів і звітність про їх витрачання;

– здійснює повноваження, передбачені Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Викладено й в новій редакції додаток «Місцезнаходження міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України» до наказу від 23 червня 2011 р. № 1707/5.

8 підстав для призупинення сертифіката відповідності оператора протимінної діяльності

26.05.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2021 р. № 1150 і від 2 лютого 2024 р. № 123» від 16 травня 2025 р. № 574.

Серед іншого, згідно із затвердженою нею новою редакцією п. 76 Порядку реалізації експериментального проекту щодо сертифікації операторів протимінної діяльності та процесів протимінної діяльності, затвердженого постановою від 2 лютого 2024 р. № 123, визначено, що підставами для прийняття органом із сер-

тифікації рішення про тимчасове зупинення дії сертифіката відповідності є:

1) подання оператором протимінної діяльності заявки про тимчасове зупинення дії сертифіката відповідності;

2) порушення оператором протимінної діяльності сертифікаційної угоди;

3) неусунення невідповідності згідно з поданим органом із сертифікації протоколом невідповідності на кожну виявлену невідповідність, складеного за результатами проведеного моніторингу, в установлені строки та у визначений спосіб;

4) виникнення інциденту (нешасного випадку) з вибухонебезпечними предметами під час виконання оператором протимінної діяльності сертифікованого процесу, що призвело до загибелі та травмування людей внаслідок такої події;

5) невідповідності оператором протимінної діяльності договору про надання послуг із моніторингу відповідності оператора протимінної діяльності вимогам сертифікації або плану проведення моніторингу у визначені строки або відмова від проведення моніторингу;

6) нездійснення в установлений строк оператором протимінної діяльності оплати за надані послуги з моніторингу, крім випадків звільнення від оплати, відповідно до умов цього Порядку;

7) фактичне невиконання оператором протимінної діяльності сертифікованих процесів протягом двох календарних років підряд з дати сертифікації відповідного процесу;

8) неповідомлення органу із сертифікації про зміни сертифікованих процесів оператора протимінної діяльності, що можуть вплинути на здатність оператора відповідати вимогам сертифікації, зокрема про зміни у стандартних операційних процедурах, внутрішній системі управління якістю, керівному складі, структурі оператора протимінної діяльності або технічному оснащенні.

При цьому передбачено, що орган із сертифікації проводить моніторинг оператора протимінної діяльності, процеси протимінної діяльності якого було сертифіковано, за умов, які визначено у сертифікаційній угоді з таким оператором протимінної діяльності, відповідно до вимог цього Порядку та ДСТУ 8820:2023.

Моніторинг може бути плановим, повторним та позаплановим.

Також врегульовано порядок розгляду апеляцій органом із сертифікації, повідомлень про порушення органами сертифікації та операторами протимінної діяльності прав, свобод чи інтересів третіх осіб.

Крім того, внесено зміни до Порядку ведення обліку операторів протимінної діяльності, затвердженого постановою від 3 листопада 2021 р. № 1150.

«Картку постраждалого» впроваджують у ЗСУ для обліку догоспітальної меддопомоги

26.05.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства оборони України від 18 квітня 2025 р. № 253, яким з метою удосконалення обліку надання тактичної догоспітальної допомоги та медичної допомоги на догоспітальному етапі затверджено:

– форму первинної облікової документації № 002/о «Картка постраждалого»;

– Інструкцію щодо її заповнення.

Головнокомандувачу Збройних Сил України, голові Адміністрації Державної спеціальної служби транспорту, начальнику

Головного управління розвідки Міністерства оборони України доручено забезпечити у шестимісячний строк з дня набрання чинності наказом від 31 грудня 2024 р. № 879 обов'язкове ведення форми первинної облікової документації № 002/о «Картка постраждалого».

Екзаменаторам іспитів з водіння на підвищення кваліфікації додали ще рік

26.05.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про внесення зміни до наказу Міністерства внутрішніх справ України від 24 травня 2024 року № 336» від 10 квітня 2025 р. № 256.

Змінами до п. 4 наказу від 24 травня 2024 р. № 336 визначено, що уповноважені працівники територіальних сервісних центрів МВС, які до набрання чинності цим наказом згідно з посадовими обов'язками виконують функції з прийняття практичних іспитів для отримання права керування транспортними засобами, повинні пройти підвищення кваліфікації, відповідно до положень пп. 1 п. 2 розд. III Вимог до уповноважених працівників територіальних сервісних центрів МВС, на яких згідно з посадовими обов'язками покладено функції з прийняття практичних іспитів для отримання права керування транспортними засобами, затверджених цим наказом, протягом двох років з дня набрання чинності цим наказом (раніше «протягом року» – ред.).

Нова підстава для включення до переліку осіб, пов'язаних з тероризмом

27.05.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 р. № 622 і від 9 вересня 2020 р. № 850» від 23 травня 2025 р. № 596.

Зокрема згідно з новим пп. 3 п. 4, пп. 3 п. 8 Порядку формування переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, затвердженого постановою від 22 липня 2020 р. № 622, підставою для:

- 1) включення особи до переліку осіб є: включення організації (групи) до переліку терористичних організацій (груп);
- 2) виключення особи з переліку осіб є: виключення організації (групи) з переліку терористичних організацій (груп).

При цьому новим п. 13-1 цього Порядку передбачено, що за запитами особи (або її офіційного представника), включеної до переліку осіб на підставі пп. 3 п. 4 цього Порядку, СБУ розглядає питання щодо можливості її виключення з переліку осіб, про що інформує таку особу.

Зміни внесені й до постанови «Деякі питання організації фінансового моніторингу» від 9 вересня 2020 р. № 850.

5 днів на перевірку структурних підрозділів з питань ветеранської політики

27.05.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства у справах ветеранів України від 19 березня 2025 р. № 228, яким визначено процедуру проведення Міністерством у справах ветеранів України перевірок структурних підрозділів, на які покладено функції з питань ветеранської політики, районних, районних у м. Києві та Севастополі державних (військових) адміністрацій, виконавчих органів

міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад стосовно дотримання вимог щодо однакового застосування законодавства під час надання (позбавлення) статусу особи з інвалідністю внаслідок війни, учасника війни та члена сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни, члена сім'ї загиблого (померлого) захисника і захисниці України.

Затвердженням Порядком, зокрема передбачено, що предметом перевірки є:

- документи, які були підставою для надання статусів, за будь-який період діяльності об'єкта перевірки;
- наявність у посадовій інструкції фахівця, який приймав рішення про надання статусів та видачу посвідчень у встановленому законодавством порядку, відповідних функцій;
- відповідність переліку документів, на підставі яких було прийнято рішення про надання статусу, законодавству;
- відповідність змісту документів наданому статусу, зокрема, документів про причинний зв'язок інвалідності або смерті, на підставі яких було прийнято рішення про надання статусу, Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та постановам Кабінету Міністрів України, якими регулюється питання встановлення інвалідності (з урахуванням формулювань, зазначених у наказах органів, що входять до складових сектору безпеки та оборони, про визначення причинного зв'язку ушкодження здоров'я, в тому числі яке призвело до смерті);

– дотримання вимог Закону та постанов Кабінету Міністрів України щодо здійснення заходів у разі відсутності у заявника необхідних документів (відомостей) (витребування необхідних документів (відомостей) в уповноваженого органу або особи в рамках міжвідомчої взаємодії суб'єктів владних повноважень у визначені Законом строки);

– дотримання строків надання інформації про осіб, яким надано статус та видано посвідчення і нагрудні знаки ветеранів війни, та про осіб, яких позбавлено статусу та у яких вилучено посвідчення ветерана війни, за формою згідно з додатками 1 і 2 до Положення про порядок видачі посвідчень і нагрудних знаків ветеранів війни, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 1994 р. № 302;

– усунення недоліків за результатами попередніх перевірок. Завданнями перевірки є:

- дотримання об'єктом перевірки вимог щодо однакового застосування законодавства під час надання статусів;
- виявлення можливих порушень щодо дотримання вимог стосовно однакового застосування законодавства під час надання статусів та, в межах компетенції, вжиття заходів відносно їх припинення;

– аналіз причин порушень щодо дотримання вимог стосовно однакового застосування законодавства під час надання статусів та підготовка пропозицій щодо запобігання таким порушенням або їх усунення.

Підставою для проведення перевірки є:

- затверджений щорічний план перевірки;
- повідомлення третьої особи про порушення (можливе порушення) законодавства щодо надання статусів.

Повторне проведення перевірки за тим самим фактом, що був підставою для проведення попередньої перевірки, не проводиться. Суб'єкт перевірки утворює комісію з проведення перевірки та затверджує її персональний склад. Комісія включає не менше трьох осіб, які є працівниками суб'єкта перевірки. Перевірка проводиться за місцем розташування об'єкта перевірки в робочий час, встановлений правилами внутрішнього розпорядку об'єкта перевірки. Строк проведення перевірки не може перевищувати 5 робочих днів.

ПЕРЕДПЛАТА 2025 РОКУ

Шановні передплатники!

Видавнича організація «Юрінком Прес» має для Вас приємне повідомлення. Кожному передплатнику на річну передплату газети «Юридичний вісник України» (передплатний індекс 21615), видання «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» (передплатний індекс 74052), журналів «Юридична Україна» (передплатний індекс 01757) та «Часопис українського судочинства» (передплатний індекс 76351), або який здійснить річну передплату на комплект юриста «Елітний» (передплатний індекс 08440), ми даруємо «Щоденник-довідник правника 2025».

Якщо Ви передплатите одне з указаних видань, Вам слід надіслати на е-адресу видавництва (info@yurincompress.com) копію квитанції про річну передплату.

Поспішайте, кількість подарунків обмежена.

Бережіть себе, шановні передплатники, ми завжди з Вами.

Видавнича організація «Юрінком Прес»

ПЕРЕДПЛАТА 2025-Й РІК

Видавництво «Юрінком Прес» нагадує, що триває передплатна кампанія на 2025-й рік на всі видання. Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти в Україні, а також безпосередньо у видавництві або онлайн на сайті yurincompress.com

Найменування (мовою оригіналу)	Періодичність	Мін. період передплати	Вартість		
			1 місяць	II півріччя	річна
21615 Юридичний вісник України (річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.			2 760 ⁰⁰
33787 Юридичний вісник України	1 раз на тижд.	1 міс.	280 ⁰⁰	1 680 ⁰⁰	3 360 ⁰⁰
74052 Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс.	1 міс.	399 ⁰⁰	2 394 ⁰⁰	4 788 ⁰⁰
01757 Юридична Україна	1 раз на міс.	1 міс.	221 ⁰⁰	1 326 ⁰⁰	2 653 ⁰⁰
08440 Комплект юриста «Елітний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України + Юридична Україна	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	880 ⁰⁰	5 280 ⁰⁰	10 560 ⁰⁰
22404 Комплект юриста «Загальний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	659 ⁰⁰	3 594 ⁰⁰	7 908 ⁰⁰
Електронні видання					
86342 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.	120 ⁰⁰	720 ⁰⁰	1 440 ⁰⁰
76352 Юридична Україна (електронний варіант)	1 раз на міс.	1 міс.	144 ⁰⁰	864 ⁰⁰	1 728 ⁰⁰
76589 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)					1 152 ⁰⁰
76351 Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на 2 міс.	2 міс.	180 ⁰⁰	540 ⁰⁰	1 080 ⁰⁰
76612 Комплект «Українське судочинство»: Юридичний вісник України + Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на 2 міс.)	2 міс.	300 ⁰⁰	1 260 ⁰⁰	2 520 ⁰⁰

Шановні передплатники!

Пропонуємо оформити річну передплату на наші періодичні видання: «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» – передплатний індекс **74052**, або комплекти юриста «Загальний» – **22404** та «Елітний» – **08440**. Ми ж, у свою чергу, презентуємо передплатникам щоденник-довідник юриста на 2025 рік. **З приводу передплати звертайтеся за тел: 066-003-21-64 yurincom.print@gmail.com**

ЮРИНКОМ ПРЕС

☎ 066-003-21-64
📍 04209, Київ-209,
вул. Героїв Дніпра, 316
✉ www.yurincompress.com
yurincom.print@gmail.com
golovred@yurincom.kyiv.ua

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій
За точність викладених фактів відповідає автор (рекламодавець)

Редакція зберігає за собою право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви
Прохання до авторів: додавати до надісланих матеріалів особисте фото
Редакція веде листування з читачами тільки на сторінках газети
Номер набрано і зверстано у комп'ютерному центрі видавничої організації «Юрінком Прес»
Передрук матеріалів виключно з посиланням на «ЮВ»

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 7992 від 15.11.23 року

- Ідентифікатор медіа R30-02607
- Передплата в усіх відділеннях зв'язку
- Передплатний індекс 21615
- Загальний місячний наклад – 20 000
- Друк: ТОВ «Про Формат» м. Київ, вул. Кирилівська, 86
- Замовлення №
- Підписано до друку 04.06.2025 р.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ISSN 1992-9277

4 1820283 1070042

**МІЖНАРОДНА КОРУПЦІЯ ДЖО БАЙДЕНА ТА МОЯ БОРОТЬБА
ЯК ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ**

*Віктор Шокін. Міжнародна корупція Джо Байдена та моя боротьба
як Генерального прокурора незалежної України.*

Київ: Юрінком Прес, 2025. 260 с.

ISBN 978-617-8498-05-4

Це біографічна книга, написана Генеральним прокурором України Віктором Шокіним (2015-2016 рр.) про службовий шлях, складну слідчу роботу, життєві ризики і небезпеки та про пошук справедливості. Значна частина книги присвячена історії міжнародної корупції Віце-президента США Джозефа Байдена в 2014-2016 рр., яку розслідував автор. На його думку, злочини та правопорушення високопосадовця США на території України передусім пов'язані з діяльністю його сина Гантера на посаді Ради директорів української компанії «Бурісма». Автор відкриває завісу над політичною та особистою складовими взаємин українського Президента та його найближчих соратників й віце-президента США періоду 2015-2016 рр.

Книга наповнена державними та офіційними документами, листами посадовців вищого рівня, судовими позовами та рішеннями судів, які доводять позицію автора книги.

Переважна більшість документів публікуються вперше.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

МІЙ ПОГЛЯД НА ПРАВО

П. П. Пацурківський Мій погляд на право: збірник наукових праць.

Юрінком Прес, 2024. 280 с.

ISBN 978-617-8498-01-6

Книга є зібранням жанрово неоднорідних наукових досліджень автором невловимого феномену природи права. До неї увійшли його конкурсні роботи, статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, матеріали та тези міжнародних наукових конференцій, публіцистичні розвідки в тижневику «Юридичний вісник України». Видання розраховане передусім на студентів, аспірантів, інших молодих правників, на кого історія вже поклала відповідальність за прийдешнє України, а також на осіб, для яких дослідження феномену права стало професією.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

«ЮРІНКОМ ПРЕС» ТА «ЮРІНКОМ ІНТЕР» ПРОПОНУЮТЬ:

ПОДРУЖЖЯ НА МІЛЬЙОН, АБО 3 КРОКИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЩАСЛИВОЇ СІМ'Ї

Юлія Сагайдак. **Подружжя на мільйон або 3 кроки для створення щасливої сім'ї.**

Київ: Юрінком Прес, 2025. 128 с.

ISBN 978-617-8498-04-5

Це книга про проблеми сім'ї, про гармонізацію сімейних стосунків, збереження подружнього вогника та підтримки здорових партнерських відносин. Така книга завжди є актуальною і потрібною. В ній, на основі професійних практик, за використання досліджень психологічної науки і практики, надається можливість переосмислити феномен сексуальності та традиційних ролей чоловіка та жінки в суспільстві, в особистих сімейних відносинах. Автор досліджує ступінь агресивності партнерів, їх вміння вирішувати конфлікти, знаходити психологічну сумісність та рольові очікування разом із ціннісними орієнтирами, які безумовно впливають на рівень задоволеності сімейними відносинами. Книга стане у нагоді широкому колу читачів, які цікавляться сімейними відносинами, бажають зберегти родинні стосунки, покращити свій соціальний статус.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Б. М. Шамрай. **Конституційні гарантії прав та свобод військовослужбовців в Україні:** монографія.

Київ: Юрінком Інтер, 2025. 256 с.

ISBN 978-966-667-871-6

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України наукове дослідження гарантій прав та свобод такої категорії осіб, як військовослужбовці Збройних Сил України й інших військових формувань, на основі аналізу конституційного права та законодавства набуло особливого значення. Перспективам удосконалення національного законодавства, яке регулює гарантії прав та свобод військовослужбовців, саме в цей час має бути приділена увага науковців та практиків. Розуміння теоретико-методологічної основи, сутності й класифікації гарантій прав та свобод військовослужбовців через розкриття загальносоціальних і правових (юридичних) гарантій прав та свобод військовослужбовців, механізму їх реалізації в Україні й зарубіжних країнах світу, є запорукою національної стабільності України.

Видання стане в нагоді, перш за все, офіцерам, які здійснюють соціально-правову роботу в Збройних Силах України, курсантам, які опановують знання у визначеній сфері, соціальним працівникам, військовим, які проходять службу або звільнилися, членам їхніх родин, а також фахівцям органів, що надають соціальну допомогу, волонтерам і всім, хто цікавиться правом, соціальною роботою, соціологією, психологією та військовими науками.

Приймаються замовлення.
E-mail: sales@yurincom.kiev.ua
Тел.: +38 (095) 491-34-91